

ALTINCI ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
IV SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 40

Milli Məclisin iclas salonu.
24 dekabr 2020-ci il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Sədri Sahibə Qafarova sədrlik etmişdir.

İclasda Milli Məclisin 107 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.11 dəq.)
İştirak edir	101
Yetərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Əli Əsədov, Azərbaycan Respublikasının Baş naziri.

Yaqub Eyyubov, Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini.

Samir Şərifov, Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.

Mikayıl Cabbarov, Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri.

Anar Kərimov, Azərbaycan Respublikası mədəniyyət nazirinin birinci müavini.

İnam Kərimov, Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri.

Tahir Budaqov, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sədri.

Rövşən Rzayev, Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

Elman Rüstəmov, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin sədri.

Səbuhi Məmmədov, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş naziri.

Oqtay Şirəliyev, Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri.

Əsgər Abdullayev, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi sədrinin müavini.

Sevinc Həsənova, Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyat nazirinin müavini.

Anar Kərimov, Azərbaycan Respublikası əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin müavini.

Ələsgər Ələsgərov, Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin Katibliyinin rəisi.

Azər Əmiraslanov, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin İqtisadiyyat şöbəsinin müdiri.

Vüqar Gülməmmədov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

Fazil Fərəcov, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin şöbə müdiri.

Bəxtiyar Əsgərov, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Bakı şəhərində Daimi nümayəndəliyinin rəhbəri.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layi-

həsi barədə (birinci oxunuş).

2. Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

3. İşsizlikdən sığorta fondunun 2021-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

5. Azərbaycan Respublikasında 2021-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

6. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

7. “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

8. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

9. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

10. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

11. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2021-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

12. “Siyasi partiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

13. “Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illiyi (2005–2020)” Azərbaycan Respublikasının yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).

Qeyd. 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiyaya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 22 deputatı plenar iclas salonunun lojasında əyləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.12 dəq.)

Lehinə 104

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 104

Nəticə: Qəbul edildi

1. Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanunu-

nun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili, Samir Şərifov, Mikayıl Cabbarov, Elman Rüstəmov, Vüqar Gülməmmədov, Zahid Oruc, Əli Məsimli, Fəzail Ağamalı, Aydın Mirzəzadə, Elman Nəsirov, Elşən Musayev, Azər Badamov, Bəxtiyar Əliyev, Musa Qasımlı, Əhliman Əmiraslanov, Qənirə Paşayeva, Səməd Seyidov, Şahin İsmayilov, Səbinə Xasayeva, Tahir Rzayev, Məhir Abbaszadə, Sahib Aliyev

2. “Siyasi partiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Fəzail İbrahimli, Əli Hüseynli, Mələhət İbrahimqızı, Siyavuş Novruzov, Fazil Mustafa, Razi Nurullayev, Sabir Rüstəmxanlı, Tahir Kərimli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.15 dəq.)

Lehinə 86

Əleyhinə 0

Bitərəf 3

Səs vermədi 0

İştirak edir 89

Nəticə: Qəbul edildi

3. “Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illiyi (2005–2020)” Azərbaycan Respublikası

nın yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (ikinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 17.17 dəq.)

Lehinə	91
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	92

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 1-ci maddə qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 17.18 dəq.)

Lehinə	91
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	1
İştirak edir	93

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 2-ci maddə qəbul edilsin
Səsvermənin nəticələri (saat 17.18 dəq.)

Lehinə	90
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	91

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 3-cü maddə qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.19 dəq.)

Lehinə 92

Əleyhinə 0

Bitərəf 1

Səs vermədi 0

İştirak edir 93

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.19 dəq.)

Lehinə 92

Əleyhinə 0

Bitərəf 1

Səs vermədi 0

İştirak edir 93

Nəticə: Qəbul edildi

Azərbaycan Respublikası

Milli Məclisinin Sədri

Sahibə Qafarova

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

24 dekabr 2020-ci il. Saat 11.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova sədrlik edir*

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli cənab Baş nazir və hökumət üzvləri!

Hörmətli deputatlar, hörmətli media nümayəndələri!

Xanımlar və cənablar!

Bildiyiniz kimi, bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin doğum günüdür. Möhtərəm Prezident İlham Əliyev vətənimizin bu günü və sabahı naminə həyata keçirdiyi möhtəşəm işlərlə xalqımızın dərin məhəbbətini və hörmətini qazanmışdır. O, öz fəaliyyətində vətəndaşlarımızın maraqlarını daim hər şeydən üstün tutur, xalqımıza ləyaqətlə xidmət edir, xalqa xidmətin ən yüksək nümunəsini göstərir. Möhtərəm Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan güclü, dinamik inkişaf edən, yüksək beynəlxalq nüfuza malik qüdrətli dövlətə çevrilmişdir. Ölkəmizin xoşbəxt gələcəyi bu gün onun əzmlə davam etdirdiyi quruculuq və inkişaf strategiyası ilə bağlıdır.

Möhtərəm Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyev öz parlaq zəkası, yüksək liderlik keyfiyyətləri, cəsarətli, qətiyyətli mövqeyi, əsl sərkərdəlik məharəti ilə Vətən Müharibəsində qazandığımız şanlı qələbənin memarıdır. Əminliklə söyləyə bilərik ki, qarşıdakı illərdə də Azərbaycan möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi ilə özünün dinamik inkişafını davam etdirəcək və işğaldan azad olunmuş müqəddəs torpaqlarımız yenidən dirçələcək, vətənimizin hər bir guşəsi çiçəklənəcəkdir.

Hörmətli iclas iştirakçıları, icazə verin, doğum günü münasibəti ilə əziz Prezidentimizi hamımızın adından ürəkdən təbrik edək, ona dəyərli fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulayaq! (*Alqışlar.*)

Hörmətli həmkarlar, indi isə xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçək.

Qeydiyyat

(saat 11.11 dəq.)

İştirak edir

79

Yətərsay

83

Şakir müəllim, siz də məlumat verin.

Ş.Şabanov, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

Qeydiyyatdan 22 deputat keçmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, yətərsay var və biz iclasa başlaya bilərik.

Hörmətli həmkarlar, gündəlik sizə paylanıb, bilirsiniz ki, gündəliyimizdə 13 məsələ var. Qeyd edirəm ki, biz bu gün və sabah dövlət büdcəsini və büdcə zərfinə daxil olan digər sənədləri müzakirə edəcəyik. Xahiş edirəm, gündəliyin qəbul olunmasına münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.12 dəq.)
Lehinə	82
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	82
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs vermişlər.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, gündəlik qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin ilk 9 məsələsi büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələridir. Qeyd edirəm ki, bu qanun layihələri birinci oxunuşda müzakirə olunacaq. Beləliklə, gündəliyin 1-ci məsələsi Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsidir.

Hörmətli millət vəkilləri, onu da qeyd edirəm ki, başa çatmaqda olan 2020-ci il Azərbaycan tarixinin son dərəcə mühüm bir dövrünü təşkil edir. Bir az öncə qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Vətən Müharibəsində qazanılmış hərbi-siyasi qələbə Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə son qoyulması ilə nəticələnmişdir. 30 ilə yaxın dövrdə işğal altında qalmış torpaqlarımızın azad edilməsi, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpa olunması təkcə Azərbaycanın deyil, bütün Cənubi Qafqazın inkişafı üçün yeni imkanlar açmışdır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yola saldıığımız ilin mühüm hadisələrindən biri də koronavirus pandemiyasının iqtisadi həyatımıza təsiri ilə bağlıdır. Azərbaycan rəhbərliyinin gördüyü tədbirlər ölkəmizdə yeni növ virusun

törətđiyi xəstəliyə qarşı mübarizəni ən yüksək səviyyədə təşkil etməyə, eyni zamanda, iqtisadi böhranın qarşısını almağa, iqtisadi sabitliyi qoruyub saxlamağa imkan yaratmışdır.

Əlbəttə, ölkə həyatında müşahidə olunan yeni reallıq və çağırışlar 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin formalaşmasına təsir göstərməyə bilməzdi. Bu gün Milli Məclisdə müzakirəyə çıxardığımız büdcə zərfi sənədləri də ölkə həyatında müşahidə olunan dəyişiklikləri dolğun əks etdirir.

Hörmətli həmkarlar, mən dövlət büdcəsinin texniki xarakter daşıyan xüsusiyyətləri haqqında geniş söhbət açmaq fikrində deyiləm. Bu barədə məruzələrdə ətraflı məlumat veriləcək. Ancaq bir neçə məqama toxunmaq istərdim.

2021-ci ilin dövlət büdcəsinin əsas prioritetləri əhalinin sosial müdafiəsi, dövlətin milli təhlükəsizliyinin və müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, müharibənin nəticələrinin aradan qaldırılması, işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa edilməsi və yenidən qurulması, COVID-19 pandemiyasına qarşı mübarizə tədbirlərinin davam etdirilməsidir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdışın təmin edilməsi üçün şəhər və kəndlərin bərpası və yenidən qurulması, həmin ərazilərdə müasir infrastrukturun yaradılması məqsədi ilə 2021-ci ilin dövlət büdcəsində 2,2 milyard manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Gələn il hərbi qulluqçuların və şəhid ailələrinin maddi-sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, onların zəruri ehtiyaclarının təmin edilməsi, maddi, tibbi və digər sosial xərclərinin ödənilməsi dövlətin diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır.

Hörmətli millət vəkilləri, bildiyiniz kimi, 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsi və büdcə zərfinə daxil olan

sənədlər dünən parlament komitələrinin iclaslarında geniş müzakirə olunmuş və Milli Məclisin plenar iclasına tövsiyə edilmişdir. Hesablama Palatası da büdcə zərfi barəsində müsbət rəyini bildirmişdir.

Mən hesab edirəm ki, aparacağımız müzakirələr səmərəli olacaq, burada biz millət vəkillərinin dəyərli təkliflərini dinləyəcəyik. Bununla əlaqədar mən millət vəkillərini müzakirələrdə fəal iştiraka dəvət edirəm.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, biz məruzə və çıxışların ardıcılığını müəyyən etməliyik. Təklif edirəm ki, müzakirələrə İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsi sədrinin, maliyyə və iqtisadiyyat nazirlərinin məruzələri ilə başlayaq, sonra Mərkəzi Bankın və Hesablama Palatasının məlumatlarını dinləyək. Daha sonra millət vəkilləri öz mülahizələrini söyləsinlər. Etirazınız yoxdur ki?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Elə isə mən İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri hörmətli Tahir Mirkişiliyə söz vermək istəyirəm. Tahir müəllim, buyurun.

T.Mirkişili, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri və hörmətli həmkarlar! Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyev tərəfindən “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 12-ci maddəsinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi və büdcə zərfinə daxil olan digər qanun layihələri Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim olunmuşdur. Eyni zamanda, “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən zərflə daxil olan layihələrə dair Hesablama Palatasının hazırladığı rəy də deputatlara təqdim edilmişdir. İqtisadi siyasət,

sənaye və sahibkarlıq komitəsinin iclasında hökumət üzvlərinin və müvafiq dövlət orqanlarının nümayəndələrinin iştirakı ilə qanun layihələri geniş müzakirə olunmuşdur. Milli Məclis Sədrinin göstərişi ilə ilk dəfə olaraq bu müzakirədə bütün deputatların iştirakının təmin olunması məqsədi ilə iclas həm də onlayn translyasiya olunmuşdur. Belə bir imkan büdcə zərfinə daxil olan layihələrin daha ətraflı izahının hər kəs üçün əlçatan olmasına mühüm bir imkan yaratmışdır.

Hörmətli həmkarlar, 2020-ci il Azərbaycan Respublikasının dövlətçilik və müstəqillik tarixinə möhtərəm Prezident, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğal altında olan ərazilərin azad edilməsi, işğalçı Ermənistan üzərində qazanılan parlaq hərbi-siyasi qələbə ili kimi həkk olundu. Ali Baş Komandanımızın iradəsi, ordumuzun rəşadəti və şəhidlərimizin qanı bahasına qazanılan bu möhtəşəm və tarixi qələbə Azərbaycanın gücünü bütün dünyaya göstərdi, xalqımızı uzun illər davam edən mənəvi iztirabdan xilas etdi, hər bir azərbaycanlıya tarixin heç bir dönəmində yaşanmayan hissləri yaşatdı. Bu qələbə uzun illərdir ardıcıl olaraq, böyük işgüzarlıq, peşəkarlıq və ən əsası vətənə və xalqa sevgi ilə Azərbaycanın bütün resurslarının bir dəmir yumruq kimi birləşməsi hesabına mümkün olmuşdur. Bu dəmir yumruq hələ uzun illər düşməni ölkəmizə təhlükə yarada bilməyəcək hala salmışdır. Bütün dünya üçün 2020-ci il itirilmiş il sayılsa da, azərbaycanlılar üçün bundan sonra 2020-ci il qazanılmış il sayılacaqdır.

Biz öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməklə yeni bir dövrə qədəm qoymuşuq. Bu yeni mərhələdə qarşımızda həm də işğaldan azad olunan ərazilərdə bərpa və yenidənqurma işlərinin aparılması, lazımi infrastrukturun yaradıl-

ması, öz doğma yurdlarına qayıtmaq istəyən vətəndaşlarımızın yaşayışı və işgüzar fəaliyyəti üçün şəraitin təşkil edilməsi kimi mühüm çağırışlar yaranmışdır. Biz ilk dəfə olaraq Vətən Müharibəsində qalib gəlmiş bir dövlətin büdcəsini qəbul etmək ərəfəsindəyik.

2020-ci ilin əvvəlindən başlayaraq dünyada yeni növ koronavirus pandemiyasının sürətlə yayılması iqtisadi fəallığın zəifləməsinə və qlobal məcmu tələbin daralmasına səbəb olmuşdur. Dünya neft bazarında qiymətlərin kəskin ucuzlaşması iqtisadi böhranın əhatəliyini və kəskinliyini daha da artırmışdır. 2020-ci ilə Azərbaycan 3 cəbhədə – pandemiya, qlobal böhran və işğalçı Ermənistanla mübarizə aparmış və bunun üçün resurslarını kifayət qədər səfərbər etmişdir. Pandemiyanın Azərbaycan iqtisadiyyatına mümkün mənfi təsirlərinin azaldılması, əhəlinin sosial rifahının qorunması və iqtisadi inkişafın davamlılığının təmin edilməsi üçün dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərlə ölkə iqtisadiyyatının tənəzzül fazasına daxil olmasının qarşısının alınması mümkün olmasa da, onun daha kəskin enişinin qarşısı alınmışdır. 2020-ci ilin dövlət büdcəsinin dürüştəşməsi zamanı büdcə mexanizmlərinin təkmilləşməsi və xərclərin artırılması, əhəmiyyətli miqyasda iqtisadi və sosial dəstək proqramlarının hazırlanması və icra olunması, iqtisadiyyatın lazımı resurslara malik olması və bütün bu tədbirlərin dövlət başçısının daim diqqətində olması iqtisadiyyatı kəskin şoklardan qorumuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 19 mart tarixli Sərəncamına əsasən dövlət büdcəsi, dövlət fondları və digər mənbələrdən maliyyə resursları səfərbər edilərək ümumi dəstək paketi 3,5 milyard manat məbləğində nəzərdə tutulmuş və ümumilikdə, 3 milyondan çox

insanı və vətəndaşı əhatə etməsinə hesablanan tədbirlər həyata keçirilmişdir. Ardıcıl olaraq həyata keçirilən iqtisadi və sosial dəstək proqramları onların əhatə dairəsini sonralar daha da artırmışdır. Bu ilin 11 ayının sosial-iqtisadi göstəricilərinə görə ölkəmizdə ÜDM 4,3, qeyri-neft sektoru isə 2,9 faiz azalmışdır. Bu göstəricilər İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən cari ilin avqust ayında bizə təqdim olunmuş proqnozlarla demək olar ki, üst-üstə düşmüşdür. Amma bu azalmalara baxmayaraq, qeyri-neft sənayesində 11,4 faiz, kənd təsərrüfatında 2 faiz, informasiya texnologiyaları və rabitə sektorunda 1,6 faiz artımın qeydə alınması, büdcə gəlirlərinin, vergi daxilolmalarının proqnozdan artıq icra olunması iqtisadiyyatımızın dayanıqlılığından xəbər verir. Bu, bir faktdır ki, 2020-ci ilin bütün çətinliklərinə baxmayaraq, Azərbaycanda makroiqtisadi sabitlik müşahidə edilmiş, inflyasiya 2,8 faiz, manatın məzənnəsi isə sabit olmuşdur. Bütün bu dayanıqlılıq Azərbaycan Prezidenti tərəfindən aparılan iqtisadi islahatların və onların hədəfli icra edilməsinin nəticəsində mümkün olmuşdur. Yeri gəlmişkən, keçən həftə Dünya Bankı tərəfindən “Doing Business – 2020” hesabatı üzrə aparılan araşdırmaların nəticəsi elan edilmiş, Azərbaycan 191 ölkə arasında 6 pillə irəliləyərək 28-ci yərə layiq görülmüş və dünyanın ən çox islahat aparan 10 ölkəsindən biri elan olunmuşdur.

Beləliklə, 2020-ci ilin iqtisadi dayanıqlılığı 2021-ci il üçün ölkə iqtisadiyyatının artım mərhələsinə qədəm qoymasına imkan yaratmışdır. Təqdim olunmuş iqtisadi proqnozlara görə 2021-ci ildə ölkəmizdə ÜDM-in 3,4 faiz artacağı, qeyri-neft sektorunun ÜDM-də payının 70,5 faizə çatacağı, inflyasiyanın 3 faiz olacağı, manatın məzənnəsinin isə sabit olacağı proqnozlaşdırılır. Özel

sektorun iqtisadi artımda və büdcə gəlirlərində iştirak payının artırılması üçün növbəti ildə də mühüm stimullaşdırıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi planlaşdırılır.

2021-ci il üzrə cari əməliyyatlar balansında ÜDM-in 0,2 faizi səviyyəsində və ya təqribən 104,8 milyon ABŞ dolları həcmində profisit proqnozlaşdırılır. Növbəti illərdə cari əməliyyatlar balansının profisitinin getdikcə artması da gözlənilir. Belə bir makroiqtisadi şərait üçün təqdim edilmiş 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 2020-ci ilin dürüsləşdirilmiş büdcə gəlirlərinə nisbətən 1,303 milyon manat artıq proqnozlaşdırılması və beləliklə, ümumi həcmnin 25 milyard 427 milyon manat olması məqbul hesab edilmişdir. Gəlirlərin artan hissənin qeyri-neft sektoru hesabına təmin olunması və bu zaman yeni alətlərdən istifadə olunması da vacib məqamlardan biridir. Dövlət Neft Fondunun transferinin sabit qalması və növbəti 3 il ərzində onun azaldılması ilə bağlı planlar, fikrimizcə, vacibdir. Büdcə gəlirlərində qeyri-neft sektorundan daxilolmaların 3,8 faiz artaraq 45,8 faizə çatması tərəfimizdən büdcənin dayanıqlılığını artıran amillər kimi hesab edilmişdir. Ümumilikdə, qeyd edim ki, son 10 ildə bu rəqəm 26 faizdən 45,8 faizə qədər artmışdır. Vergi xidməti ilə daxilolmaların payında qeyri-neft sektorunun payının növbəti ildə 78 faizə çatması müsbət amildir. Qeyd edim ki, bu göstərici son ildə 50 faizdən 78 faizə qədər artmışdır.

Hesab edirik ki, dövlət büdcəsində neftin bir barelinin qiymətinin 40 dollar götürülməsi aparılan təhlillərə uyğundur. Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən verilən proqnozlarda 2021-ci ildə neftin 1 barelinin orta illik qiymətinin 41–43 dollar arasında dəyişəcəyi bildirilir. Eyni zamanda, aparılan vaksinasıya nəticəsində 2021-ci

ilin 2-ci rübündən etibarən iqtisadi aktivliyin bərpa olunacağı ilə bağlı proqnozlar, neftin qiymətinin daha 15 faiz artacağı ilə bağlı planlar mövcuddur. Bu təhlillər nəticəsində neftin bir barelinin qiymətinin dövlət büdcəsində 40 dollar götürülməsi doğru hesab edilir. Dövlət büdcəsinin xərcləri də 2020-ci ilin dürüstləşdirilmiş büdcə xərclərinə nisbətən 1,050 milyon manat artırılmış və xərclərin ümumi həcmi 28,543 milyon manat olmuşdur.

Xərclərdə tarixi element olan işğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası üçün 2.2 milyard manat vəsaitin nəzərdə tutulması 2021-ci ildə öz doğma yurdlarına dönməyi səbirsizliklə gözləyən insanlar üçün vacib həyat şəraitinin yaradılmasına maliyyə təminatı yaradacaqdır. Ümumiyyətlə, növbəti illərdə də investisiya xərclərində bu istiqamətdə xərclərin planlaşdırılması və işğaldan azad olunmuş ərazilərdə dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı və investisiyaların cəlb olunması ilə bağlı yeni alətlərin tətbiq olunması uzun illər ərzində qəlbimizdə yara olan bu problemin sürətlə yox olmasına imkan verəcəkdir.

Azərbaycan Prezidentinin sosial siyasətinin və vətəndaşların sosial qayğı ilə əhatə olunması tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün büdcədə sosial xərclərin artırılması, fikrimizcə, bu siyasətin icrasına real imkan yaradacaqdır. Belə ki, büdcə xərclərinin artıq 38,9 faizinə çatan sosial xərclər bütövlükdə ölkədə sosial qayğıya və dəstəyə ehtiyacı olan insanlar üçün sosial rahatlığın yaradılmasına mühüm töhfə verəcəkdir.

Ölkəmizin müdafiə qabiliyyətinin artırılması və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün də xərclərin çağırışlara uyğun olaraq, artırılması təqdirəlayiq hesab edilmişdir.

Büdcə layihəsində 2021-ci il üçün büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri və ortamüddətli dövr üçün fiskal hədəflərin göstərilməsi planlaşma baxımından mühüm yeniliklərdəndir. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərcləri üçün risk hesab oluna biləcək amillərin sadalanmasını alternativ ssenarilərin təhlil olunması baxımından vacib sayırıq. Xüsusən də pandemiyanın davam etmə müddətinin, neftin qiymətinin və hasilat həcminin azalmasının, məzənnə riskinin və dövlət borcu ilə bağlı risklərin müzakirə üçün təqdim olunması şəffaflıq və alternativlik baxımından mühüm keyfiyyət göstəricisi sayılmalıdır. Eyni zamanda, Dövlət Neft Fondunun büdcəsinin növbəti bir neçə il ərzində kəsirlə proqnozlaşdırılması, fikrimizcə, fondun Azərbaycan iqtisadiyyatında gələcəkdə oynayacağı müsbət rolun daha da təkmilləşdirilməsinə ehtiyac yaradacaqdır.

2021-ci ildə dövlət büdcəsi kəsirinin yuxarı həddi 3116 milyon manat məbləğində nəzərdə tutulur. Kəsirin həcmi 2020-ci illə müqayisədə 252,2 milyon manat azaldılmışdır. Dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşməsində dövlət əmlakının özəlləşməsindən daxilolmaların artan həcmindən, daxili bazarda yerləşdiriləcək dövlət istiqrazları hesabına cəlb ediləcək vəsaitlərin istifadə edilməsinin planlaşdırılması tərəfimizdən müsbət amil kimi qiymətləndirilmişdir. Qiymətli kağızlar bazarının inkişaf etdirilməsi baxımından da biz bu aləti faydalı sayırıq. Büdcə qaydasının 2022-ci il yanvarın 1-nə kimi dayandırılmasına baxmayaraq, yeni qaydaların hazırlanması ilə bağlı bizə təqdim olunmuş planlarda bu planların yer alması tərəfimizdən təqdir olunur. Çünki hesab edirik ki, qayda əsaslı planlaşmanın həyata keçirilməsi bir çox iqtisadi riskləri aradan qaldırmağa imkan verəcəkdir.

Layihədə mühüm yenilik kimi nəticə əsaslı büdcə

tərtibi mexanizminə keçid prosesinin davam etdirilməsi məqsədi ilə 2021–2024-cü illər üçün büdcə xərclərinin funksional təsnifatının “təhsil”, “kənd təsərrüfatı” və “ət-raf mühitin mühafizəsi” pilot bölmələrinin sektor strateji planları və həmin planlara uyğun olaraq, xərclər çərçivəsi hazırlanmasını xüsusi vurğulamaq istərdim. Çünki biz hesab edirik ki, nəticə əsaslı büdcəyə tam keçmək hesabatlılığı, səmərəliliyi və nəzarət mexanizmlərini xeyli artıracaqdır.

Hörmətli həmkarlar, İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsi büdcə zərfinə daxil olan qanun layihələri ilə bağlı aparılan müzakirələri əhatəli və məhsuldar hesab etmişdir. Hesab edirik ki, müzakirə etdiyimiz dövlət büdcəsi layihəsi 2021-ci il üçün ölkəmiz qarşısında yaranacaq çağırışlara layiqli cavab vermək və bütün istiqamətlərdə dövlət siyasətini həyata keçirmək üçün mühüm maliyyə bazası yaradacaqdır. Bütün bunları nəzərə alaraq, büdcə zərfinə daxil olan layihələri Milli Məclisin plenar iclasında birinci oxunuşda müzakirə üçün məqbul hesab etmişik. Deputat həmkarlarımdan da bu layihələri dəstəkləmələrini xahiş edərdim. Diqqətiniz üçün minnətdaram!

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Tahir müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi isə mən Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri hörmətli Samir Şərifova söz vermək istəyirəm. Samir müəllim, buyurun.

S.Şərifov, *Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri, xanımlar və cənablar! Başa çatmaqda olan 2020-ci il ölkəmizin dövlətçilik və müstəqillik tarixinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan möhtərəm cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Ermənistan üzərində qazanılan hərbi-siyasi qələbə və 30 ilə yaxın işğal altında

olan əzəli Azərbaycan torpaqlarının azad edilməsi ili kimi həkk olundu. Bu şanlı qələbə son 17 il ərzində dövlət idarəçiliyi, mükəmməl ordu quruculuğu və iqtisadi imkanların səfərbər edilməsi istiqamətində möhtərəm Prezidentimizin apardığı siyasətin nə qədər doğru, uzaqgörən və səmərəli olduğunu bir daha nümayiş etdirmiş, xalqımıza zəfər sevinci və qürur yaşatmışdır. Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında Azərbaycan Ordusunun zabitinin, əsgərinin şücaəti və qəhrəmanlığı sayəsində şəhidlərimizin qanı və canı bahasına qarış-qarış düşmən işğalından azad olmuş vətən torpaqlarında həyatın yenidən canlanması, quruculuq, abadlıq və dirçəlişin yenidən başlanması və 30 illik həsrətdən sonra öz dədə-baba yurdlarına geri dönəcək vətəndaşlarımızın əvvəlkindən də yaxşı yaşamlarının təmin edilməsi bu gün bizim ən ümdə amalıdır.

Prezident cənab İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, biz Qarabağın potensialından məharətlə istifadə edərək, bu bölgəni nəinki Azərbaycanın, dünyanın ən gözəl yerlərindən birinə çevirməliyik və əminəm ki, buna nail olacağıq. Dövlət başçısının tapşırıqlarına əsasən işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdışın təmin edilməsi, erməni vandalları tərəfindən dağıdılmış şəhər və kəndlərimizin bərpa, yenidənqurma və quruculuq işlərinin aparılması, həmin ərazilərin ölkə iqtisadiyyatına inteqrasiyası və müasir iqtisadi, siyasi, enerji, kommunal, nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması, öz doğma yurdlarına qayıdacaq vətəndaşlarımızın yaşayışı və işgüzar fəaliyyəti üçün şəraitin təşkil edilməsinə 2021-ci ilin dövlət büdcəsində xüsusi önəm verilmişdir. Prezidentin tapşırıqlarına əsasən bu məqsədlər üçün xüsusi məbləğdə vəsait ayrılmışdır və burada qeyd olunduğu kimi, bu məbləğ 2 milyard 200 milyon manat təşkil edəcəkdir. Eyni zamanda, dövlətin

milli təhlükəsizliyinin, müdafiə qabiliyyətinin və ordumuzun hərbi qüdrətinin daha da möhkəmləndirilməsi, maddi-texniki təminatının daha da gücləndirilməsi üçün növbəti ilin dövlət büdcəsində 4 milyard 586 milyon manat və cari ilə nisbətən 782 milyon manat çox vəsait nəzərdə tutulub. Bu xərclər dövlət büdcəsi xərclərinin 16,1 faizini təşkil etməklə cari illə müqayisədə 2,3 faiz bənd artacaqdır.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikasının dövlət sərəhədlərinin bərpa edilməsi, işğaldan azad olmuş ərazilərimizdə müvafiq dövlət orqanlarının fəaliyyətinin təmin edilməsi, mina təmizləmə tədbirlərinin təşkil olunması ilə bağlı xərclər də dövlətimizin ənənəvi vəzifələrinin icrası ilə bağlı xərclərlə uzlaşdırılmaqla 2021-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsində öz əksini tapmışdır.

Hörmətli millət vəkilləri, sosial-iqtisadi baxımdan başa çatmaqda olan 2020-ci il qlobal pandemiya səbəbindən dünya ölkələri, o cümlədən Azərbaycan üçün kifayət qədər mürəkkəb və ağır bir il olmuşdur. Ölkəmiz COVID-19 böhranı ilə əlaqədar istehlak tələbinin kəskin daralması və cari ilin aprel-may aylarında neft qiymətlərinin enməsi fonunda ikili şoka məruz qalmışdır. Pandemiyanın və dünya enerji səhm bazarlarında baş verən kəskin dalğalanmaların ölkə iqtisadiyyatına mümkün mənfi təsirlərinin azaldılması məqsədi ilə dövlət tərəfindən əhalinin sosial rifahının qorunması, iqtisadiyyata dəstək göstərilməsi üçün sistemli və kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş, bunun hesabına ölkə iqtisadiyyatının tənəzzül fazasına daxil olmasının qarşısının alınması mümkün olmasa da, onun daha kəskin enişinin qarşısı alınmışdır. Bununla belə, cari ilin sonuna ölkədə ümumi daxili məhsulun real ifadədə 4 faiz səviyyəsində azalması gözlənilir.

Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin rəhbər-

liyi, Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın koordinasiyası və nəzarəti altında pandemiya ilə mübarizə sahəsində, ilk növbədə səhiyyə sahəsində genişmiqyaslı mübarizə tədbirləri həyata keçirilmiş və keçirilməkdədir. Ölkəmizin ümumi çarpayı fondunun, o cümlədən xüsusiləşdirilmiş reanimasiya funksiyalı çarpayı fondunun artırılması, bununla əlaqədar yeni səhiyyə müəssisələrin, yeni klinikaların tikilməsi, yeni müasir avadanlıqların və cihazların alınması, qlobal çatışmazlıqlar və rəqabət şəraitində dərman vasitələrinin təchizatının təşkil edilməsi, xaricdən mütəxəssislərin bu prosesə cəlb olunması, xəstəliyə qarşı peyvəndin ilk dövlətlər sırasında sifariş olunaraq əldə edilməsi kimi tədbirlər reallaşdırılmışdır. İndiyədək görünməmiş bir yüklə, yoluxma təhlükəsi ilə üzləşmiş milli səhiyyə sistemimizin çökməsinin qarşısı alınmaqla, kritik şəraitdə belə idarə olunması təmin olunmuşdur.

Hörmətli millət vəkilləri, 2021-ci il və sonrakı üç il üçün dövlət və icmal büdcə layihələri “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin müəyyən etdiyi ölkənin qeyri-neft sektorunun davamlı və rəqabət qabiliyyətli inkişafı, habelə dövlətin iqtisadi siyasətinin prioritet istiqamətləri üzrə qarşıda duran vəzifələr əsas götürülməklə tərtib edilmişdir. Layihənin tərtibi zamanı İqtisadiyyat Nazirliyinin hazırladığı 2021–2024-cü illər üzrə ölkənin makroiqtisadi proqnoz göstəriciləri, o cümlədən 2021-ci ildə ümumi daxili məhsulun 3,4, qeyri-neft ümumi daxili məhsulun isə 3,1 faizlik artım sürəti əsas kimi qəbul edilmiş, tərəfimizdən dövlət və icmal büdcələrinin gəlirlərinin hesablanmasında bir barel xam neftin satış qiyməti 40 ABŞ dolları, manatın ABŞ dollarına qarşı mübadilə məzənnəsi isə 1 manat 70 qəpik səviyyəsində götü-

rülmüşdür.

Növbəti ilin büdcə-vergi siyasətinin əsasını kontrsiklik büdcə siyasətinin davam etdirilməsi təşkil edəcəkdir. Burada əsas məqsəd gələn il də koronavirus pandemiya-sının iqtisadiyyata göstərəcəyi mənfi fəsadlara rəğmən, düzdür, qeyd olunmalıdır ki, xəstəliklə mübarizə üçün vaksinasıyanın gələn ilin əvvəlindən artıq başlanılacağı barədə xoş xəbərlər nəzərə alınsa da, dövlət tərəfindən iqtisadiyyata əlavə pul təklifi və bəzi vergi güzəştlərinin verilməsi yolu ilə iqtisadi prosesləri canlandırmaq, iqtisadi aktivliyə, sahibkarlığın fəaliyyətinə əlavə təkan vermək, Qarabağın, işğaldan azad olunmuş rayonlarımızın ölkə iqtisadiyyatına sürətli reinterqrasıyasını təmin etməkdir.

Bu isə növbəti ildə də əlavə xərclərin maliyyə təminatının yaradılması məqsədi ilə Dövlət Neft Fondunun dövlət büdcəsinə transfertinin cari ilin dəqiqləşdirilmiş büdcə-sindəki səviyyədə, yəni 12,2 milyard manat səviyyəsində saxlanılmasını, Mərkəzi Bankın dövlət büdcəsinə çatacaq sərbəst mənfəətinin qalığının, dövlət borcu və zəmanəti üzrə öhdəliklərin təminat fondunun transfertinin dövlət büdcəsinin gəlirlərinə yönəldilməsini, həmçinin büdcə kəsirinin, onun maliyyələşdirilməsi üçün dövlət borcunun artırılmasını və müvafiq olaraq, dövlət borclanma straqtegiyasına düzəlişlərin edilməsini şərtləndirmişdir.

2021-ci il və sonrakı 3 ildə qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafı, həmin sektordan daxilolmaların qeyri-neft ümumi daxili məhsulda və büdcə gəlirlərində xüsusi çəkisinin artırılması, qeyri-neft ixracının əhatə dairəsinin və nomenklaturasının genişləndirilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində stimullaşdırıcı vergi islahatlarının, həmçinin dövlət dəstəyinin davam etdirilməsi, azad rəqabət mühitinin inkişaf etdirilməsi və təşviqi növbəti illərdə də

büdcə-vergi siyasətinin əsas vəzifələri kimi qarşımızda durur.

Dövlət maliyyəsinin idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində büdcə xərclərinin daha səmərəli, qənaətli və məqsədyönlü istifadəsinin təmin edilməsi üçün orta müddətli xərclər çərçivəsinin və nəticə əsaslı büdcənin tətbiqinə növbəti ildən 3 pilot sektoru – təhsil, kənd təsərrüfatı və ekologiya üzrə başlanılır.

Hörmətli millət vəkilləri, indi isə icazə verin, dövlət büdcəsinin əsas parametrləri barədə məlumat verim. 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirləri 25 milyard 427 milyon manat nəzərdə tutulur ki, bu da 2020-ci illə müqayisədə 1 milyard 303 milyon manat və ya 5,4 faiz çox deməkdir. Növbəti il üçün dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 11 milyard 651 milyon manatı və ya 45,8 faizi qeyri-neft sektoru üzrə daxilolmaların payına düşməklə, cari illə müqayisədə 1 milyard 517 milyon manat, yaxud 15 faiz çox olacaq.

Gələn il İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidmətinin xətti ilə dövlət büdcəsinə 7 milyard 250 milyon manat və ya bu ilin proqnozu ilə müqayisədə 60 milyon manat, 0,8 faiz çox vəsaitin təmin olunması nəzərdə tutulur. Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə növbəti il üçün proqnozlaşdırılan 3 milyard 900 milyon manat daxilolma cari illə müqayisədə 70 milyon manat və ya 1,8 faiz çox olacaqdır.

Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən 700 milyon manat, sair daxilolmalar üzrə isə 247 milyon manat vəsaitin daxil olacağı gözlənilir. Qeyd etdiyim kimi, Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfertin məbləği 12,2 milyard manat təşkil edəcəkdir. Mərkəzi Bankın mənfəətindən dövlət büdcəsinə ayırmalar 250 milyon manat, Dövlət borcu və zəmanəti üzrə öhdəliklərin təmi-

nat fondundan dövlət büdcəsinə 880 milyon manat məbləğində transfert proqnozlaşdırılır.

2021-ci ilin dövlət büdcəsinin xərcləri 28 milyard 543 milyon manat olmaqla, cari illə müqayisədə 1 milyard 51 milyon manat artır və 3,8 faiz çox olacaqdır. Dövlət büdcəsi xərclərinin 18 milyard 14 milyon manatını, yaxud 63,1 faizini cari xərclər, 8,3 milyard manatını, yaxud 29,2 faizini əsaslı xərclər, 2 milyard 199 milyon manatını və yaxud 7,7 faizini dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər təşkil edəcəkdir. Bu ilin təsdiq olunmuş büdcəsi ilə müqayisədə növbəti ildə müdafiə və milli təhlükəsizlik xərclərinə 20,5 faiz, sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinə 14,1 faiz, məhkəmə hakimiyyəti, hüquq mühafizə, prokurorluq xərclərinə 8,1 faiz, təhsil xərclərinə 8 faiz, kənd təsərrüfatı xərclərinə 5,1 faiz, ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinə 0,8 faiz çox vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

2020-ci illə müqayisədə 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin xərclərinin strukturunda nəzərə çarpan dəyişikliklər etməklə, dəftərxana, təsərrüfat, mətbəə, ezamiyyə, icarə haqqı, beynəlxalq səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi xərcləri və bəzi digər tədbirlər üzrə xərclər 1 milyard manat məbləğində optimallaşdırılaraq, yəni azaldılaraq bu gün üçün prioritet hesab edilən xərclərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

Növbəti ildə məqsədli proqram və tədbirlərin maliyyələşdirilməsi üçün dövlət büdcəsinin xərclərinin 26,7 faiz həcmində, yaxud 7 milyard 623 milyon manat vəsait yönəldiləcək ki, bu da cari illə müqayisədə 1,7 milyard manat, yaxud 30 faizə yaxın çox deməkdir.

Dövlət büdcəsinin xərclərinin sosialyönümlülüyünün təmin edilməsi və bütün sosial proqramların reallaşdırılması ilə bağlı möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham

Əliyəvin müəyyən etdiyi hədəflərə bu büdcə layihəsində də nail olunmuşdur. Növbəti ilin dövlət büdcəsində sosialyönümlü xərclər 38,9 faiz olmaqla cari illə müqayisədə 0,6 faiz bənd artacaqdır. Mütləq ifadədə isə bu xərclərə 11 milyard 112 milyon manat, cari illə müqayisədə 5,3 faiz, yaxud 564 milyon manat çox vəsait yönəldiləcəkdir. Qeyd olunmalıdır ki, son 5 ildə sosialyönümlü xərclərin büdcə xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 3,8 faiz bənd, mütləq ifadədə isə 4,9 milyard manat və 78,2 faiz artmışdır, bu da hər ötən il üçün orta hesabla 15,6 faiz artım deməkdir.

Ölkə ərazisində icbari tibbi sığortanın tətbiqinin başa çatdırılmasına 1 milyard 45 milyon manat vəsait ayrılır. Ali məktəblərə dövlət sifarişi əsasında tələbə qəbulu, dövlət sifarişi ilə oxuyan tələbələrə təqaüdlərin verilməsi və tələbə kreditləri ilə bağlı xərclərin maliyyə təminatı növbəti ilin dövlət büdcəsində nəzərə alınmaqla, bu məqsədlər üçün ümumilikdə 1 milyard 445 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir.

Bununla yanaşı, gələn ilin dövlət büdcəsində koronavirus pandemiyasına qarşı mübarizə tədbirlərinin davam etdirilməsi üçün əlavə olaraq 261 milyon manat, bununla bağlı sosial-iqtisadi tədbirlərin davam etdirilməsi, bir sıra dövlət təşkilatlarına iqtisadi dəstək tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün müvafiq olaraq 161 və 288 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Ölkədə məşğulluq tədbirləri çərçivəsində sosial müdafiəyə ehtiyacı olan əhali qruplarının məşğulluğunun artırılması, yeni iş yerlərini yaratmaqla işsizliyin aradan qaldırılması istiqamətində tədbirlərin davamı olaraq 2021-ci ilin dövlət büdcəsində bu məqsədlərə 248 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulub.

Növbəti ildə də hərbi qulluqçuların mənzillə təmin olunması ilə bağlı vəsait ayrılır. Bu xərclərə 35 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir. Əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi və güzəştli şərtlərlə mənzil əldə edilməsinə dəstək vermək üçün sosial mənzillərin tikintisi və ipoteka layihələrinin maliyyələşdirilməsi üçün üst-üstə 161 milyon manat vəsait sərf olunacaqdır.

2021-ci ildə elm, təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə, sosial təminat və mədəniyyət və idman xərclərinə cəm olaraq dövlət büdcəsi xərclərinin 31,5 faizi həcmində və yaxud 8 milyard 981 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur. Bu da cari illə müqayisədə 0,2 faiz bənd, mütləq ifadədə isə 379 milyon manat və yaxud 4,4 faiz çox deməkdir.

2021-ci ilin dövlət büdcəsində sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri üçün 3 milyard 693 milyon manat vəsait nəzərdə tutulur ki, bu, 2020-ci illə müqayisədə 456 milyon manat, yaxud 14,1 faiz çoxdur. Həmin xərclərin dövlət büdcəsinin xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi cari illə müqayisədə 1,1 faiz bənd artaraq 12,9 faizə çatacaqdır.

Növbəti ildə Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin balanslaşdırılması məqsədi ilə dövlət büdcəsinin öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üçün büdcədən 1 milyard 632 milyon manat vəsait yönəldilir. Bu da cari illə müqayisədə 443 milyon manat, yaxud 32,7 faiz çoxdur.

2021-ci ildə dövlət büdcəsindən bir sıra qeyri-hökumət təşkilatlarına, siyasi partiyalara və ictimai yaradıcılıq birliklərinə maliyyə yardımının edilməsi, xaricdəki ticarət nümayəndəliklərinin və mədəniyyət mərkəzlərinin maliyyə təminatı, xarici ölkələrdə Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması və möhkəmləndirilməsi və bu qəbildən olan digər tədbirlərin maliyyə təminatı üçün üst-üstə 56 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir.

Ərzaq və ekoloji təhlükəsizliyin daha da gücləndirilməsi, kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrinin stimullaşdırılması və işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqların dövrüyyəyə cəlb edilməsi üçün tələb olunan maliyyə təminatı da nəzərə alınmaqla, gələn ilin dövlət büdcəsində kənd təsərrüfatı xərcləri üçün 943 milyon manat vəsait ayrılmışdır ki, bu da cari illə müqayisədə 45 milyon manat və yaxud 5,1 faiz çoxdur. Həmin vəsaitin yarısından çoxu və yaxud 476 milyon manatı müvafiq dövlət proqramlarının, o cümlədən ərzaq təhlükəsizliyi proqramının və digər ünvanlı tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf ediləcəkdir.

2021-ci ilin dövlət büdcəsinin əsaslı xərcləri 8 milyard 330 milyon manat məbləğində müəyyən edilir. Bu isə 2020-ci illə müqayisədə 608 milyon manat və yaxud 7,9 faiz çoxdur. Əsaslı xərclərin tərkib hissəsi olan dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri üçün cari illə müqayisədə 126 milyon manat və yaxud 2,6 faiz çox, 5 milyard 35 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub.

2021-ci ilin dövlət büdcəsində dövlət borclarına xidmətlə bağlı xərclər üçün 2 milyard 199 milyon manat vəsait ayrılacaq. Gələn il üzrə daxili dövlət borclanmasının yuxarı həddi 1,3 milyard manat, xarici dövlət borclanmasının yuxarı həddi 1,2 milyard manat və il ərzində veriləcək dövlət zəmanətlərinin məbləğinin yuxarı həddi 1 milyard manat məbləğində nəzərdə tutulur. Növbəti ildə beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqları ilə bağlı xərclər üçün 274 milyon manat, diplomatik xidmət orqanlarının, konsulluqlarının və ticarət nümayəndəliyinin saxlanılması ilə bağlı xərclər üçün 139 milyon manat vəsait sərf olunacaq.

Ölkədə, o cümlədən işğaldan azad olunmuş ərazilərdə

su anbarlarının və hidroqovşaqların texniki təhlükəsizliyinin qiymətləndirilməsi, dövlətimizin müvafiq maddi və material ehtiyatlarının yaradılması, dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinin təşkili və mülkiyyət hüququnun qorunması tədbirləri üçün dövlət büdcəsindən cəm olaraq 68 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulur. Növbəti ilin dövlət büdcəsindən bələdiyyələrə 10,7 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulur ki, bunun dotasiya məqsədli hissəsi 5,1 milyon manat, subvensiya üçün 1,3 milyon manat, regionlarda bələdiyyələrə məxsus su təchizatı qurğuların istismarı və xidməti xərcləri üçün isə 4,3 milyon manat subsidiya ayrılacaqdır.

2021-ci ildə dövlət büdcəsi gəlirlərinin tərkib hissəsi olan yerli gəlirlər 806 milyon manat, yerli xərclər isə 860 milyon manat təşkil edəcəkdir. Xərclərini öz gəlirləri hesabına təmin edən 42 rayon və şəhər istisna olmaqla, 2021-ci ildə digərlərinin yerli xərclərini tənziqləmək üçün dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən 54 milyon manat dotasiya ayrılması nəzərdə tutulur və yerli xərclərin tərkibində bunun xüsusi çəkisi 6,3 faiz təşkil edəcək.

2021-ci il üçün dövlət büdcəsinin kəsiri 3 milyard 116 milyon manat olmaqla ümumi daxili məhsulun 4,1 faizini təşkil edəcəkdir ki, bu da cari illə müqayisədə 0,6 faiz bənd azdır. Dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi özəlləşdirmədən, dövlət büdcəsinin vahid xəzinə qalığının hesabının qalığı və borclanma hesabına daxil olmalardan həyata keçiriləcəkdir.

Hörmətli millət vəkilləri, Azərbaycan Respublikasının 2021-ci ilin icmal büdcəsinin əsas parametrləri barədə də məlumatı diqqətinizə çatdırmaq istərdim. İcmal büdcənin gəlirləri 23 milyard 828 milyon manat olmaqla, cari illə

müqayisədə 1 milyard 465 milyon manat və yaxud 6,6 faiz çox, xərcləri isə 31 milyard 163 milyon manat olmaqla, cari illə müqayisədə 855 milyon manat və yaxud 2,8 faiz çox nəzərdə tutulur. İcmal büdcəyə daxil olan Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin gəlir və xərcləri bərabər olmaqla 5 milyard 146 milyon manat təşkil edəcəkdir. İşsizlikdən sığorta fondunun gəlir və xərcləri bərabər olmaqla 158 milyon manat səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Dövlət Neft Fondunun büdcəsinin gəlirləri 8 milyard 1 milyon manat, xərcləri isə 12 milyard 221 milyon manat nəzərdə tutulur.

İcmal büdcənin tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsinin gəlir və xərcləri bərabər olmaqla 507 milyon manat təşkil edəcəkdir. 2021-ci il üçün icmal büdcənin kəsiri 7 milyard 335 milyon manat və ya 2020-ci illə müqayisədə 610 milyon manat, 7,7 faiz azdır. Kəsinin ümumi daxili məhsula nisbətdə həcmi 9,7 faiz olmaqla, cari illə müqayisədə 1,4 faiz bənd azalacaqdır.

Hörmətli millət vəkilləri, müzakirənizə təqdim olunmuş 2021-ci ilin dövlət və icmal büdcə layihələri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin dövlətimizin inkişafı üçün müəyyən etdiyi strateji xəttə uyğun olaraq, qarşımızda dayanan bütün vəzifələrin vaxtında və uğurla icra edilməsi, o cümlədən Qarabağın bərpası və yenidən qurulması, xalqın rifahının daha da yaxşılaşdırılması, iqtisadiyyatın dayanıqlı əsaslarla inkişaf etdirilməsi, ölkəmizin hərbi qüdrətinin daha da artırılması və ölkəmizin digər strateji məqsədləri üçün etibarlı maliyyə təminatı yaradır.

Hörmətli millət vəkilləri, bunları nəzərə alaraq, sizi Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət və icmal

büdcə layihələrinin və sonrakı 3 il üçün icmal büdcənin göstəricilərinin qəbul edilməsinə səs verməyə çağırıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Samir müəllim. Ətraflı məlumat verdiniz. Hörməti həmkarlar, indi isə mən Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri hörməti Mikayıl Cabbarova söz vermək istəyirəm. Mikayıl müəllim, buyurun.

M.Cabbarov, Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri.

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli millət vəkilləri, hökumət üzvləri, iclas iştirakçıları, xanımlar və cənablar! 2020-ci il tarixə qızıl həriflərlə yazıldı. Cənab Prezident, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyəti, şanlı ordumuzun şücaəti sayəsində 30 ilə yaxın müddətdə işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda Vətən Müharibəsi böyük zəfərlə başa çatmışdır. Bu qələbə ölkəmizin ictimai-siyasi həyatının bütün sahələrində və sosial-iqtisadi inkişafında möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi ilə indiyədək əldə edilmiş böyük nailiyyətlərin daha da inamla davam etdirilməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır. Dünyada baş verən əlverişsiz iqtisadi proseslərlə yanaşı, bu ilin əvvəlindən etibarən bütün dünyanı əhatə edən COVID-19 pandemiyası və bundan irəli gələrək dünya enerji və səhm bazarlarında baş verən kəskin dalğalanmalar şəraitində qlobal iqtisadi geriləmələrin davam etdiyi bir dövrdə ölkəmizin əsas makroiqtisadi və fiskal parametrləri dayanıqlılıq nümayiş etdirir, iqtisadi islahatlar getdikcə dərinləşir, dövlətimizin gücü və beynəlxalq nüfuzu durmadan artır. Ölkə iqtisadiyyatı mürəkkəb xarici risklər və çağırışlar şəraitində yüksək dayanıqlılıq və sabitlik

nümayiş etdirmişdir. Bununla yanaşı, hazırda işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin bərpası, ata-baba yurdlarına qayıdacaq soydaşlarımızın həyatı və fəaliyyəti üçün zəruri infrastrukturun yaradılması, onların məşğulluğunun təmin edilməsi, həmin rayonlarda mövcud resursların ölkəmizin iqtisadi inkişafına töhfə verməsi üçün iqtisadi proqramların həyata keçirilməsinə xarici və yerli sərmayədarların böyük marağı ifadə olunur.

İcazə verin, ilk növbədə cari iqtisadi fəaliyyət və ilin sonuna olan gözləntilərlə sizi tanış edim. Cari ildə pandemiyanın qlobal miqyasda geniş yayılması və xəstəliklə mübarizə çərçivəsində dünya ölkələrində sərt karantin tədbirlərinin tətbiqi, nəticədə tələb və təklif şoklarının eyni zamanda baş verməsi və qlobal dəyər zəncirinin pozulması Azərbaycan iqtisadiyyatına da təsirsiz ötüşməmişdir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə cari ilin yanvar–noyabr aylarında ümumi daxili məhsulun 4,3 faiz azalmasını müşahidə edirik. “OPEC+” razılaşması çərçivəsində neft hasilatının azaldılması öhdəliyinin yerinə yetirilməsinin təsiri nəticəsində neft-qaz sektorunda ümumdaxili məhsul 6,5 faiz azalmışdır. Qeyri-neft sektorunda isə ÜDM 2,9 faiz azalmış və karantin rejimi tətbiqi şəraitində istehlak fəallığının aşağı düşməsi meyilləri davam etmiş, mal və xidmətlər üzrə istehlak bazarının real həcmində 7,6 faiz azalma olmuşdur. Qeyri-neft sektoruna təsir edən mühüm amillərdən biri əsas kapitalla investisiya qoyuluşlarıdır. Yanvar–noyabr aylarında investisiyaların 4 faiz azalmasına baxmayaraq, özəl sektor üzrə investisiyalar 8 faiz artmışdır. Dövlət mülkiyyətli təşkilatlar üzrə investisiyalar 17,2 faiz azalmışdır. Ötən il Neft Fondunun qızıl idxalı nəzərə alınmadan, xarici ticarət balansının müsbət saldosu 3,4

milyard, yəni dövr ərzində 58 faiz azalmışdır. İlin sonuna qədər proqnozlarımıza əsasən ÜDM-in azalması 4 faiz civarında gözlənilir və bu rəqəm Beynəlxalq Valyuta Fondunun oktyabr ayında dərc edilmiş hesabatları ilə də üst-üstə düşür. Qeyd edim ki, hökumət tərəfindən pandemiyanın iqtisadiyyata mənfi təsirlərinin yumşaldılması istiqamətində görülən tədbirlər, o cümlədən karantin rejiminin sərtləşməsi ilə bağlı muzzdlu işçilərin əmək haqqının ödənilməsi, fərdi sahibkarlara maliyyə dəstəyi, habelə kredit zəmanət və faizlərinin subsidiyalaşdırılması alətinin tətbiqi pandemiya dan zərər çəkmiş sahələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinə vergi güzəştlərinin və tətillərin verilməsi nəticəsində iqtisadi tənəzzülü nisbətən yumşaltmaq mümkün olmuşdur.

Dövlət büdcəsinə daxilolmaların cari vəziyyətinə gəldikdə cari ilin yanvar–noyabr aylarında Dövlət Vergi Xidməti tərəfindən dövlət büdcəsinə 6,6 milyard manat proqnoza qarşı 6 milyard 876 milyon manat vəsaitin daxil olması təmin edilərək, proqnoza 103,7 faiz əməl edilmişdir. Qeyri-neft-qaz sektoru üzrə 4 milyard 950 milyon manat proqnoza qarşı dövlət büdcəsinə 5 milyard 172 milyon manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da ümumi daxilolmanın 75,2 faizini təşkil edir. Qeyri-neft-qaz sektoru üzrə proqnoza 104,5 faiz əməl edilmiş, pandemiya və resessiyaya baxmayaraq, daxilolmalar 2019-cu ilin müvafiq dövrünə nisbətən 298 milyon manat və ya 6 faiz çox olmuşdur. Məcburi dövlət sosial sığorta üzrə daxilolmalar 3 milyard 177 milyon manat təşkil edərək, ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 24,4 faiz artmış, 11 aylıq proqnoz 106,2 faiz səviyyədə icra olunmuşdur. Qeyri-büdcə təşkilatları, yəni özəl sektor üzrə daxilolmalar 18,3 faiz artmışdır. Məhz bu artımlar əmək bazarının davam edən “ağar-

ması” şəraitində qeydə alınır. 1 dekabr tarixinə cari ilin əvvəlindən qeyri-dövlət, qeyri-neft sektorunda bağlanmış əmək müqavilələrinin sayında 84800 sayda artım daxilolmalara müsbət təsir edən mühüm amildir.

Daha bir rəqəmi diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Əgər 2018-ci ildə ölkə üzrə əmək haqqı fondu 9,5 milyard manat təşkil edirdisə, cənab Prezidentin təşəbbüsü ilə 2019-cu ilin yanvarın 1-dən həyata keçirilən əmək haqlara aid vergi islahatının nəticəsində hazırda 2020-ci ilə bizim gözləntilərimiz 14,5 milyard manatdır. Bu da iki büdcə ili ərzində 50 faizdən çox artım deməkdir.

İqtisadiyyatda dövlətin iştirakının səmərəliliyinin artırılması və bu il həyata keçirilmiş digər islahatlarla bağlı qısa məlumat vermək istərdim. Dövlət şirkətlərinin fəaliyyətinin səmərəliliyinin təmin olunması, dövlət əmlakının idarə olunması sisteminin təkmilləşdirilməsi, o cümlədən dövlət şirkətlərinə münasibətdə dövlətin maraqlı tərəf – investor qismində çıxış etməsi məqsədi ilə cənab Prezidentin müvafiq fərmanı ilə Azərbaycan İnvestisiya Holdingi yaradılmışdır. Holdingin idarə edilməsinə veriləcək dövlət şirkətlərinin və müəssisələrinin, habelə dövlət payı olan təsərrüfat cəmiyyətlərinin siyahısı təsdiqlənmişdir. Sözügedən siyahıda göstərilən 4 dövlət müəssisəsi ilkin mərhələdə holdingin idarə edilməsinə verilmişdir. Holdingin Müşahidə Şurasına Baş nazir rəhbərlik edir. Bununla yanaşı, dövlət tərəfindən həyata keçirilən infrastruktur layihələrinin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması və bu prosesə özəl sektorun cəlb edilməsi məqsədi ilə beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə Dövlət-özəl tərəfdaşlığı haqqında qanun layihəsi hazırlanaraq təqdim edilmişdir.

Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən 2020-ci ilin 11

ayı ərzində layihələrin ümumi dəyəri 369 milyon manat olan 811 sahibkara 112 milyon manat, o cümlədən 777 kiçik və orta həcmli layihələrə 28 milyon manat güzəştli kreditlər verilmişdir. Bu kreditlər hesabına 2282 yeni iş yerinin açılması imkanı yaranmışdır. Bundan əlavə olaraq, pandemiyanın təsirinin yumşaldılması ilə bağlı xüsusi tədbirlər planına əsasən əlavə olaraq elektron kredit platforması vasitəsilə 163 milyon manat orta və kiçik sahibkarlara güzəştli, dövlət zəmanətli kreditlər ayrılmışdır.

İxracın şaxələndirilməsi və yeni klasterlərin inkişafı istiqamətində də fəaliyyət davam etdirilmiş, qeyri-neft ixracının artırılması və şaxələndirilməsi ixraca yönəlik iqtisadi inkişafın, o cümlədən ixracın təşviqini, hüquqi tənzimlənməsini, biznes mühitinin və inkişaf etməkdə olan şirkətlərin ixraca hazırlanmasında istiqamətləndirmək üçün milli ixrac strategiyasının layihəsi hazırlanmış və yaxın vaxtlarda təqdim olunacaqdır. Strategiyanın icrası nəticəsində 2025-ci ilə qədər 2020-ci illə müqayisədə Azərbaycanın qeyri-neft ixracının məbləğ olaraq iki dəfə artırılması nəzərdə tutulur. Eyni zamanda, tikinti, dağ-mədən, neft-kimya, rəqəmsal iqtisadiyyat, nəqliyyat, ticarət və logistika, telekommunikasiya, daxili turizm, kənd təsərrüfatı və emal sənayesi sektorları üzrə iqtisadi potensialın reallaşdırılması məqsədi ilə bu klasterlər üzrə tədbirlər planı hazırlanmışdır. Bundan başqa, İnvestorlar Şurasının yaradılması haqqında fərmanın layihəsi hazırlanaraq hökumətə təqdim olunmuşdur. Fərmana əsasən yaradılacaq İnvestorlar Şurası özəl və dövlət sektoru arasında investisiya qanunvericiliyinin və siyasətin hazırlanması sahəsində əməkdaşlığa töhfə verəcəkdir. Kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsi üçün dövlət satınalmalarının və yerli istehsal məhsullarının alınması məqsədi

ilə əlavə tədbirlər görülür.

İndi isə icazənilə, 2021-ci il və ortamüddətli dövr üçün sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasına dair qısa məlumat verərdim. Konsepsiyanın ali məqsədi rəqabət qabiliyyətini artırmaqla, davamlı iqtisadi inkişafı təmin etmək və əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına nail olmaqdan ibarətdir. Əsas sənədlərdə müəyyən edilmiş hədəflər və prioritet istiqamətlər pandemiyanın təsirləri nəzərə alınmaqla, işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və inkişafı çağırışları, habelə İqtisadi Şuranın yaradılması ilə bağlı cənab Prezidentin müvafiq Fərmanı ilə müəyyən edilmiş vəzifələrə uyğun olaraq, 2021–2024-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişaf siyasətinin aşağıdakı strateji məqsədləri müəyyən edilmişdir.

Makroiqtisadi sabitliyin qorunub saxlanması və fiskal dayanıqlılığın gücləndirilməsi, iqtisadiyyatda şəffaflığın artırılması. Milli iqtisadiyyatın və ixracın rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi, dövlət mülkiyyətində olan müəssisələrin səmərəliliyinin artırılması, özəl investisiyaların genişləndirilməsi ilə prioritet sektorların inkişafının təmin edilməsi. Milli innovasiya ekosisteminin inkişaf etdirilməsi və insan kapitalının inkişafının sürətləndirilməsi, bilik iqtisadiyyatının rolunun artırılması, regionların davamlı və tarazlı inkişafının təmin edilməsi, o cümlədən Qarabağa böyük qayıdışla bağlı işğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və iqtisadi potensialının işə salınması, pandemiya və postpandemiya dövründə əhalinin sağlamlığının qorunması, sosial müdafiə və təminatının gücləndirilməsi və nəhayət, ekoloji tarazlığın qorunması, məhdud resurslardan, o cümlədən su resurslarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi və yaşıl iqtisadiyyatın təşviq edilməsi.

Mən sizi beynəlxalq təşkilatların proqnozları ilə də tanış etmək istərdim. Beynəlxalq təşkilatların hesabatlarında növbəti il üçün Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə bağlı artım gözlənilir. Belə ki, Dünya Bankının oktyabr ayında dərc edilmiş hesabatına görə Azərbaycan iqtisadiyyatının 2021-ci ildə 1,9 faiz artması proqnozlaşdırılmışdır. Beynəlxalq Valyuta Fondunun oktyabr ayında dərc edilmiş hesabatında isə 2021-ci ildə Azərbaycan iqtisadiyyatının 2 faiz artması proqnozlaşdırılmışdır. Bu proqnozlarla müqayisədə İqtisadiyyat Nazirliyi daha nikbin mövqedən çıxış edir. Eyni zamanda, proqnozlar barədə söz açarkən qeyd edilməlidir ki, proqnozlar qeyri-müəyyənlik şəraitində baş verir. Mən burada ilk növbədə dünya bazarlarında və pandemiyanın təsirindən irəli gələn qeyri-müəyyənliyi nəzərdə tuturam. Nikbinliyimizin isə əsas səbəbi iqtisadi təhlillərə əsasən 2021-ci ildə və orta müddətli dövrdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf proqnozlarında Qarabağa böyük qayıdış və işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpa edilərək ölkə iqtisadiyyatına tam inteqrasiyası sahəsində nəzərdə tutulan dövlət siyasətimizdir. Heç şübhəsiz ki, bu, növbəti illərdə bizim ölkənin iqtisadiyyatında olan inkişaflara ən böyük təsir amili olacaqdır. Onu da qeyd edirəm ki, bununla bağlı konsepsiya hazırlanaraq artıq təqdim edilib və onun bazasında hazırda dövlət proqramı və fəaliyyət planı hazırlanmaqdadır. Konsepsiya Baş nazirin rəhbərliyi ilə İqtisadi Şurada müzakirə edilmiş və aidiyyəti üzrə təqdim edilmişdir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası ilkin mərhələdə, ilk növbədə tikinti sektoruna güclü təsir edəcək və bunun üçün dövlət büdcəsi ilə yanaşı, özəl sektorun da maliyyə resursları mühüm rol oynayacaq. Bu amili, habelə dünya iqtisadiyyatında qeyri-müəyyənliklərin hələ də qalmasını, ölkə iqtisadiyyatının

neft-qaz gəlirlərindən asılılığının azaldılması və sürətlə şaxələnməsinin müəyyən vaxt tələb etməsini nəzərə alaraq, 2021–2024-cü illərdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf proqnozları bir neçə ssenaridə hazırlanmışdır. Orta müddətli dövrdə Şahdəniz layihəsi üzrə qaz hasilatının yüksəlməsi, həmçinin yeni yataqlardan neft-qaz hasil edilməsi, “OPEC+” razılaşmasının evolyusiyası bu sektordə artıma təsir edəcək. Cənub Qaz Dəhlizi, TANAP layihəsi, TAP layihəsinin tamamlanması ilə Xəzər dənizinin qaz ehtiyatlarının Avropa bazarlarına çatdırılması nəticəsində bu dəhlizin əsas resurs bazası olan “Şahdəniz-2” yatağının tammiqyaslı işlənməsi növbəti illərdə neft-qaz sektorunun artımını dəstəkləyəcək. Pandemiyadan sonra dünya iqtisadiyyatında bərpanın proqnozlaşdırılması ölkə iqtisadiyyatının inkişafının yeni drayverlərinin hərəkətə gətirilməsi və ixracyönlü fəaliyyət sahələrinin inkişafının sürətləndirilməsi istiqamətində həyata keçiriləcək islahatlar növbəti illərdə qeyri-neft sektorunda ÜDM artımını dəstəkləyəcəkdir.

Qeyd olunan amillər nəzərə alınmaqla, optimist ssenaridə 2021-ci ildə ümumi daxili məhsulun 4 faiz, pessimist ssenaridə 1,8 faiz, orta ssenaridə isə 3,4 faiz artımı proqnozlaşdırılır. Qeyri-neft ÜDM artım tempi isə optimist ssenaridə 4, pessimist ssenaridə 0,9, orta ssenaridə 3,1 faiz proqnozlaşdırılır. 2021–2024-cü illərdə həm ÜDM, həm də qeyri-neft ÜDM-in orta illik artımı orta ssenari üzrə 4 faiz proqnozlaşdırılmışdır. 2021–2024-cü illərdə əsas kapitalla investisiya qoyuluşlarının orta illik artım tempi orta ssenari üzrə 3 faiz proqnozlaşdırılır. Qeyri-neft sektorunda davamlı, sıçrayışlı iqtisadi artımın təmin olunmasında sektordə əsas kapitalla investisiya qoyuluşlarının həmin sektorun ÜDM-ə nisbətinin 30 faiz

və daha yüksək olması mühüm şərtlərdən biridir. Neft-qaz sektorunda obyektiv amillər nəzərə alınmaqla, əsas səylər daha çox qeyri-neft sektoruna yönəldiləcək.

Makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması siyasətləri çərçivəsində sabit məzənnə şəraitində 2021–2024-cü illərdə inflyasiyanın 3 faiz ətrafında olacağı proqnozlaşdırılır. Əmək bazarında şəffaflaşma proseslərinin davam edəcəyini də nəzərə alaraq, orta ssenaridə 2021-ci ildə orta aylıq əmək haqqı 727 manat səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Növbəti il üçün inflyasiya səviyyəsi nəzərə alınmaqla, yaşayış minimumunun 196 manat, o cümlədən əmək qabiliyyətli əhali üçün 207 manat, pensiyaçılar üçün 162 manat, uşaqlar üçün isə 175 manat müəyyən edilməsi ilə bağlı qanun layihəsi hökumətə təqdim edilmişdir.

2021-ci il və ortamüddətli dövr üçün büdcə siyasəti və islahatlarına toxunaraq, qeyd etmək lazımdır ki, 2021-ci il üçün təqdim edilən büdcə layihəsi pandemiya səbəbindən dünya iqtisadiyyatında qeyri-müəyyənlik şəraitində neftin qiymətinin konservativ səviyyədə müəyyən edilməsini, büdcə xərclərinin strateji inkişaf çağırışlarına uyğun prioritetləşdirilməsini, Qarabağın ölkənin iqtisadi həyatına inteqrasiyası ilə bağlı dövlət siyasətini özündə ehtiva edir. Şübhəsiz ki, işğaldan azad edilmiş torpaqlar ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi baxımından böyük siyasi əhəmiyyət daşımaqla, həm də strateji iqtisadi əhəmiyyətə malikdir. Təsadüfi deyil ki, münaqişədən sonrakı dövrün ilk ili olan 2021-ci il üçün dövlət büdcəsində Qarabağın bərpaasına 2,2 milyard manat vəsaitin yönəldilməsi nəzərdə tutulur. Vətən Müharibəsində böyük qələbənin əhəmiyyəti həm ərazilərin bərpaasının milli iqtisadiyyatda artım templərinə, məşğulluğa, ixracın ərzaq təhlükəsizliyi və xidmət, turizm sektorunun gələcək inkişafına böyük

təsirləri, həm də regionda strateji nəqliyyat-kommunikasiya dəhlizlərinin açılması ilə yeni iqtisadi imkanların yaradılması ilə bağlıdır. Həmçinin 2021-ci ildən başlayaraq, iri dövlət müəssisələri tərəfindən dövlətə ödənilən dividendlərin büdcə gəlirlərində yer tutmasının böyük perspektivini görürük və bu, büdcənin gəlir mənbələrinin genişlənməsi istiqamətində atılmış vacib bir addımdır.

Bütün bu imkanların yaxın illərdə reallaşması dövlət büdcəsinin gəlir mənbələrinin genişlənməsinə, bütövlükdə, ölkədə yeni şaxələnmiş iqtisadi artım modelinin uğurla gerçəkləşməsinə, investisiya-biznes mühitinin isə tamamilə yeni simasının formalaşmasına güclü təkan verəcəkdir. Bu perspektivlər və strateji çağırışlar fonunda yaranmış fürsətlərdən səmərəli bəhrələnmək üçün, təbii ki, yeni nəsil struktur islahatların həyata keçirilməsi, iqtisadi mühitdə və idarəetmədə mövcud problemlərin daha sürətlə həlli məsələləri aktuallaşmaqdadır. Bu baxımdan rəqabətli və innovativ iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirmək, kiçik və orta sahibkarlığı iqtisadi inkişafın başlıca qüvvəsinə çevirmək, ixrac imkanlarını genişləndirmək, iqtisadiyyatda səmərəli maliyyə vasitçiliyini təmin etmək, o cümlədən kapital bazarını dərinləşdirmək, dövlət müəssisələrinin bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun, şəffaf və səmərəli fəaliyyətini təmin etmək və inklüziv inkişafa nail olmaq kimi qarşımızda yeni vəzifələr durur.

Bütün bu islahat istiqamətlərinin reallaşması işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpaası amili ilə yanaşı, təbii ki, iqtisadiyyatımızda yüksək tempə artım dinamikasının formalaşması və bu əsasda ölkəmizin yuxarı gəlirli dövlətlər qrupuna daxil olması üçün geniş imkanlar açır. Bu mənada cənab Prezidentin müvafiq fərmanı ilə müəyyən olunmuş və növbəti 10 ildə iqtisadiyyatın həcmünün 2 qat

artırılması çağırışı tam zamanında formalaşdırılıb. Bu çağırış qeyri-neft iqtisadiyyatında sıçrayışlı artım temp-lərinə nail olunmasını qaçılmaz edir. Bu istiqamətdə İqtisadiyyat Nazirliyi hökumətlə bütün zəruri tədbirləri görəcək və dövlət qurumları ilə sıx əlaqələndirilmiş birgə fəaliyyəti təmin edəcəkdir. Əminəm ki, 2021-ci və orta-müddətli dövr Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf tarixin-də, Qarabağımızın da qayıtması ilə növbəti parlaq səhifə-lərindən biri kimi yadda qalacaqdır. Təqdim edilmiş büdcə layihəsinə səs verməyinizi xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Mikayıl müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi işə mən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin sədri hörmətli Elman Rüstəmov sənə verirəm. Elman müəllim, buyurun.

E.Rüstəmov, *Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin sədri.*

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli həmkarlar, xanımlar və cənablar! 2021-ci il və ortamüddətli dövrdə dövlət büdcəsinin layihəsinin sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasının və pul-kredit siyasətinin əsas istiqamətlərinin müzakirəsi dövlətçilik tariximizin ən parlaq unudulmaz dövründə baş verir. Ali Baş Komandan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin liderliyi ilə Azərbaycan xalqı 44 günlük Vətən Müharibəsini qalibiyyətlə başa vuraraq millətimizin tarixi qəhrəmanlıq salnaməsinə yeni şərəfli səhifələr yazmışdır. Qələbəyə gedən yol uzun və mürəkkəb olmuşdur. Son 25 il ərzində qalibiyyətin beynəlxalq hüquqi-normativ bazasının formalaşdırılması, informasiya blokadasının yarılması və Azərbaycanın haqq işinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, milli iqtisadiy-

yatın artan gücünə və maliyyə potensialına arxalanaraq, milli ordumuzda həyata keçirilən dərin islahatlar, onun ən müasir silah və döyüş texnologiyaları ilə təchizi, ordunun yüksək döyüş hazırlığına gətirilməsi və nəhayət, qəhrəman Azərbaycan əsgərinin və zabitinin şücaəti ilə özünü dəmir yumruqda təcəssüm edən Ali Baş Komandanın dəmir iradəsi bu qələbənin həlledici şərtləri olmuşdur.

Məndən öncə çıxış edən hörmətli həmkarlarım növbəti ilə hökumətin iqtisadi siyasətinin prioritetlərini əks etdirən 2021-ci ilin dövlət və icmal büdcə layihələrini və sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasını təqdim etdilər. Təqdim edilən layihə və proqnozlar cari ildə milli iqtisadiyyatımızda gedən proseslərin hərtərəfli qiymətləndirilməsi əsasında hazırlanmışdır. Mən də öz çıxışıma 2020-ci ildə iqtisadiyyatımızda baş verən makroiqtisadi icmaldan və Mərkəzi Bankın bu ilə planlaşdırdığı pul-kredit siyasətinin reallaşdırılması yekunlarından başlamaq istəyirəm.

2020-ci il lap başlanğıcdan dünya iqtisadiyyatı üçün yaxşı heç nə vəd etmirdi. 2017–2018-ci illərdə dünyanın başlıca iqtisadi güc mərkəzləri arasında ticarət çəkişmələri və bu ticarət çəkişmələrinin iqtisadi artım dinamikasına təsiri, nəticədə beynəlxalq əmtəə, o cümlədən də enerji-daşıyıcısı iqtisadi bazarlarında baş verən dəyişkənlik, dünya maliyyə sistemində son böhrandan qalan zəifliklər, problemlər 2020-ci ildə dünya iqtisadiyyatında əhəmiyyətli problemlərlə üzləşəcəyimizdən xəbər verirdi. Təsədüfi deyil ki, məhz 2017–2018-ci illərdə ardıcıl olaraq dünyanın aparıcı beynəlxalq təşkilatları qlobal iqtisadi artımı daim dövrü olaraq azalmağa doğru təsis edirdi. Lakin cari ilin əvvəlindən başlayan pandemiya böhranı gözlənilməz olmaqla yanaşı, qeyd olunan proseslərə güclü sinergiya, birləşmə, sürətlənmə, güclənmə verdi. Qlobal

iqtisadiyyat qəflətən ikiqat çox, həm tələb, həm də təklif şokları ilə qarşılaşdı və məlum oldu ki, dünya iqtisadiyyatı, qlobal hökumət məhz bu şoklara heç də hazır deyil. Qeyd olunanların reallaşması şəraitində cari ildə qlobal iqtisadi aktivliyin əhəmiyyətli daralmasını müşahidə edirik və bu daralma hətta 2008–2010-cu illərdə baş vermiş qlobal iqtisadi böhrandan da daha aşağıdır. Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqnozlarına görə 2020-ci ildə qlobal iqtisadiyyatın 4,4 faiz resessiyaya uğrayacağı gözlənilir. Bu ilin ortasında qlobal iqtisadiyyat artıq özünün dib nöqtəsinə çatmışdır.

2020-ci ilin ötən dövründə dünya bazarında neftin qiymətləri böyük dəyişkənlik nümayiş etdirmişdir. Cari ildə neftin qiymətləri 16–69 dollar arasında dəyişmişdir. Bütövlükdə isə neftin qiyməti 2020-ci ildə 43 Amerika Birləşmiş Ştatları dolları olmuşdur ki, bu da 2019-cu ilə nisbətən 33 faiz aşağıdır. Dünya bazarlarına əhəmiyyətli inteqrasiya olmuş milli iqtisadiyyatımız, təbii olaraq, bu şoklardan əhəmiyyətli təsirləndi. Beynəlxalq konyunkturun pisləşməsinə baxmayaraq, cari ildə tədiyyə balansı tarazlığını qorumuşdur. 2020-ci ilin 9 ayında tədiyyə balansının cari əməliyyatlar balansında ümumi daxili məhsulun cəmi 0,7 səviyyəsində kəsiri olmuşdur. Artıq qeyd olunduğu kimi, tədiyyə balansının cari hesabı isə profisitinin əhəmiyyətli azalmasına baxmayaraq, öz əhəmiyyətli profisitini qoruyub saxlamaqdadır.

Ölkənin strateji valyuta ehtiyatları il ərzində, demək olar, sabit qalmışdır, hazırda xarici strateji valyuta ehtiyatlarımız 50 milyard Amerika Birləşmiş Ştatları dollarıdır. Beləliklə, ümumi daxili məhsulun səviyyəsini üstələyir.

Cari ildə mürəkkəb şəraitdə ölkədə makroiqtisadi sabitlik qorunub saxlanmışdır və hesab edirəm ki, bu, cari

ilin ən başlıca iqtisadi yekunlarından biridir. Noyabr ayında illik inflyasiya 2,4 faiz təşkil etmişdir ki, bu da Mərkəzi Bankın hədəf proqnozundan, o cümlədən də hökumətin cari il hədəflərindən əhəmiyyətli aşağıdır. Neftin qiymətinin əhəmiyyətli enməsi ilə pandemiya böhranının başlanğıcında – mart, aprel aylarında valyuta bazarında neqativ gözləntilər, hətta deyərdim ki, bir qədər panik davranış formalaşmışdır. Valyuta opsiyonlarına tələb qəflətən 3,3–3,4, 3–4 dəfəyə qədər yüksəlmiş, iqtisadiyyatın dollarlaşması sürətlənmişdir. Lakin Azərbaycan hökuməti və Mərkəzi Bank tərəfindən situasiyaya vaxtında verilmiş reaksiya, bazar tələbatının tam ödənilməsi, olduqca mürəkkəb pandemik bir situasiyada bank sektorunun mübadilə məntəqələrinin işinin səmərəli təşkili bazar və açıq şəffaf kommunikasiya problemini tez bir zamanda həll etməyə imkan vermişdir. Həyata keçirilmiş qabaqlayıcı tədbirlər nəticəsində milli valyutanın sabitliyinin qorunması təmin edilmiş, bu da inflyasiyanı və inflyasiya gözləntilərini cari ildə aşağı səviyyədə idarə etməyə imkan vermişdir. Bütövlükdə, son illər ərzində pul-kredit siyasətinin, həm pulun dəyəri, uçot dərəcəsinin azaldılması, həm də pulun kəmiyyət kanalları ilə yumşaldılması davam etdirilmişdir. Cari ildə uçot dərəcəsi 7,5 faizdən 6,25 faizə endirilmişdir. Ümumilikdə, uçot dərəcəsi 2018-ci ildən başlayaraq 15 faiz səviyyəsindən 2,4 dəfə aşağı salınmışdır. Kəmiyyət yumşaldılması baxımından da manat pul bazası ilin əvvəlindən təxminən 5 faiz artmışdır və 2018-ci ildən bəri iqtisadiyyata pulun təklifi 50 faizə qədər artmışdır ki, bu da imkan vermişdir ki, bütövlükdə, iqtisadiyyatda kredit aktivliyi və ödəniş sisteminin fasiləsiz və stabil işi təmin olunsun. Monetar şəraitin yumşaldılması kredit şərtlərinə də təsir göstərmişdir. 2018-ci ilin əvvəlin-

dən bəri yeni kreditlər üzrə orta faizlər 5,5 faiz aşağı düşmüşdür.

2020-ci ildə maliyyə sabitliyi siyasəti maliyyə bazarlarının və bank sektorlarının sabitliyinin təmin olunmasına yönəldilmişdir. Cari ildə bank sektorunun sağlamlaşdırılması istiqamətində radikal addımlar atılmış, dayanıqlığını itirmiş 4 bank sistemdən kənarlaşdırılmışdır. Bu banklar üzrə 24 mindən çox əmanətçiyə 614 milyon manat əmanət tam şəkildə qaytarılmışdır. Cari ildə də iqtisadi subyektlərin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi dəstəklənmişdir. Bağlanmış banklar nəzərə alınmaqla, bank sektoru üzrə 11 ayda biznes kreditləri 1 faiz, ipoteka kreditləri 12 faiz artmış, əksinə, istehlak kreditləri isə 4,5 faiz azalmışdır. Bank kreditlərində problemlə kreditlərin payı il ərzində bərabər qəməli səviyyədə qalmaqdadır. Hazırda bank sektorunun kapital adekvatlığı normativ tələbi əhəmiyyətli üstələyir, bank sektorunun likvidliyi kifayət qədər yüksəkdir və normativ tələbləri iki dəfə üstələyir.

Möhtərəm Prezidentin mart ayında imzaladığı sərəncama və Nazirlər Kabinetinin antiböhran planına uyğun olaraq, Mərkəzi Bank pandemiyadan təsirlənən əhali, biznes və maliyyə institutları üçün bir sıra tənzimləyici güzəştlər barədə qərarlar qəbul etmişdir. Bu qərarların icrası nəticəsində banklar tərəfindən ilin ötən dövründə 51 min borc alana 1,2 milyard manat kredit restrukturizasiya olunmuşdur. Ümumilikdə, 2020-ci ildə Azərbaycan iqtisadiyyatı presedenti olmayan xarici və daxili şoklar kombinasiyasına vaxtında və adekvat cavab vermiş, makroiqtisadi və maliyyə sabitliyi qorunmuş, iqtisadi aktivliyin və məşğulluğun əhəmiyyətli azalmasının qarşısı alınmışdır.

2021-ci ildə iqtisadi siyasətin əsas istiqamətləri. Bütöv-

lükdə, təqdim olunan makroiqtisadi çərçivə, hesab edirik ki, aşağıdakı 3 başlıca suala cavab verməlidir.

1-ci, növbəti ildə dayanıqlı iqtisadi artım trayektoriyasına qayıdış; 2-ci, ortamüddətli dövrdə dayanıqlı makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması; Bu, bizim üçün permanent bir vəzifədir. 3-cü, azad olunmuş ərazilərin bərpa, yenidənqurma işlərinin başlanması və bu ərazilərə dayanıqlı qayıdışın təmin olunması.

Növbəti ilin büdcə layihəsi makroiqtisadi sabitlik platformasına əsaslanır. Neftin bir barrelinin 40 dollar qiyməti, məzənnə sabitliyi, berrəqəmli inflyasiya proqnozu bu çərçivənin baza şərtləri, əsas fundamentallarıdır. Növbəti ildə büdcə xərcləri kontrsiklik olmaqla sabitlik, bərpa, inkişaf prioritetlərinə yönəlmişdir. 2021-ci ilin dövlət büdcəsi azad olunmuş ərazilərdə bərpa və yenidənqurma işlərinin başlanmasını təmin edəcəkdir.

Növbəti ilə Neft Fondundan transfertlərin səviyyəsinin sabit qalması kontrsiklik, fiskal və monetar siyasətlər baxımından düzgün və məntiqidir. 2017–2019-cu illərdə Dövlət Neft Fondunun aktivləri 10 milyard Amerika Birləşmiş Ştatları dollarından çox artmışdır ki, bu artımdan yaranmış şəraitdə istifadə edilməsi makroiqtisadi sabitlik, inkişaf məqsədləri baxımından olduqca məntiqli və doğru görünür.

Son illər büdcə kəsirinin artması müşahidə edilir və bu, bizdə müəyyən narahatlıq doğurur və komitədə bu məsələyə toxundum. Büdcə kəsirinin artması və onun qeyri-dayanıqlı mənbələr vasitəsi ilə maliyyələşməsi makroiqtisadi çərçivənin zəifləməsinə gətirib çıxara bilər. Hesab edirik ki, ölkədə kifayət qədər maliyyə imkanları, maliyyə vəsaitləri var ki, büdcə kəsiri azaldılsın, büdcə sabitliyi təmin olunsun və müəyyən dərəcədə büdcə kəsiri

isə daha dayanıqlı mənbələr vasitəsi ilə maliyyələşdirilsin.

2021-ci ildə Mərkəz Bank özünün başlıca mandatı olan qiymət sabitliyinə fokuslanacaqdır. Biz artıq hökumətin inflyasiya proqnozu haqqında məlumatı dinlədik, 3 faiz və Mərkəzi Bankın proqnozları ilə hökumətin proqnozları, demək olar, üst-üstə düşür və biz növbəti ildə təxminən 3–4 faiz diapazonunda inflyasiya proqnozlaşdırırıq. Növbəti ildə valyuta bazarında tarazlıq makroiqtisadi sabitliyin əsas lövbərlərindən biri olacaq. Ölkənin tədiyyə balansı proqnozları mövcud fundamental daxili və xarici şərtlər daxilində bu vəzifənin realistlik olduğunu deməyə əsas verir.

Son günlər mediada, sosial şəbəkədə yenə də müəyyən şayiələrlə qarşılaşırıq. Necə deyərlər, manatın müəyyən devalvasiya gözləntiləri yaratmağa çalışırlar. Hesab edirəm ki, hansısa qüvvələr arzu olunanı, necə deyərlər, reallıq kimi görmək istəyir. Biz bu məsələyə reaksiya vermişik. Hesab edirik ki, bu gün Azərbaycanda, mən başqa söz demək istəmirəm, bu proseslər üçün heç bir əsas yoxdur. İlk növbədə cari ildə böhranın ən kəskin fazasında, ən kəskin bir dövrdə əgər Azərbaycan hökuməti, Azərbaycan rəhbərliyi bu məsələyə getmədisə, təbii, düşünmək olmaz ki, hazırda o məsələ elə öz aktuallığını saxlayıb. Digər tərəfdən, çox mühüm bir məsələyə sizin diqqətinizə cəlb etmək istəyirəm ki, ölkədə makroiqtisadi proqnozlar hazırlanarkən ilk dəfə olaraq İqtisadi Şura daxilində, bütövlükdə, hər bir təşkilat özünün makroiqtisadi proqnozlarını təqdim etdi və İqtisadi Şurada hərtərəfli ilkin makroiqtisadi proqnozların müzakirəsi oldu. Proqnozlar əsasında konsensus tapıldı və bu konsensus əsasında, bütövlükdə, həm büdcə proqramı, həm iqtisadi artım, inkişaf proqramları, həm də pul-kredit siyasəti

formalaşır. Ölkədə, bütövlükdə, makroiqtisadi sabitlik, onun əsas fundamentalları haqqında iqtisadi komandada tam bir konsensus mövcuddur. Ona görə də mən əhalimizi belə şayiələrə inanmamağa çağırıram. Bu gün ölkəmizdə olduqca yüksək əhvali-ruhiyyə, olduqca böyük nikbinlik, aktivlik var. Qoy, heç kəs bizdə olan optimizmə, bu nikbinliyə xələl gətirməyə çalışmasın.

Mərkəzi Bank inflyasiyaya təsir imkanlarının yüksəldilməsi istiqamətində islahatları 2021-ci ildə də davam etdirəcəkdir. 2021-ci ildə maliyyə sektoru üzrə siyasət maliyyə sabitliyinin qorunması, pandemizmdən təsirlənən iqtisadi subyektlərə dəstək, habelə maliyyə vasitəçiliyini və bazarların dərinləşdirilməsi kimi istiqamətlərə yönəldiləcəkdir. Maliyyə sabitliyinin qorunması istiqamətində ilk növbədə, bank nəzarəti çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi, risk əsaslı və kontrsiklik prudensial tənzimlənmənin tətbiqi davam etdiriləcəkdir. Makroiqtisadi, maliyyə sabitliyi istiqamətində əldə etdiyimiz nəticələr bizə imkan verir ki, artıq biz əmanətlərin tam sığortalanması sistemindən çıxacaq. Cənab Prezident tərəfindən bu, artıq qanun layihəsi kimi təqdim olunubdur. İqtisadi Şurada yenə də bu məsələ hərtərəfli müzakirə olundu. Bütün arqumentlər, necə deyərlər, dinləndi və göründü ki, Azərbaycan üçün əmanətlərin tam sığortalanması sistemi öz missiyasını artıq yerinə yetirib qurtarıbdır. Lakin biz bu sistemdən çox optimal bir variantda çıxırıq. Bildiyiniz kimi, tam sığortaya keçməzdən öncə əmanətlərin qorunması səviyyəsi 30 min manat idi. Lakin təklif olunan layihədə o məbləğin 100 min manata çatdırılması planlaşdırılıb, proqnozlaşdırılıb, təklif olunubdur. Bu o deməkdir ki, – bizdə 7 milyon yarıma qədər əmanətçi sayı var, – sayca 99,8 faiz əmanətçi tam şəkildə öz əmanətlərini

sığortalayır. 0,2 faiz çox yüksək əmanətləri olan əmanətçilərimiz var. Təbii ki, bu əmanətçilər maliyyə savadlılığı, maliyyə idarəetməsi baxımından olduqca yüksək, çox ciddi bacarıqlara malikdirlər. Təbii ki, onlar öz əmanətlərini, maliyyə proqramlarını idarəetmə bacarıqlarına malikdirlər. Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq, əmanətlərin sığortalanması tam şəkildə kiçik və orta əmanətçilərin hüquqlarının qorunmasına yönəldilibdir. Hesab edirəm, belə bir səmərəli keçid, özü də keçid dövründə müəyyənləşdirildi ki, həm əhali, həm də bank sektoru bu prosesə uyğunlaşsın və keçid martın 1-dən baş verəcəkdir. Hesab edirik ki, belə formada, yəni məbləği əhəmiyyətli qaldırmaqla keçid taktiki baxımdan olduqca doğrudur və bütövlükdə, maliyyə sektoruna olan etibarın qorunub saxlanmasına xidmət edəcəkdir.

Pandemiyadan zərər çəkmiş iqtisadi subyektlərə dəstək məqsədi ilə tətbiq olunan reqlativ güzəştlərin zərurət olduqda vaxtının uzadılması və vəziyyətdən asılı olaraq modifikasiyası diqqətdə saxlanılacaqdır. Bu tədbirlər borcalanların maraqlarının müdafiəsinə və kreditləşməsinin saxlanmasına istiqamətlənəcəkdir.

Maliyyə-bank sektorunun dəyərinin artırılması istiqamətində fəaliyyət gücləndiriləcəkdir. Bankların strategiyalarında real sektorun və ipotekanın kreditləşməsinə diqqətin artırılması 2021-ci ildə də diqqət mərkəzində olacaqdır.

Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli millət vəkilləri. 2021-ci ildə makroiqtisadi proqnozlar və siyasət çərçivəsi hələ də çox yüksək olan qeyri-müəyyənliklər şəraitində hazırlanmışdır. Beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarının özlərinin də etiraf etdiyi kimi, dünya iqtisadiyyatının dayanıqlı iqtisadi artım trayektoriyasına qayıdışı mürəkkəb,

qeyri-rəvan, ölkə qrupları üzrə zaman və məkan baxımından qeyri-bərabər olacaqdır. Qlobal iqtisadi mühitin normalaşmasında gözlənilən aritmiya, təbii ki, çoxkanallı olaraq milli iqtisadiyyatımıza da neqativ təsiri növbəti ildə də davam edə bilər. Lakin buna baxmayaraq, artıq qeyd etdiyimiz kimi, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında çaldığımız böyük zəfərin, qalibiyyətin əhvali-ruhiyyəsi ilə biz gələcəyə, növbəti dövrə, mən deyərdim ki, növbəti dekadaya olduqca böyük bir ruh yüksəkliyi ilə, məqsədləri ilə, planları ilə keçirik. Hörmətli həmkarım Mikayıl Cabbarov artıq bu istiqamətdə hökumətin planlarını açıqladı. Bizim özümüz, maliyyə-bank sektoru olaraq, işğaldan azad olmuş ərazilərimizdə maliyyə-bank infrastrukturunun artıq bərpası planları üzərində çalışırıq. Əminik ki, yaxın gələcəkdə bizim bütün ərazimizdə milli valyutamız, manatımız çalışacaqdır, onun real ödəniş vasitəsi kimi, Konstitusiyamıza uyğun olaraq, bütün ərazimizdə işlənməsi təmin olunacaqdır. Qarşımızda duran başlıca vəzifə artıq qeyd olunduğu kimi, qeyri-müəyyən şəraitdə çoxsənarili proqnozlar əsasında çevik situasiyaya reaksiya vermək, siyasi qərarlar vermək potensialının yaradılmasıdır. Bu istiqamətdə, bir daha təkrarlamaq istəyirəm, İqtisadi Şurada olduqca yaxşı bir platforma yaradılıbdır, İqtisadi Şuranın növbəti ilə planlarında bu məsələlər öz əksini tapıbdır.

Biz əminik ki, Ali Baş Komandan, möhtərəm cənab Prezidentin rəhbərliyi altında növbəti dekadada da Azərbaycan, mən hesab edirəm, özünün bu qələbəsinin təsiri altında intibah dövrünü yaşayacaqdır. Bizim iqtisadi inkişaf, iqtisadi potensialımız, maliyyə imkanlarımız, hərbi gücümüz daha da güclənəcəkdir və Azərbaycan özünün beynəlxalq nüfuzunu və mövqelərini daha da gücləndirə-

cəkdir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Elman müəllim. İndi isə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri hörmətli Vüqar Gülməmmədova söz verilir. Vüqar müəllim, buyurun.

V.Gülməmmədov, *Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.*

Çox sağ olun. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli Baş nazir, hörmətli millət vəkilləri, mərkəzi və icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri, xanımlar və cənablar! Hesablama Palatası öz rəyini Hesablama Palatası və “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun tələblərinə uyğun şəkildə hörmətli millət vəkillərinə təqdim etmişdir. Qısa müddət ərzində hazırlanmış olan bu rəy büdcə zərfinə daxil olan sənəd və məlumatların əsaslığı və tamlığı, həmçinin göstəricilərin əsas makroiqtisadi parametərə uyğunluğu barədə kənar dövlət maliyyə nəzarət orqanının mövqeyini ifadə edir.

Qeyd etmək istərdim ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsinin tərtibi və strukturu “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun 12-ci və 16-cı maddələrinin müəyyən etdiyi tələblərə uyğundur. Büdcə zərfi ilə bağlı diqqətə çatdırmaq istədiyim digər bir məsələ bu zərfin məlumatlılığı ilə bağlıdır. Büdcə zərfinə bəzi istiqamətlər barədə əlavə məlumatlar daxil edilmişdir ki, bu da onun əhatəliyinin artırılmasına xidmət edir. Hesablama Palatası büdcə zərfinə şəffaflıq və faydalılıq baxımından bunu yüksək qiymətləndirməklə yanaşı, dövlətin maliyyə inzibatçılığının qiymətləndirilməsi üçün istifadə edilən beynəlxalq mütərəqqi təcrübədəki metodologiyaya əsaslanaraq, məlumatlılığın artırılması, şəffaflığın təmin edilməsi istiqamətində atılan addımların davam etdirilməsinin vacibliyini də

qeyd edir.

Hörmətli millət vəkilləri, 2021-ci ilin dövlət büdcəsindən danışan zaman fəxrlə qeyd edilməli əsas məqam bu maliyyə sənədinin uzun illərdən sonra suveren ərazilərimizi tam əhatə edən və Qarabağ torpaqlarına da şamil olan bir büdcə olmasıdır. Növbəti ildə dövlət büdcəsinin vəsaitləri Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə əzmkar ordumuzun on illərdir işğal altında olan ərazilərimizin azad edilməsi uğrunda apardığı uğurlu əməliyyatlar nəticəsində azad olunmuş rayon və şəhərlərdə bərpa, quruculuq işlərinə yönəldiləcəkdir. Həmin ərazilərin qaytarılması və dirçəldilməsi dövlətimizin iqtisadi gücü və vətəndaşlarımızın rifahının yüksəldilməsində xüsusi rol oynayacaqdır. Son illərdə qlobal iqtisadi meyllərin daha çox siyasi faktorların təsiri ilə formalaşdığına şahidi olmuşuq və 2020-ci il də istisna olmadı. Lakin cari ildə bu müstəviyə daxil olan tibbi çalılar növbəti ilin dövlət büdcəsinin layihələndirdiyi dövrü daha da mürəkkəbləşdirdi və nəticədə son illərdə müşahidə edilmiş neqativ meyllərin trayektoriyası daha tərəddüdlü və kəskin oldu. Həmin meyllər pandemiya və onun nəticələrinin aradan qaldırılması ilə əlaqədar tətbiq edilən sərt karantin rejiminin nəticəsidir ki, təbii, bu tibbi tədbirlərin neqativ təsirlərinin Azərbaycan iqtisadiyyatına da transmissiya olunması qaçılmaz idi.

İl ərzində çoxsaylı neqativ şokların iqtisadi sistemə daxil olması və iqtisadiyyatın yeni yaranmış vəziyyətə uyğunlaşdırılması zərurəti 2020-ci il üçün hazırlanmış proqnoz göstəricilərinə əhəmiyyətli fərqlərlə düzəliş edilməsini labüd etmiş, gözləntilər minimallaşdırılmışdır.

Cari ildə qlobal iqtisadi konyunkturada qeydə alınmış kəskin dəyişikliklər və davam etməkdə olan tərəddüdlər

onun ölkə daxilində izlənmiş effektləri, həmçinin şanlı qələbə ilə yekunlaşmış Vətən Müharibəsi 2021-ci il üçün makroiqtisadi parametrlərin əsas məcrasını formalaşdırmışdır.

Hörmətli millət vəkilləri, istərdim, növbəti ilin dövlət büdcəsi layihəsi ilə bağlı əsas parametrlər barədə fikirlərimi sizə çatdırım. İlk olaraq büdcənin gəlirləri barədə. 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlirləri cari illə müqayisədə 5,4 faiz çox olmaqla nəzərdə tutulmuş, cari illə müqayisədə 6 tədiyyə növü üzrə azalma, 13 tədiyyə növü üzrə artım proqnozlaşdırılmış, 1 tədiyyə növü üzrə mənbələr sabit saxlanılmışdır. Bu istiqamətdə qeyd edilməli digər bir məqam gəlir mənbələrinə iki istiqamətin əlavə edilməsidir. Belə ki, əvvəlki illərlə müqayisədə ilk dəfə olaraq qeyri-neft sektoruna aid edilən digər mənbələr Mərkəzi Bankın mənfəətindən 250 milyon manat məbləğində ayırmalar və Dövlət borcu və zəmanəti üzrə öhdəliklərin Təminat Fondundan transfer, 880 milyon manat vəsait büdcə gəlirlərinin tərkibində nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlətin xərclərinin real sektordan yığılan vergi və digər icbari ödənişlər hesabına qarşılama dərəcəsi, paralel olaraq xərclərin neft gəlirlərindən asılılığının azaldılması bütün gəlirlərin mobilizasiyasını labüd edir. Qeyd edək ki, beynəlxalq maliyyə təşkilatları tərəfindən artıq gəlirlərin orta müddətdə mobilizasiyasının aktualığı qeyd olunmuş, bu istiqamətdə strategiyanın hazırlanması tövsiyə edilmişdir. Bu gəlir daxilolmalarının kompleks şəkildə artırılması, gəlirlərin inzibatçılığının yüksəldilməsi və vergi siyasəti üzrə hədəflərin daha optimal ifadədə idarə edilməsi əsas məsələ olaraq gəlirlərin tərs prioritetlərin icrasına əsaslı maliyyə zəmininin formalaşmasını

təmin edir. Belə yanaşma mütərəqqi təcrübədə icmal büdcənin və dövlət büdcəsinin balansı üzrə müşahidə edilən fərqliliyi hamarlaşdırmaq imkanlarını da təqdim edir.

Növbəti ilin büdcə xərcləri ilə bağlı qeyd edir ki, 2021-ci ilin büdcə xərcləri milli valyuta ifadəsində ən böyük göstərici olmaqla proqnozlaşdırılmış və ümumi daxili məhsulda nisbəti də 37,7 faiz olmaqla yüksək qiymətləndirilir.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi vəsaitlərinin strateji hədəflərinin, bu hədəflərə nail olunmasına yönəldilən vəsaitlərin uyğunluğunu təmin etmək məqsədi daşıyan nəticə əsaslı büdcə prinsiplərinə keçidin ilkin mərhələsinin tətbiq edildiyi büdcədir. Bu çərçivə dövlət büdcəsinin proqramlıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə xidmət edir və artıq 2021-ci il üçün biz bunun şahidi oluruq. Dövlətin strateji hədəflərinə nail olmaq istiqamətində resursların səmərəli istifadəsi, resurs-hədəf uyğunluğunun tam təmin olunması tətbiq edilən yanaşmaların mütəmadi təkmilləşməsinə zəruri edir.

Hesablama Palatası proqram layihələrinin tərtibi, indikatorların cari şərtlərə uyğun şəkildə müəyyən edilməsi, xüsusilə dövlət investisiya proqramı çərçivəsində mənbələrdən istifadə istiqamətində mümkün olan bütün imkanların istifadə olunmasını təmin edəcək addımların mərhələli şəkildə davam etdirilməsinin vacib olduğu qənaətinədir. Ümumilikdə isə dövlət proqramlarının tərtibi, bu proqramlar üzrə vəsaitlərin proqnozlaşdırılması, xüsusilə dövlət proqramlarının bir-biri və ölkənin strateji hədəfləri ilə uyğunlaşdırılması, icrasının monitorinqi ilə bağlı normativ hüquqi aktların çeşidinin artırılması da öz aktuallığını qorumaqdadır.

Növbəti ildə büdcə kəsiri 3,1 milyard manat olmaqla

proqnozlaşdırılmışdır. Ümumiyyətlə, büdcə kəsiri və onun maliyyələşmə mənbələri növbəti ildə diqqətdə saxlanması vacib büdcə parametridir. Kəsinin maliyyələşmə mənbələrindən biri kimi özəlləşmədən daxilolmalar növbəti ildə əvvəlki illərlə müqayisədə nəzərəcarpacaq dərəcədə artımla proqnozlaşdırılır. Nəzərdə tutulan vəsait 2019-cu və 2020-ci ilin göstəricilərindən əhəmiyyətli dərəcədə çoxdur. Alınan əlavə məlumatlar artımın strateji yol xəritələrinin müəyyən edilmiş elektrik stansiyalarının və telekommunikasiya müəssisələrinin özəlləşməsinə dair müvafiq sərəncamlar verilməsindən sonra gözlənilən daxilolmalarla əlaqəli olduğunu göstərir. Müşahidə olunan artım fonunda 2022–2024-cü illər üçün özəlləşmədən yenidən daxilolma səviyyəsinin azalma ilə cari ilin proqnozu həcmində nəzərdə tutulmasıdır. Göstərilən fərqli dinamika özəlləşmə sahəsində də strategiyanın yenidən nəzərdən keçirilməsinin vacibliyini labüd edir.

Növbəti ilin dövlət büdcəsinin fərqli məqamlarından biri də kəsinin maliyyələşməsinin əsas mənbəyinin əvvəlki illərdə olduğu kimi, vahid kəsir hesabının qalığı ilə deyil, borclanma ilə bağlı olmasıdır. Belə ki, 585 milyon manat məbləğində xarici borc məbləğinin sərbəst qalığa əlavə edilməsi və daxili borclanmadan daxilolmalar hesabına 2021-ci ilin dövlət büdcə kəsirinin 1 milyard 300 milyon manat məbləğində maliyyələşməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ümumiyyətlə, 2021-ci ilin dövlət büdcəsi ilə birgə təqdim edilmiş məlumatlara görə xarici valyuta nominallı borc öhdəliklərinin azaldılması və dəyişkən faiz dərəcəsi ilə cəlb olunan borcun ümumi portfəldə payı strategiyada müəyyən edilmiş hədəflər çərçivəsindədir.

Hörmətli cənab Baş nazir, Sizin və hökumətin digər üzvlərinin büdcə müzakirələrində iştirakından və Sizin

dövlət vəsaitlərinin qənaətli istifadə məsələsinə xüsusi həssaslıqla yanaşmağınızdan istifadə edərək, bəzi təkliflərimi təqdim etmək istərdim.

İlk olaraq mövcud resursların qanunauyğunluğunun icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə ayrı-ayrı xərc istiqamətləri üzrə xərc normalarını müəyyən edən və əvvəlki illərin verilmiş qərarlarının təkmilləşməsi və yeni aktların yaradılması ilə bağlıdır. Fikrimizcə, normativ hüquqi aktlar bazasının bu istiqamətdə genişlənməsi büdcə vəsaitlərinin əsaslı proqnozlaşmasına və qənaətli istifadəsinə böyük töhfə vermiş olacaqdır. Bu istiqamətdə qeyd etmək istədiyim digər bir məsələ büdcə təşkilatlarında çalışan əməkdaşların əməyinin ödənilməsi sisteminə yanaşmaya yenedən baxılması zərurətidir. Belə ki, xüsusilə müxtəlif dövlət orqanlarında eyni vəzifəni yerinə yetirən əməkdaşların əməyinin ödənilməsində fərqliliklər mövcuddur. Nəhayət, hesab edirik ki, tikinti sahəsində əməliyyat proseslərinin rəqəmsallaşmasında, xidmət xərclərinin hesablanması və yanaşmaların da dəyişdirilməsi dövlət vəsaitlərinə əhəmiyyətli qənaət edilməsi imkanlarını yaradar.

Hörmətli millət vəkilləri, şərəfli Vətən Müharibəsindən qalib çıxmış bir dövlət olaraq Azərbaycan Respublikasının növbəti il üçün dövlət büdcəsi mövcud şəraitin nəzərə alındığı bir büdcədir. Ali Baş Komandanın sözlərini sitat gətirərək bildirmək istəyirəm ki, “biz həm güclüyük, həm də haqlıyıq”.

Haqlı və güclü dövlətin büdcə layihəsinə Hesablama Palatasının Kollegiyası müsbət rəy vermişdir. Müzakirələrdə millət vəkillərinin ətraflı məlumatlar təqdim edəcəyinə ümid edərək, diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Vüqar müəllim. Hörmətli həmkarlar, indi isə qanun layihəsinin müzakirəsinə

başlayırıq. Xahiş edirəm, yazılın. Xatırladım ki, çıxışlar zamanı birinci oxunuşun tələbləri nəzərə alınmalıdır. Yazılanlar var. Yuxarıki cərgələrdən 5 nəfər yazılıb. Şakir müəllim, mən 5 nəfərdən bir yuxarıki cərgələrdən bizim hörmətli həmkarlarımıza söz verəcəyəm. İndi isə Zahid Oruc. Buyurun.

Z.Oruc. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri. Mən ilk növbədə 24 dekabr cənab Prezidentin doğum günü münasibəti ilə dövlət başçımızı ürəkdən təbrik edirəm. Hesab edirəm ki, bir millətin lideri üçün ona ən böyük mükafat, ən böyük hədiyyə onun rəhbərlik etdiyi ölkənin bütöv olmasıdır.

Qeyd etmək istədiyim bu fikrin davamı olaraq, biz ilk dəfədir ki, 2021-ci ilin büdcəsini qalib millətin büdcəsi olaraq müzakirə edirik. Ona görə də bu ali maliyyə sənədində Xankəndi, Xocavənd, Xocalı, Ağdərənin də adının ayrıca sətirlə göstərilməsini təklif edirəm. Həmin maddələrin işlənməsi müəyyən zaman apara bilər, amma iqtisadi sənədlərimizdə artıq keçmişdə özünü göstərən yarımçıqlığı, qeyd-şərtləri aradan qaldırmalıyıq.

İkincisi, büdcə layihəsində Vətən Müharibəsi şəhidlərinin uşaqları üçün müavinət xərclərində 19 faiz artım nəzərdə tutulub. Şəhid ailə üzvlərinin, müharibə ilə əlaqədar əlilliyi olan şəxslərin, iştirakçıların sosial-psixoloji, postmüharibə sindromu adlanan problemlərinin həlli üçün xüsusi mərkəzlərin yaradılmasına, onun maliyyələşməsinə ehtiyac var. Çünki XXI əsrin müharibəsi adlandırdığımız son savaşı itkiləri də bir çox xüsusiyyətlərinə görə əvvəlki illərdən fərqlənir. Düşünürük ki, 20 Yanvar və şəhidlərin anım günü ilə bağlı son qərar, 27 sentyabr qərarının verilməsi müstəqillik dövrümüzün, hətta Cüm-

huriyyət dövrünün bütün şəhidlərini vahid bir gündə birləşdirmək üçün bizə imkan verir. Şəhid adının əbədiləşdirilməsi ilə bağlı 1994-cü ildən sonra qoyulmuş məhdudiyətlərin də aradan qaldırılmasına, qaydaların sadələşdirilməsinə və onlara güzəştlərə ehtiyac var. Ümidvarıq ki, “YAŞAT” Fondunun sayəsində şəhid ailələrinin evi, nəqliyyat vasitəsi, dövlət tədbirlərində ön cərgədə yeri olacaq.

Qeyd etmək istədiyim başqa bir məsələ, bizim qanunvericilik bazamız əmək müqavilələrində işləyənlərin işsizliklə bağlı sığortasını nəzərdə tutur. Hörmətli Elman müəllim bu haqda müəyyən məqamlara toxundu. Biz nəzərə almalıyıq ki, 3 nəfərdən yalnız birinin əmək müqaviləsi var. İqtisadi fəal əhalinin 65 faizdən yuxarısında bu, yoxdur. Pandemiya və digər böhranlar şəraitində onlar bu gərginliyi hiss edirlər. Ona görə də işsizliyin obyektiv qiymətləndirilməsi üçün yeni meyarların yaradılmasına, əslində, bu beynəlxalq modelin qəbuluna ehtiyac var. Torpaq payı olanlardan dərzilərə qədər həmin statusu əldə edə bilmirlər və məlum qanunvericilik aktlarından da bəhrələnmək imkanları yoxdur.

Başqa bir məsələ, burada qeyd olundu, əmanətlərin sığortası ilə bağlı. Ötən dəfə də bu məclisdə vurğulanmışdı. Bütün əmanətlərin 3,4 milyard manatı və 44 faizi 100 min manatdan yuxarı əmanətlərdir. Bu, hesabla bütün əmanət hesablarının təxminən 1 faizidir. Əmanətlərin qalan 56 faizi, yəni 4,4 milyardı, bütün əmanətlərin 99 faizi 100 min manatdan aşağı məbləğdir. Bu, öz-özlüyündə gəlirlərin qeyri-bərabər paylanmasının göstəricisidir. Deməli, biz hələ də orta təbəqəni formalaşıdırma bilməmişik və arzulayırıq ki, hökumət siyasətində bunu nəzərə alsın.

Ötən illər sübut etdi ki, icra hakimiyyətləri sistemində

ciddi problemlər var. Özbaşınalıq, o cümlədən korrupsiya problemləri. Məhz ona görə də, bildiyiniz kimi, 7 icra hakimiyyəti rəhbəri həbs olunubdur və öz-özlüyündə bu, – həmin bölgələrdə yeni 600 mindən artıq insanı əhatə edir, – hüquqi, siyasi, iqtisadi problemlərə təsirini göstəribdir. Ona görə də qarşıdakı dövrdə, bu sistemdə əminlik ki, mühüm dəyişikliklər, addımlar atılacaq.

Başqa bir mühüm məsələ səhiyyə xərcləri ilə bağlıdır. Bilirsiniz ki, bu il, yəni 2021-ci il üçün 1,4 milyard manat vəsait müəyyən olunubdur. Əlbəttə ki, bu, yaxşı bir rəqəmdir. Amma bu ətrafda çoxlu diskussiya da aparmaq olar. Amma bizim üçün ən böyük problem, bilirsiniz, bu COVID-19-la bağlı məsələdir. O, gənc insanlara, təkcə aşağı gəlirli şəxslərə deyil, orta təbəqəyə, imkanlı adamlara, hakimlərə, icra başçısına, tanınmış vəkillərə, həkimlərə, bir sözlə hər təbəqədən olan insanlara rəhm etmir. Bu problemi millətimizin bir hissəsinin aşağı imkanlarına bağlayanlara deməliyik ki, o dediyiniz adamlar 44 gündə bütün çətinliklərə şərəflə sinə gərrib, Ali Baş Komandanın çağırışına səfərbər olundular, düşmənin üzərinə getdilər, eləcə də arxa cəbhədə tikəsini səngərlə bölüb, övladlarını şəhid verib, Ermənistan adlı şərə qalib gəldilər. Ali Baş Komandan öz silahlı və ya silahsız ordusu ilə bütün cəbhələrdə vuruşur. Qoy, o adamlar da Prezidentin siyasi qətiyyətinə, misilsiz zəhmətinə, qarşılarına qoyduğu vəzifələrə layiq olsunlar. Prezident qəhrəman şəhidi üçün ayağa qalxır. Bizim hər birimiz səhiyyə qurumlarının təmsilçilərinin də xəstəxanalarda, yaxud elə hərbi səngərdə o cür dayanmasını görmək istəyirik. Prezident hər bir fədakar həkim üçün ayağa qalxır. O həkimlər ki, gerçəkdən də, hər cür ehtirama layiqdirlər. Ancaq, əlbəttə ki, bu müddət ərzində də müəyyən bir təcrübə

yanarıbdır, ona görə də o qurumların rəhbərləri xalq ilə səmimi ünsiyyətə, kommunikasiyaya can atmalıdırlar. İndiki kimi 3 yerə bölünməli deyillər. Səhiyyə, TƏBİB sisteminə güvən aşağıdır. Halbuki inam hissi böyük qüvvədir. Məgər biz müharibədə məhz ordumuza olan etibarla qalib gəlməmişik? Ona görə də, hesab edirəm ki, bu istiqamətdə müvafiq nəzarət qurumlarının tədbirləri genişlənməlidir. Biz bilirik ki, burada qeyd olundu, milyardlarla manat itkilər olubdur. Vətəndaşlar da deyir ki, bu sahədə addımları elə atın ki, dərmanların qara dövriyyəsinə təşkil edənlər də cəzalandırılsın. 6 manata olan Kleksanı 60 manat, 40 manata olan Favipiraviri 500 manata satırlar. Bu, əslində, hərbi dövrün dili ilə danışsaq, elə orduya da, dövlətə də, qalib millətə də qarşı bir cinayət əməlidir.

Başqa bir məsələ, onu qeyd etmək istəyirik ki, 2015-ci ildə qəbul olunmuş strateji yol xəritəsi dövlətimizin gələcək həyatı ilə bağlı çox mühüm bir sənəd idi. Amma artıq biz həyata baxışımızda çox köklü dəyişikliklərin baş verdiyini və bunun artıq hazırkı müzakirə olunan büdcə sənədinə də qəbul olunmağını, yəni orada nəzərə alınmağını arzulayırıq. Bu o deməkdir ki, ordumuzun daha peşəkar əsaslara keçirilməsi, onun xüsusi təyinatlı ordu nümunəsində qurulması, o cümlədən iqtisadi, sosial, siyasi sahələrdə də ciddi addımlar atılması və yeni strateji yol xəritəsinin qəbul olunması arzulandır. Bu, ideoloji məsələləri də, siyasi, kadr dəyişikliklərini də özündə ehtiva edir. Bu o deməkdir ki, Azərbaycan dövləti yeni imicdə, qalib ölkə kimi dünyaya çıxır.

Nəhayət, sərhədlərimiz bəlli qələbəmizin nəticəsi olaraq genişlənibdir. Mən əminəm, biz gördük ki, sərhəd qüvvələrimiz də ordumuz kimi döyüşüb. Ona görə də biz

onlara olan ödənişləri artırmalıyıq. Mən bu sənədin üzərində gərgin iş aparıldığını, onun yaxşı hazırlandığını, eləcə də parlament üzvləri tərəfindən irəli sürülən təkliflərin nəzərə alınacağını bilirəm. Təşəkkür edirəm.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, xeyr, biz 5 dəqiqəyə keçməyəcəyik. Hələ biz 10 dəqiqə çıxış edəcəyik. Bu sıradan bir iclas, sıradan bir sənəd deyil. Əgər karantinə, COVID-19-a görə narahatsınızsa, yaxşı bilirsiniz ki, burada oturan deputatların hamısı dünən testdən keçiblər, burada yoluxan insan yoxdur. Hələlik biz 10 dəqiqə ilə çıxış edəcəyik. Əli Məsimli, buyurun.

Ə.Məsimli. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Hörmətli Sədr, hörmətli Baş nazir, hörmətli hökumət nümayəndələri, deputat həmkarlarım və media nümayəndələri! Hamınızı salamlayıram.

2021-ci ilin büdcəsi xüsusi büdcədir. Büdcənin müzakirəsi hər dəfə dövlətdə, cəmiyyətdə xeyli dərəcədə gözləntilər yaradır. Hörmətli Sədr, həmin gözləntiləri bir cümlə ilə ifadə etsək, deyə bilərik ki, 2021-ci ilin büdcəsi dövlətə, cəmiyyətə, orduya, biznesə, hər bir Azərbaycan vətəndaşına nə vəd edir? Bu suala cavab verməkdən ötrü, hesab edirəm ki, 7 fundamental məsələyə aydınlıq gətirmək lazımdır. Zaman mənə nə qədər imkan verəcəksə, onların bəzilərini nəzərə çatdırmaq istərdim.

Neft bumu dövründə Azərbaycanın iqtisadiyyatı 3 dəfədən çox artıb, ildə orta hesabla 15–16 faizlik artıma nail olmuşuq. Ondan sonra 2010-cu illə 2019-cu ilin müqayisəsində görünür ki, biz cəmi 13 faizlik artıma nail olmuşuq. Ona görə də Azərbaycan Prezidenti haqlı olaraq növbəti 10 ildə Azərbaycan iqtisadiyyatının potensialından, imkanlarından çıxış edərək, onun iki dəfə artması

məsələsini hədəf qoyub. Bu hədəfə nail olunmasının açarı, hesab edirik, 2021-ci ilin büdcəsində ümumi daxili məhsulun artımının 3,4 faiz, inflyasiyanın 3 faiz ətrafında, manatın dollara nisbətinin isə 1,7 manat çərçivəsində sabit qalmasını həyata keçirməyə nail ola bilsək, tam əminliklə qeyd edirəm ki, biz 2020-ci ildə 4 faiz enmədən, 2021-ci ildə 3,4 faizlik artıma nail olmaqla, orta perspektivdə sonrakı illərdə qoyulan başqa bir hədəfə, dünyanın orta göstəricisindən də yüksək artım templərinə çata, Azərbaycan Prezidentinin irəli sürdüyü hədəfə, 10 ildə 2 dəfə artıma nail ola bilərik. Bunu həm də o inamla qeyd edirəm ki, torpaqlarımız işğaldan azad olunub. Həmin işğaldan azad olunan torpaqların bərpa edilməsi nəticəsində gücümüzə güc qatılacaq. Qarabağ çox zəngin bir diyardır, onun potensialının da proseslərə qoşulması mənim dediyim həmin rəqəmlərə nail olmaq üçün əsas yaradacaq.

İkinci vacib məqam ondan ibarətdir ki, biz ümumi dəyəri 3,5 milyard manat olan bir sosial paket həyata keçirmişik. Növbəti sual budur ki, 2021-ci ilin büdcəsində bu sosial paket davam edəcəkmi? Bəli, bu sosial paket davam edəcək. Mən zaman almaq istəmirəm, çünki hörmətli nazirlərimiz demişdi. Yalnız o paketə nələr əlavə olunması kontekstində fikrimi qeyd etmək istərdim ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin reallaşmasında iki mühüm sosial paket həyata keçiriləcək. Biri işğaldan azad olunan torpaqların bərpası, yenidən qurulması üçün 2,2 milyard manat əlavə vəsaitin ayrılması. Bu, ərazilərdə işıqdır, qazdır, yoldur, kommunikasiya xətləridir, orada olan mədəni abidələrin bərpasıdır, xeyli dərəcədə vacib işlərdir. Bu tribunadan və burada hökumət nümayəndələrinin də olmasından istifadə edərək, qeyd etmək istəyərdim ki, burada təkcə hökumətin 2,2 milyard manatlıq vəsaitindən yox,

onun multiplikativ səmərəliliyindən söhbət getməsi üçün həmin işləri yüksək keyfiyyətlə, aşkarlıqla, şəffaflıqla, daha etibarlı nəzarət mexanizmini tətbiq etməklə həyata keçirək və özəl sektor da, həm xarici, həm də daxili investisiya həvəslə ora daxil olsun. O rəqəm 2,2 milyard yox, bəlkə də 3 milyarda qədər artar, bir müddətdən sonra isə dövlətin qoyduğu vəsait labüd surətdə azalanda özəl sektorun vəsaiti artar. Orada özəl sektorun gəlməsi həqiqət anıdır ki, kim bu müharibədə bizi dəstəkləmişdisə, həmin dövlətlərə yaşıl işığın yandırılması, onların şirkətlərinə daha geniş imkan verilməsini vacib hesab edirəm. Qardaş Türkiyə başda olmaqla İsraildir, İtaliyadır, bu cür ölkələrin şirkətlərinə daha çox imkan verilməlidir.

İkinci mühüm sosial paket, mən hesab edirəm, hörmətli Sədr, yəqin ki, burada dəfələrlə səsləndirmişik, deməli, təhsil kreditləri barəsindədir. Özünüz bilirsiniz ki, biz Təhsil kreditləri haqqında bir qanun layihəsi hazırlamışıq. Qanun layihəsi kifayət qədər humanist qanun layihəsidir. Sevindirici haldır ki, 2021-ci ilin büdcəsində təhsil kreditləri üçün 80 milyon manat vəsait ayrılır. Bu, bizim minimum hesablamalarımızdan 4 dəfə, ortadan isə 2 dəfə çoxdur. Hesab edirəm ki, kifayət qədər vəsaitdir. Bunun mexanizmi necə olacaq sualına cavab axtarılır. Ona görə də komitədə gedən müzakirələr zamanı xoş hal oldu ki, həm maliyyə nazirinin çıxışından, həm də hiss etdim ki, iqtisadiyyat naziri də bu istiqamətdə parlamentlə, qanunverici hakimiyyətlə icra hakimiyyətinin bir əməkdaşlığı nəticəsində onun daha optimal modelinin, mexanizminin işlənilib hazırlanmasına razıdırlar. Belə bir mexanizmin hazırlanmasında, hesab edirəm ki, Milli Məclis də, aidiyyəti icra strukturları da iştirak etsə, bu, qanunvericilik hakimiyyəti ilə icra hakimiyyətinin əməkdaşlığının çox gözəl

nümunəsi olar və on minlərlə aztəminatlı ailələrin övladlarının ali təhsilə əli çatır. Bu, həm də həmin aztəminatlı ailələrin büdcəsində təhsilə ayrılan vəsaitin başqa hədəflərin, başqa problemlərin həllinə yönəlməsinə imkan verir. Bu istiqamətdə əməkdaşlıq olsa, hesab edirəm ki, çox vacib məqamdır.

Növbəti toxunmaq istədiyim məsələ isə bilavasitə ondan ibarətdir ki, deputatlar hər dəfə burada yerli problemləri qaldırırlar. Yerli problemlər də aydındır, mən onları sadalamaq istəmirəm, daha çox sosial xarakterli problemlərdir. Hesab edirəm ki, həmin sosial xarakterli problemləri də bir rayonda biz neçə dəfə sadalamışıq, başqa rayonlarda da, demək olar ki, 99 faiz üst-üstə düşən problemlərdir. Həmin problemlərin də həllinin sürətləndirilməsi üçün, hesab edirəm ki, 2021-ci ilin büdcəsində vəsait ayrılrsa, çox vacib olar. Ona görə ki, biz artıq müharibədən çıxmışıq. Digər tərəfdən, həmin sosial problemlərin həllinin sürətləndirilməsi də əhvali-ruhiyyəmizdə çox mühüm rol oynayan məsələdir. Bunların, hesab edirəm ki, həllinə yeni bir stimulun verilməsi qalib ölkədə sosial proseslərin tənzimlənməsi və həmin ölkədə yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən işlər nəticəsində yoxsulluğun, işsizliyin azaldılması o aztəminatlı insanların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına böyük bir töhfə olacaq. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Fəzail Ağamalı. Buyurun, Fəzail müəllim.

F.Ağamalı. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hökumət üzvləri, dəyərli millət vəkilləri! Əlbəttə, mən çalışacağam çıxışımı çox konkret və lakonik şəkildə quram. Demək istəyirdim ki, hər birimizə böyük sevinc gətirən və tariximizi şərəfləndirən

44 günlük zəfər müharibəsindən sonra biz buna hər zaman qiymət veririk və bu gün də qiymət verməkdə davam edirik. Bu müharibədə qələbəni təmin edən ən mühüm şərtlərdən biri dövlətimizin iqtisadi və maliyyə imkanları idi. Bu baxımdan ölkə Prezidentinin rəhbərliyi altında məhz 2018-ci ildən sonra formalaşdırdığı hökumətlə Azərbaycanın iqtisadi inkişafını daha da gücləndirdi, onun maliyyə imkanlarını artırdı. Bu 44 gün ərzində biz hər hansı bir şəkildə nə iqtisadi, nə sosial, nə də maliyyə cəhətdən bu və ya digər çətinliklərin şahidi olmadıq. Bax, bu, möhtəşəm idi. Ordu ilə bərabər ölkə Prezidentinin formalaşdırdığı komandanın hər bir üzvü bu müharibənin qələbəsi üçün öz töhfəsini verirdi. Çox sıx şəkildə, hər hansı bir problem yaranmadan, cəmiyyətimizlə bərabər, burada əyləşən və burada olmayan yüksək səviyyəli məmurların xidmətini də, təbii ki, unutmmaq olmaz.

Bu baxımdan, mən düşünürəm ki, məhz belə bir komandanın bu gün bizim təqdimatımıza verdiyi büdcə layihəsi mükəmməldir. O, ölkə Prezidentinin strateji hədəflərinin mahiyyətinə uyğun və onun reallaşmasına imkan verən bir layihədir. Burada dəyərli və hörmətli həmkarlarım ən müxtəlif təkliflərlə çıxış edirlər. Mən düşünürəm ki, bu gün Azərbaycan xalqının və dövlətinin qarşısında duran ən mühüm, ən ümdə vəzifə işğaldan azad edilmiş torpaqlarımıza qayıtmaqdır. Ona görə də baxın, büdcədə sosial büdcə ənənəsi davam etdirilir. Əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün əlavə vəsait ayrılıb, pensiyalar, əmək haqları artırılacaq. Onlar çox yaxşıdır. Bundan sonra qalan bütün vəsait deyildi ki kimi, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsi ilə bərabər, işğaldan azad edilmiş rayonlarımızın, kəndlərimizin abadlaşdırılmasına yönəldilməlidir, o insan-

larımız ora qayıtmalıdır, böyük həyəcanla, həsrətlə, intizarla ora qayıtmağı gözləyirlər. Ona görə də mən çox xahiş edərdim ki, dəyərli həmkarlarımız öz çıxışlarında buna daha çox istinad etsinlər və bu istiqamətdə öz fikirlərini ifadə etsinlər. Mənim də çoxsaylı təkliflərim var. Lakin düşünürəm ki, bu təkliflərin bu gün reallaşması, sadəcə olaraq, real deyil, həm də doğru deyil. Çünki biz Silahlı Qüvvələrimizin, igid zabit və əsgərlərimizin qələbəsini möhkəmləndirməliyik, reallaşdırmalıyıq. O insanların ora qayıtmasını təmin etməliyik. Ona görə də əgər mümkündürsə, hətta mən deyərdim ki, abadlaşmaq üçün 2,2 milyard kifayət deyil, çalışmaq lazımdır ki, digər resurslarla bu vəsait daha da artırılsın.

Aparılmış olan islahatlar, xüsusi olaraq qeyri-neft sektoru ilə bağlı atılmış addımlar, vergi, gömrük sistemində həyata keçirilmiş islahatlar, şəffaflıq bizə imkan verdi ki, neftin qiymətinin aşağı düşdüyü zaman kəsiyində biz büdcəmizi doldura və ehtiyaclarımızı ödəyə bilək. Bu da, əlbəttə, alqışlanmalıdır. Digər bir məqama da toxunmaq istəyirəm.

Hökumətimizin qarşımızda qoyulan vəzifələrin həyata keçirilməsində ən mühüm töhfələrindən biri bu müddət ərzində iki cəbhədə müharibə aparması idi. Bir məkrli, faşist, vandal, yırtıcı erməni faşizminə qarşı müharibə idi, ikincisi isə virusa, pandemiya qarşı müharibə idi. Bu müharibənin hər ikisində hökumətimiz öz peşəkarlığını göstərdi. Bu baxımdan mən dəyərli həmkarlarımızı layihəyə səs verməyə dəvət edirəm və hökumətimizə də uğurlar diləyirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Hörmətli həmkarlar, fasilə elan edilir, saat 3-də iclasımızı davam etdirəcəyik.

(FASİLƏDƏN SONRA)

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, iclasımıza davam edirik. Aydın Mirzəzadə. Aydın müəllim, buyurun.

A.Mirzəzadə. Təşəkkür edirəm. Hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli deputat həmkarlarım, istənilən ölkə üçün müharibədən sonra büdcə qurmaq olduqca çətinidir. O cümlədən qalib gələn ölkə üçün. Çünki silah ehtiyatını bərpa etmək, hərbi bazaları yenidən qurmaq, dağılmış kommunikasiyaları qurmaq lazımdır. Eyni zamanda, nəzərə alsaq ki, işğalçı Ermənistan nəinki işğal altında saxladığı yerləri bərpadə vəziyyətə salıb, mülki obyektləri atəşə tutdu, mindən çox vətəndaşın evi dağıldı. Bunun hamısının bərpası kifayət qədər vəsait tələb edir. Amma Azərbaycan bu problemi yaşamır. Azərbaycanın vaxtı ilə düşünülmüş maliyyə siyasəti öz nəticəsini verir. 1999-cu ildə Heydər Əliyevin Neft Fondunu yaratması və kifayət qədər etibarlı bir maliyyə yastığının yaranması bu gün Azərbaycanın müharibədən sonrakı dövrdə problemini həll etmək üçün düşünülmüş mükəmməl bir büdcə tərtib etməsinə səbəb olubdur. Büdcənin xüsusiyyətləri barəsində deputat həmkarlarım çox danışdılar, ona görə də mən dayanmaq istəmirəm. Onların dediklərini təsdiqləyirəm.

Büdcə hərtərəflidir. Büdcə işğaldan azad olunan torpaqların bərpa edilməsinə, məcburi köçkünlərin geri qayıtmasına, infrastrukturun yenidən qurulmasına yönəlib və hesab edirəm ki, bu, düzgün siyasətdir. Birbaşa təkliflərimə keçmək istəyirəm. Birincisi, hesab edirəm ki, Azərbaycanın qədim şəhərlərindən olan, işğal altında uzun müddət qalmış Xankəndi şəhərinin hüquqi statusu bərpa edilməli-

dir. Nazirliklərin artıq Xankəndi şöbələri yaradılmalıdır. Xankəndinin ayrıca bir büdcəsi bir maddə kimi bizim 2021-ci ilin büdcəsinə salınmalıdır və bu, Azərbaycanın, o cümlədən maliyyə sahəsində də suverenliyini göstərən bir məsələ olacaq.

İkinci, dünən müzakirələrdə qaldırdım, yenə geniş auditoriyada bunu demək istəyirəm. Hesab edirəm ki, nəinki gələn il, növbəti bir neçə ildə hərbi sahəyə ayrılan vəsait yüksək səviyyədə olmalıdır. Əgər 2021-ci ildə və sonrakı ildə mümkündürsə, – söhbət müharibə nəticəsində sıradan çıxmış hərbi sursatların bərpasından gedir, – sonradan həmin o vəsait hərbiçilərin yüksək maaşına yönəldilməlidir. Azərbaycanda hərbi, müəllim və həkim yüksək maaş almalıdır. Bu istiqamətdə işlər gedir və dünən elan edildi ki, səfərbərliyə çağırılanlar və adi əsgər kimi qulluq edənlər ayda 400 manat məvacib alacaqlar. Bunun özü Azərbaycan dövlətinin hər bir kəsə, o cümlədən səfərbərliyə çağırılanlara böyük diqqətini göstərir.

İkinci qaldırmaq istədiyim məsələ. Dəfələrlə qaldırmışam, yenə təkrar etmək istəyirəm, bu, banklarda kreditlərin yüksək faizidir. Azərbaycan bankları artıq oturmuş bir sistemdir. Azərbaycan bankları cəmiyyətdə etibarlı bir sistemdir. Nə qədər narazılıq olsa da, yenə də banklara müraciət olunur və çətin dövrdə vətəndaşın əlindən tutan məhz Azərbaycan banklarıdır. Bununla belə, Mərkəzi Bankdan, Maliyyə Nazirliyindən, müvafiq strukturlardan, hörmətli Baş nazirdən xahiş edirəm, bankların kredit faizlərinin aşağı salınması barəsində bir götür-qoy etsinlər. Bunun həm vətəndaşlara, həm də bankların özünə də xeyri olur. Çünki bankların bəzilərinin kifayət qədər maliyyə ehtiyatı var. Amma onu vətəndaşlara verməkdə çətinlik çəkdiilər. Yüksək faizi vətəndaş götürə bilmir.

Sonuncu qaldırmaq istədiyim məsələ. Düzdür, deyildi ki, seçildiyiniz regionla bağlı məsələlər bu gün bir o qədər də prioritet deyil. Amma mən yenə də seçildiyim Mingəçevirlə bağlı məsələni qaldırmaq istəyirəm. Dünən bu barədə danışdım. Yenə də hörmətli hökumətin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm. Mingəçevir vaxtı ilə, sovet dövründə aparıcı sənaye şəhəri olub. Çox təəssüf ki, müstəqillik qazanandan sonra artıq yeni avadanlığı, investisiyası olmayan müəssisələrin bir çoxu dayandı. Bu gün Mingəçevirdə hökumətin dəstəyi ilə özəl sektora güzəştlər olunmaqla müəssisələrin yaradılmasına çox böyük ehtiyac var. Mingəçeviri sənaye şəhərindən heç bir halda aqrar bölgəyə çevirmək olmaz. Vacib deyil ki, mütləq sənaye müəssisələri, emal müəssisələri yaransın, burada turist obyektləri ola bilər, eyni zamanda, universitetlərin bəzilərini ora köçürmək olar. Universitetlərin filiallarını ora köçürmək olar. Məsələn, mən təklif edirəm, Mingəçevirdə hərbi lisey yaradılsın. Bakıda, Naxçıvanda hərbi lisey var. Niyə respublikanın mərkəzində, Qarabağa yaxın bölgədə yeni, 3-cü hərbi liseyimiz olmasın? Bu məsələni hökumətin prioritet kimi diqqətdə saxlamasını xahiş edirəm. Büdcə layihəsini mükəmməl hesab edirəm və ona səs verəcəyəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Aydın müəllim. Elman Nəsirov. Yuxarıdakı cərgədən hazırlaşsın Elşən Musayev.

E.Nəsirov. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, əziz həmkarlar. Bu gün biz, əslində, zəfər büdcəsini müzakirə edirik. Eyni zamanda, biz nəzərə alaq ki, gələn il müstəqilliyimizin 30 ili tamam olur. Bu da bir yubileydir. Həm də müstəqilliyimizin 30 illiyinə aid olan bir büdcəni müzakirə edirik. Bu baxımdan bu, həm böyük məsuliyyətdir, həm

də çox şərəfli bir hadisədir. Həqiqətən də, müstəqilliyimizin 30-cu ildönümü yaxınlaşır. Heç bir zaman Azərbaycanda belə irihəcmli, irimiqyaslı büdcə olmayıb. Elə təkcə gəlirlərinə baxanda, 24,5 milyard manat, xərclər 25,8 milyard manat, bu, çox böyük rəqəmlərdir. Xüsusi ilə istənilən büdcənin ən böyük dəyəri onda olur ki, o, nə qədər sosial yönlüdür. Bu gün Azərbaycan ictimaiyyəti bu müzakirələri çox diqqətlə izləyir ki, sosial məsələlərin həlli özünü necə tapır. Çox sevindirici haldır ki, həmişə odluğu kimi, bu dəfə də büdcəmiz sosialyönlüdür və büdcədəki bütün xərclərin 38,9 faizinin məhz sosialyönlü olması dediyimizi təsdiqləyir. Bu, həm də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin yeritdiyi siyasətin məntiqi nəticəsidir.

Eyni zamanda, bu dəfəki büdcəmiz onunla diqqəti cəlb etdi ki, 30 il ərzində ilk dəfə büdcəmizə işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması ilə bağlı xüsusi bənd salındı və 2,2 milyard manat həcmində vəsaitin ayrılması da çox mühüm hadisədir. Bunu biz hamımız böyük bir sevinc hissi ilə qarşılayırıq. Bütün bunlar onun sayəsində baş verib ki, ölkə Prezidenti, Ali Baş Komandan, sözün həqiqi mənasında, mümkün olmayanı mümkün eləyib. Sözün həqiqi mənasında, bu müharibənin beləcə, qısa bir zaman ərzində, – bu, blitzkriqdir, bu, ildırım sürətli müharibədir, – 44 gün ərzində qələbə ilə, zəfərlə başa çatması tarixi hadisədir, dünya da bunu məhz belə qəbul edir.

Bu barədə Rusiyanın çox tanınmış ictimai-siyasi xadimi, Beynəlxalq Avrasiya Hərəkətinin lideri Aleksandr Duqinin fikirlərini səsləndirmək istəyirəm. Söyləyib ki, yaşadığımız bu dövrdə dünyanın bir nömrəli siyasətçisi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevdir. Növbəti bir fikrin

söyləyib ki, hazırda dövlətinin, millətinin, xalqının milli mənafeyini bu cür parlaq şəkildə müdafiə edə bilən ikinci bir şəxs tanımıram. Məhz Azərbaycan Prezidentinin etdiyini söyləyir və həqiqətən də, biz fəxr hissi keçiririk ki, bax, belə bir dövlətimiz, belə bir Ali Baş Komandanımız var və onun rəhbərliyi altında bizim iqtisadiyyatımız çox sürətlə inkişaf edir. Büdcəyə baxanda, oradakı rəqəmlərlə tanış olanda da bunu bir daha görürsən.

Xüsusi ilə əlamətdar hadisədir ki, müharibədən sonrakı büdcədə hərbi, müdafiə, təhlükəsizlik xərclərinin hansı səviyyədə olması ən çox diqqəti cəlb eləyən məsələdir. Bu məsələyə də cənab Prezident hər zaman bir nömrəli məsələ kimi baxıb və nəzərə alsaq ki, bizim elə keçən ilki, daha doğrusu, 2020-ci ilin büdcəsində hərbi xərclər dollar ekvivalentində təqribən 1,9 milyard dollar idi. Müqayisə üçün Ermənistanda bu, 650 milyon dollardır. Yəni bizim hərbi büdcəmiz onlardan təxminən 3 dəfədən çox artıq idi və nəticələr də göz qabağındadır. 2021-ci ilin büdcəsində isə müdafiə və milli təhlükəsizlik xərclərinin 4,6 milyard manat olması artıq onu göstərir ki, biz sabah bugünkündən də güclü olacağıq və bizim hərbi imkanlarımız və potensialımız daha da artacaq. Nəzərə alaq ki, düşmən dövlətdə, onun siyasi, hərbi rəhbərliyində revanşizm hisləri hələ də güclüdür. Hələ “bəlkə də qayıtdılar” düşüncəsi ilə yaşayanlar bu gün Ermənistanda kifayət qədərdir.

Dünənki komitə müzakirələrində də çıxış etdim və hər birimiz başa düşürük ki, bəli, budəfəki büdcəmizin başqa mənası, başqa özəlliyi var. Xüsusi ilə işğaldan azad olunmuş torpaqların bərpası, yenidən qurulması ilə bağlı məsələlər prioritet məsələlərdir və bu kontekstdə biz seçildiyimiz dairədə olan yerli problemləri o qədər də dilə gətirmirik. Bu da anlaşılındır. Mənim seçildiyim Cəlilabadda

da müəyyən məsələlər, həllini gözləyən məsələlər var. Onlardan söz açmayacağam. Amma birindən söz açmamağım mümkün deyil. Onu dünən də səsləndirdim.

Məsələ onunla bağlıdır ki, artıq 3-cü dəfədir ki, mənə Cəlilabadın Bayxanlı inzibati ərazi dairəsindən, nümayəndəliyindən 50, 60 nəfərin imzası ilə məktublar daxil olur. Çox xahiş edirlər ki, onların qaz problemi həllini tapsın. Həm də anlaşılındır, qaz xətti həmin kəndlərin, söhbət 7 kənddən gedir, qonşuluğuna qədər gedib çatıb. Həm də məsələ ondadır ki, bu kəndlər İranla həmsərhəd kəndlərdir. Onların işıq problemi də var idi, elektrik enerjisinin təminatında ciddi problemlər var idi. “Azərişiq”a, onun rəhbərliyinə təşəkkür edirəm ki, keçən il məsələni qaldırdıq, transformatorları, dirəkləri, xətləri yenisi ilə əvəz etdilər. İndi insanlar razılıq, təşəkkür edirlər və mən də fürsətdən istifadə edib, “Azərişiq”ın rəhbərliyinə minnətdarlığımı bildirirəm ki, bu məsələni belə operativ şəkildə həll elədi. Bu gün bizim hörmətli cənab Baş nazirin və hökumət üzvlərinin burada olmasından istifadə edib, səsləndirmək istəyirəm ki, həmin kəndlər İranla həmsərhəd olduğundan görürlər, qonşu İranda gecəgündüz qaz, işıq var. İndi bunların işıq problemi həllini tapıb, amma qış gəlir və çox ciddi bu məsələ qalxıb və dalbadal 3 dəfə 50 nəfərin imzası ilə bu məktubların göndərilməsi, hesab edirəm, bir siqnaldır və çox xahiş edirəm, bizim hökumətin üzvləri bu məsələni diqqətə alsınlar.

Çıxışımın sonunda, eyni zamanda, seçicilərimizin bəzi fikirləri və təşəkkürlə bağlı mövqeyini də bildirmək istəyirəm. Bir çox hallarda bizim İqtisadiyyat Nazirliyi ilə bağlı məsələlər olur və şəxsən özümün hörmətli nazir Mikayıl Cabbarovla telefon danışıqlarım olub. Bir neçə dəfə də danışırsıq və mən fürsətdən istifadə edib, hörmətli

nazir Mikayıl müəllimə təşəkkür edirəm ki, o, seçicilərin problemi ilə bağlı qaldırılan məsələləri çox operativ şəkildə həll edib. Mən bu gün onu səsləndirmək istəyirəm. Cəlilabaddan sahibkarların bir çox problemləri var idi ki, dəfələrlə məktubla müraciət ediblər, telefon danışqlarımız olub. Videoformatda bizim danışqlarımız olub və mən sahibkarların problemlərini İqtisadiyyat Nazirliyi tabeliyində Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinə, onun rəhbərliyinə bildirmişəm. Fərsətdən istifadə edib, bu təşkilatların rəhbərliyinə təşəkkür edirəm ki, o məsələlərə operativ şəkildə müdaxilə ediblər və həllini tapıb.

Mən büdcə layihəsinə səs verəcəyəm. Hesab edirəm, kifayət qədər mükəmməldir, tarixidir və bir daha deyirəm ki, bu, bir zəfər büdcəsidir. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Elşən Musayev, buyurun.

E.Musayev. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli spiker, hörmətli cənab Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, millət vəkilləri, media nümayəndələri! İlk öncə hər birinizi salamlayıram və qalib büdcə münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm! Burada bir çox çıxışlar oldu, fikirlər səsləndi, hər birinə qatılıram. Həmin çıxışların mütləq əksəriyyətində belə bir qeyd vurğulandı ki, ilk dəfə olaraq məlum büdcə məhz həm də işğaldan azad olunmuş torpaqlarımıza şamil ediləcək və həmin torpaqları da əhatə edəcək. Bu, olduqca sevindirici və təqdirəlayiq haldır. Əslində, mən elə bu stula oturana qədər çıxışımın mahiyyətini başqa istiqamətdə qurmuşdum. Spesifik xarakterli mətn üzərindən qurmuşdum. Ən çox da Zaqatala haqqında danışmaq istəyirdim. Amma həmkarlarımla fikirlərdən, rəylərdən, ümumi söhbətlərdən belə anlaşıldı ki, bu gün biz spesifik məsələlərə bir az çox da zaman ayırmayacağıq. Bir az ondan kənar duracağıq. Çünki bizim

əsas məsələmiz, həqiqətən də, Qarabağ məsələsi, işğaldan azad olunmuş torpaqların reabilitasiyası, orada müdafiə və təhlükəsizlik məsələləridir və sair. Yəni həmkarlarımla həm də həmrəylik nümayiş elətdirmək istəyirəm.

Amma mənim hökumət üzvlərinə bir neçə təşəkkür borcum var. İlk öncə onları deyim. Əbülfəs Qarayevin vaxtında tarixi abidələrlə bağlı müraciətim olmuşdu. Ona heç bir reaksiya yox idi. İndi nazir əvəzi Anar müəllim, belə deyək, vəzifə başına keçəndən sonra, sağ olsun, bizim təkliflərimizə, müraciətlərimizə, sözün gerçək anlamında, müsbət reaksiya verdi. Ona təşəkkür eləmək istəyirəm. Həm də bu, bir az da özəl məqamdır. Cənab Prezident də dəfələrlə, elə müharibənin gedişində də, ondan sonra da qeyd eləmişdi ki, yağlı düşmənlər ermənilər bizim tariximizi həm də abidələr və adlarla saxtalaşdırmağa çalışırlar. Ona görə, həqiqətən, biz tarixi abidələrimizə sahib çıxmalıyıq, çıxırıq və mən cənab nazir əvəzinə təşəkkür edirəm ki, bizə bu məsələdə olduqca böyük köməklik göstərir.

Digər bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu, turizmlə bağlı məsələdir. Mən o vaxt qaldırmışdım. Artıq bu istiqamətdə də müsbət addımlar atılır. Mən Turizm Agentliyinə də xüsusi təşəkkür eləmək istəyirəm. Bu təşəkkür sırasına, eyni zamanda, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyini, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyini də əlavə etmək istəyirəm. Mən son bir məqama toxunub çıxışımlı yekunlaşdıracağam.

Hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli millət vəkilləri, vurğulamaq istədiyim məsələ Zaqatala üçün olduqca böyük bir prioritetdir. Mən ilk dəfə olaraq 127 min 500 insanın adından rahat və ürəklə danışa bilirəm. Həm də hökumət, cənab Baş nazir buradadır, ondan da mən istifadə eləmək istəyirəm. Bilirsiniz ki, Zaqatalanın bir qazisi

var, Natiq Mahmudov. Bütün döyüşlərdə, demək olar ki, şücaət və qəhrəmanlıq göstərib. Olduqca böyük bir igiddir. Bu insan Şuşa uğrunda döyüşlərdə başından ağır güllə yarası alıb. Natiq Mahmudov 42 gündür komadadır. Həyatda qalmaq uğrunda mübarizə aparır. 3 dəfə əməliyyat olunub. Dövlətimiz, həkimlərimiz sağ olsunlar, var olsunlar, əllərindən gələn hər şeyi edirlər. Amma madam, hökumət, cənab Baş nazir buradadır, mən xüsusən cənab Baş nazirdən, hörmətli səhiyyə nazirindən, müdafiə nazirindən bir daha bir millət vəkili olaraq artıq dərəcədə xahiş edirəm ki, Natiqlə bağlı tək əllərindən gələni deyil, hətta əllərindən gəlməyəni belə etsinlər. Bilmirəm artıq, məsələ nədir, bilmirəm, xəstəxananı dəyişmək olar, neyrocərrahiyyə sahəsində ixtisaslaşmış olan hansısa ölkəyə göndərmək olar. Bəlkə, ümumiyyətlə, alternativ yoxdur. Amma ən azından bütün cəhdləri və səyləri yeniləmək lazımdır. Çünki Şuşa fatehi Şuşanı görmədən ölməməlidir. İşğaldan azad olunmuş torpaqları görmək isə məhz Natiq kimi qarşısında baş əyiləsi qəhrəmanların haqqıdır.

Diqqətinizə görə minnətdaram. Büdcəyə öz səsimi verəcəyəm. Hökumət üzvlərinə bir daha dərin ehtiram və hörmətimi bildirmək istəyirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Azər Badamov. Azər müəllim, buyurun.

A.Badamov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli hökumət üzvləri və həmkarlar. Bu gün müzakirə etdiyimiz dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi yeni reallıqlara uyğun hazırlanmışdır. 2020-ci ildə neftin qiymətinin aşağı həddə qalması, pandemiya qarşı dərmanın icad olunmamasından infeksiyaya yoluxma hallarının artması gələn il də dövlət büdcəsinin xərclərinin daha təyinatl və ünvanlı olmasını tələb edir.

2021-ci ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmalı olan əsas reallıq işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın yenidən dirçəldilməsi və həmin yerlərə həyatın qaytarılmasıdır. Bu da dövlət büdcəsi qarşısında yerinə yetirilməli böyük öhdəlik deməkdir. 44 günlük Vətən Müharibəsində torpaqlarımızı işğaldan azad etməklə tarixi qələbəyə imza atdıq. Bu gün isə düşmənimizi məğlub edib kapitulyasiya sənədinə imza atdırılmasından düz 44 gün sonra dövlət büdcəsi müzakirəyə çıxarılır. Burada yaxşı bir məntiq var. 44 rəqəmi xalqımıza, millətimizə düşərli rəqəmdir. Məhz bu gün qələbəmizdən sonrakı 44-cü gündə müzakirəyə çıxardığımız dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi ölkəmizin daha da güclənməsinə və azad olunmuş torpaqlarımıza qayıdışına hesablanmaqla, qazanılmış tarixi qələbəmizin möhkəmləndirilməsi büdcəsi olacaqdır.

Xüsusi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, qələbəyə imza atmağımızdan keçən qısa bir zamanda yeni reallıqlara uyğunlaşdırıb belə bir sənədi hazırlamaq böyük məsuliyyət və peşəkarlıq tələb edir. Hesab edirəm ki, hökumət üzvləri bu sənədin öhdəsindən layiqincə gəlmişlər. Çünki dövlət büdcəsi, sadəcə, bir sənəd deyil, bu sənəd ölkəmizin iqtisadiyyatını 2021-ci ildə baş verə biləcək xarici təsirlərdən qorumalı, ölkədə makroiqtisadi sabitliyi təmin etməli, insanların sosial rifahını daha da yaxşılaşdırmalı, sonu görünməyən pandemiyaya qarşı səmərəli mübarizəni təşkil etməli və torpaqlarımıza qayıdışı təmin etməlidir.

Müstəqil Azərbaycanın tarixində qəbul etdiyimiz dövlət büdcələri arasında ilk dəfə olaraq 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinə işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin yenidən qurulması və bərpası maddəsi salınmış və bu məqsədlər üçün 2,2 milyard manat vəsait nəzərdə

tutulmuşdur. Düşünürəm, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın dirçəldilməsi, qaçqın və köçkünlərimizin öz yurdlarına qaytarılması bizim birinci dərəcəli vəzifəmiz olmalıdır. 30 ilə yaxın ərazilərimizi işğal altında saxlayan, orada talamaq və dağıtmaqdan başqa heç bir iş görməyən düşməne torpağımızın hər bir qarşının bizim üçün nə qədər doğma və əziz olduğunu göstərməliyik. Qarabağ dirçəldikcə və ora müasir həyat qayıtdıqca düşmənlərimiz mənəvi əzab çəkəcəklər.

Cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, müharibə dövründə yanımızda olub əsl dostluğu nümayiş etdirən ölkələri bu ərazilərə cəlb etməliyik və həmin ölkələrin şirkətlərinə güzəştli şərtlərlə müəssisələrin, istehsal sahələrinin yaradılmasına imkan yaratmalıyıq. Məhz indidən işğaldan azad olunmuş şəhərlərə qayıdacaq insanların iş yerləri məsələsini düşünməliyik. Ona görə də Milli Məclis olaraq işğaldan azad olunmuş ərazilərdə iş yerlərinin yaradılmasına 3–5 illik xüsusi güzəştlər nəzərdə tutan bir qanun qəbul etməli olduğumuzu düşünürəm. Biz həm daxili, həm də xarici investorlara işğaldan azad olunmuş ərazilərdə sərmayələrin yatırılmasına stimül yaratmalıyıq. Təbii ki, 3–5 ildən sonra həmin ərazilərin ölkəmizin ərzaq təhlükəsizliyinin təminatında, qeyri-neft məhsullarının istehsalında və dövlət büdcəsinin gəlirlərinin formalaşmasında xüsusi yeri olacaqdır.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsi maliyyə tutumuna görə manatla ifadədə ölkəmizin ən böyük dövlət maliyyəsi sənədidir. Dövlət büdcəsi layihəsində sosial xərclərin 38,9 faiz nəzərdə tutulmasını büdcəmizin sosial yönümlüyə sadıqlıyının ifadəsi hesab edirəm.

Ordunun güclənməsi ilə bağlı burada səsləndirilən bütün fikirləri dəstəkləyirəm. Torpaqlarımızın işğaldan

azad olunması bizi arxayın salmamalıdır. Biz ordumuzu yenə gücləndirməli, müasir texnoloji silahlarla təchiz etməliyik. Ona görə də ordu xərclərinin artırılaraq 2,4 milyard manata çatdırılmasını doğru hesab edirəm. Əgər ehtiyac yaranarsa, ordumuzun müdafiə qabiliyyətinin artırılmasına daha çox vəsaitin ayrılmasına da biz hazır olmalıyıq. Həm də qeyd etmək istəyirəm ki, səfərbərliyə çağırılmış və könüllü olaraq torpaqlarımızın müdafiəsinə getmiş şəxslərin ailələrinə ayda 360 manat vəsait ödənilir. Düşünürəm, bu kateqoriyadan olan şəxslərin ailələrinin sosial müdafiəsi daha da gücləndirilməlidir. Çünki ordu müstəqilliyimizin qarantıdır.

Təmsil olunduğumuz rayonlarda seçicilərimizin qaldırıldığı müəyyən sosial problemlər rayonların sosial-iqtisadi inkişafı proqramlarında öz əksini tapmışdır. Düşünürəm, hökumət bu məsələlərin dövlətin iqtisadi imkanları daxilində həll olunmasına çalışacaq və burada bu gün yenidən səsəndirməyimizi məqsədəuyğun hesab etmirəm.

Düşünürəm ki, 2021-ci il üçün hazırlanmış bu sənəd dövlətimizin gələn ildə nəzərdə tutulmuş bütün dövlət proqramlarının icrasına və qarşılanacağı ehtimal olan bütün risklərin neytrallaşdırılaraq maliyyə ilinin uğurla başa çatdırılmasına imkan verəcəkdir. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Azər müəllim. Bəxtiyar Əliyev. Buyurun.

B.Əliyev. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar və hökumət üzvləri! Mən də deputat həmkarlarımla fikrini bölüşürəm və Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsini çox düşünülmüş, mü-kəmməl hazırlanmış sənəd hesab edirəm. Onu da nəzərə almalıyıq ki, büdcə layihəsi Vətən Müharibəsi başlayana qədər artıq ilkin müzakirəyə də hazırlanmışdı. Müzəffər

Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında yeni bir Azərbaycan tarixi yazıldı, igid əsgər və zabitlərimiz işğal altında olan torpaqlarımızı işğaldan azad etdi və ərazi bütövlüyümüz təmin edildi. Əlbəttə ki, bu, cənab Prezidentin uzun illər uğurla həyata keçirdiyi xarici və daxili siyasətin məntiqi nəticəsi idi. Onun öz xalqı qarşısında hər zaman açıq söylədiyi və söz verdiyi bütün vədlərini yerinə yetirdiyinin, sözü ilə əməlinin vəhdət təşkil etdiyinin bariz nümunəsi idi. Ona görə də mən hesab edirəm ki, bu gün artıq çox çevik və Prezidentin həyata keçirdiyi islahatlarla nəinki ayaqlaşan, artıq bu islahatları sürətlə həyata keçirməyə qadir olan bir hökumətimiz də formalaşıbdır. Çox yaxşı bir komandadır. Qısa müddətdə artıq hazırlanmış büdcə yenidən, yeni reallığa uyğun olaraq, çox mükəmməl şəkildə hazırlanıb və təqdim edilib.

Eyni zamanda, qeyd etmək istərdim ki, yeni büdcə layihəsi bir daha onu göstərir ki, bütün dünya üçün bəla olan COVID-19 pandemiyasının yaratdığı fəsadlara baxmayaraq, Azərbaycan iqtisadiyyatı sağlam əsaslara söykəndiyi və bu əsaslar üzərində qurulduğuna görə yeni büdcə layihəsində də yalnız iqtisadi inkişaf və tərəqqi nəzərdə tutulur. Ölkədə geriləmə deyil, əksinə, əhalinin sosial müdafiəsini təşkil etməklə yanaşı, eyni zamanda, iqtisadiyyatın qorunması, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş ciddi dövlət proqramları qəbul edilib həyata keçirilir. Növbəti büdcə ilində də eyni proqramların həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Burada səslənən fikirlərə mən də qoşuluram ki, Vətən Müharibəsindən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatının, bütövlükdə, Azərbaycanın intibah dövrü başlayacaqdır. Qısa bir zaman kəsiyində Azərbaycan dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri ilə rəqabətə girə biləcək bir ölkəyə çevriləcəkdir.

Büdcə ilə bağlı edilən məruzələrdə çox mühüm bir məsələyə diqqət yönəldildi. Nəticə yönümlü büdcənin hazırlanması ilə bağlı. Hesab edirəm ki, düzgün proqnozlaşdırılmanın edilməsi, əsaslandırılmış dövlət proqramlarının büdcə layihəsinə daxil edilməsi, xərclərin yalnız nəticə yönümlüyyəinə əsaslanaraq, bölüşdürülərək ona nəzarət olunması maliyyə hesabatlılığının artırılmasına, eyni zamanda, maliyyə nizam-intizamının möhkəmləndirilməsinə xidmət edəcəkdir. Bu da pulların xərclənməsi məsələsi deyil, pulların necə və nə üçün və hansı nəticə əldə edildiyinə görə qiymətləndirilməsini daha da önə çəkən bir büdcə layihəsi olacaqdır. Bu barədə biz ötən ilin büdcəsinin icrası ilə bağlı olaraq danışmışdıq. Hesab edirəm ki, Maliyyə Nazirliyi bu istiqamətdə artıq lazım olan tədbirlərin görülməsi ilə bağlı təkliflərini də verib və bunlar büdcədə öz əksini tapıb.

Eyni zamanda, burada çox vacib olan bir məsələyə mən də diqqəti cəlb etmək istəyirəm ki, azad edilmiş bölgələrimizdə mədəniyyət abidələrinin qorunması, bərpası ilə bağlı dövlətin apardığı siyasət tamamilə doğrudur. Çünki indiyə qədər digər ərazilərimizdə də tarixi, mədəni abidələrimizin qorunması, bərpa edilməsi, öz tarixi irsimizə sahib çıxmağımız və YUNESKO-nun maddi və qeyri-maddi mədəni irslə bağlı siyahılarına xeyli sayda maddi və qeyri-maddi mədəni abidələrimizin daxil edilməsi – bu, dövlətin necə ardıcıl və açıq siyasət apardığını göstərir. Amma eyni zamanda, biz işğal altında olmuş ərazilərimizdə dağıdılmış şəhərlərimiz, kəndlərimiz, mədəniyyət abidələrimizlə bağlı dəfələrlə beynəlxalq təşkilatlara müraciətlər etsək də, onların faktaraşdırıcı missiyalarının hesabatlarının olmasına baxmayaraq, onlar heç bir tədbir görməmişlər. Hesab edirəm ki, cənab Prezidentin tapşırığı

ilə yaradılmış komissiya beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə dəymiş ziyanın dəqiq hesablanmasını aparacaqdır və əlbəttə ki, Ermənistan törətdiyi bu cinayətlərə və eyni zamanda, dəymiş ziyana görə də cavab verəcəkdir. Amma beynəlxalq təşkilatların məsuliyyət məsələsinə də toxunmaq lazımdır.

Hesab edirəm ki, Azərbaycan hökuməti bu istiqamətdə çox düzgün, ardıcıl siyasət aparır. Bu yaxınlarda YUNESKO tərəfindən verilən açıqlamanı da biz qətiyyənlə anlaşılmayan və YUNESKO-nun siyasətinin mahiyyətinə uyğun gəlməyən bir açıqlama hesab edirik. Hesab edirik ki, Azərbaycan dövlətinin bu istiqamətdə apardığı siyasətə uyğun olaraq, bütün beynəlxalq təşkilatlar işğal altında olmuş, artıq azad edilmiş, dağıdılmış, viran qoyulmuş ərazilərə yalnız Azərbaycan hökumətinin dəvəti, onun nəzarəti, mütəxəssislərinin iştirakı ilə Azərbaycan hökumətinin hazırladığı monitorinq hesabatları əsasında gəlməli və öz obyektiv mövqeyini ortaya qoymalıdır. Bu, əlbəttə, işğal altında olmuş rayonlardan 30 ilə yaxın məcburi köçkün həyatı yaşamış və bütün hüquqları pozulmuş, – onların hüquqlarını yalnız Azərbaycan dövləti müdafiə etmiş, onlar üçün normal yaşamaq və işləmək şəraiti yaratmış, dəstək olmuşdur, – keçmiş məcburi köçkünlərin də tələbidir. Çünki bu, bizim qan yaddaşımızdır, bu, bizim keçmişimizdir, bu günümüzdür və eyni zamanda, gələcəyimizdir. Əgər keçmişimizə bizim bu cür münasibət bəsləyən insanlar, təşkilatlar varsa, onlarla əməkdaşlıq məsələlərinə də biz yenidən və günün tələblərinə uyğun baxmalıyıq.

Mən qeyd etmək istəyirəm ki, yeni büdcə layihəsində təhsilə, elmə ayrılan xərclər kifayət qədər yaxşıdır. Burada cəmiyyəti narahat edən bir çox məsələlərlə bağlı istiqamətlər öz həllini tapıb. Bu, eyni zamanda, həssas

təbəqəyə olan və onların təhsil xərcləri ilə bağlı münasibətlərdir, təhsil kreditləri məsələləridir. Hesab edirəm ki, hökumət Azərbaycanda təhsilin inkişafı strategiyasında göstərilmiş məqsədlərə büdcə layihəsində təhsilə ayrılan vəsaitlərin ardıcıl surətdə çatdırılması istiqamətində məntiqi işlər aparır. Bu dəstəkləməni də biz yüksək qiymətləndiririk.

Bütövlükdə, hesab edirəm ki, büdcə layihəsi çox yaxşı hazırlanıb. Bu, yalnız Azərbaycanın gələcək inkişafına, əhalimizin daha yaxşı yaşamasına hesablanıb. Eyni zamanda, Azərbaycan dövlətinin müdafiə qüdrətini daha da artıracaqdır. Deputat həmkarlarımdan bu qanun layihəsinə səs verməyi xahiş edirəm və büdcə layihəsini hazırlayanlara da öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Musa Qasımlı. Buyurun.

M.Qasımlı. Çox hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli millət vəkilləri! İlk növbədə, hörmətli cənab Baş nazirimiz Əli müəllim Əsədova və hökumət üzvlərinə dərin hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Bu gün həm parlamentimizin tarixində, həm də hər birimizin ictimai həyatında ən gözəl günlərdən biridir. Biz son 30 ildə ilk dəfə olaraq qalib dövlətin, qalib dövlət başçısının, qalib Prezidentimizin təqdim etdiyi dövlət büdcə layihəsini müzakirə edirik. Bu, çox şərəfli bir gündür və çox mənalıdır ki, bu gün həm də dekabrın 24-ü millətimizi məğlub millətdən qalib millətə çevirən, qamətini düzəldən, başını dik tutan möhtərəm cənab Prezidentimizin doğum günüdür. Bu münasibətlə mən möhtərəm cənab Prezidentimizi ürəkdən təbrik edir, güclü millət, qüdrətli dövlət yolundakı fəaliyyətində uzun ömür, möhkəm can sağlığı və uğurlar arzulayıram.

44 günlük müharibədə dövlət və hökumət strukturlarımızın mükəmməl işləməsi ölkəmizdə səmərəli idarəçilik sisteminin olduğunu bir daha təsdiq etdi. Bir tərəfdən, koronavirus pandemiyasına qarşı mübarizə çox böyük vəsait tələb edirdi, ikinci bir tərəfdən, müharibənin aparılması, o biri tərəfdən, pensiyaların, maaşların, sosial müavinətlərin vaxtılı-vaxtında verilməsi mükəmməl bir mexanizmin olduğunu göstərdi. Hökumətimiz bunu bacardı.

Hörmətli Sahibə xanım, mən büdcə layihəsi ilə bağlı mülahizələrimi tezis şəklində bildirmək istəyirəm. Fikrimcə, bizim seçildiyimiz rayonların, o cümlədən mənim seçildiyim 72 sayılı Yardımlı-Masallı dairəsinin qaz, yol, su, internet problemlərini deyil, hökumətimiz onları yaxşı bilir və imkan olduqca həll edir və həll edəcək, onları deyil, dövlətimiz üçün strateji olan məsələləri burada qabartmalıyıq. Bu, bizim azad olunmuş ərazilərimizin bərpası və dövlətimizin qüdrəti ilə bağlı olan məsələlərdir.

Hər şeydən əvvəl, 2021-ci ildə dövlət büdcəsi layihəsində bütün sahələrdə artımın nəzərdə tutulması bir daha göstərir ki, indiyə qədər ölkəmizdə yürüdülmüş sosial-iqtisadi siyasət çox düzgün olmuşdur. Əvvəlki illərlə müqayisədə dövlət büdcəsində gələn il maliyyələşən rayonların sayının artması bizim inkişafımızın göstəricilərindən biridir. Qarabağın tez bir zamanda bərpa edilməsi onun azad edilməsi qədər bizim üçün ümummilli bir məsələdir. Ona görə bizim bütün hədəfimiz işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın abad edilməsinə yönəlməlidir. Büdcə layihəsində 2 milyard 200 milyon manat vəsaitin ayrılması böyük əhəmiyyət daşıyır. Amma belə hesab edirəm ki, digər sahələrdən kəsib bu vəsaitin artırılmasına baxılması yaxşı olardı, çünki biz Qarabağ regionunun sürətli şəkildə bərpasına, infrastrukturun qurulmasına,

məcburi köçkünlərin daimi yaşayış yerlərinə qayıtmalarına, universitetlərin, kolleclərin, texniki peşə məktəblərinin açılmasına, bəzi universitetlərin bölgədə yerləşən filiallarının universitetlərə çevrilib Şuşa və digər şəhərlərdə yerləşdirilməsinə nail olmalıyıq. Azad olunmuş ərazilərdə kiçik kəndlərin əvəzində qonşu ölkə ilə sərhəddə Cocuq Mərcanlı modelində böyük kənd və qəsəbələrin tikintisi strateji əhəmiyyət daşıyır.

Qarabağın azad olunmasına ictimaiyyətin cəlb olunmasından ötrü Qarabağın bərpası fondunun yaradılmasını mən uyğun görürəm. Dünyanın harasında olmasından asılı olmayaraq azərbaycanlılar bu prosesdə iştirak edərdilər.

Ordu, polis, xüsusi xidmət orqanları və ümumiyyətlə, hüquq mühafizə orqanlarına lazım olan bütün vəsaiti heç bir şeyə baxmadan ayırmaq lazımdır. Elə etmək lazımdır ki, bundan sonra da silahlı qüvvələrimiz daim qüdrətli olsun.

Hörmətli xanım Sədr. Gömrük orqanlarında, vergi sisteminə şəffaflığın təmin edilməsi sahəsində dövlət büdcəsinə daxilolmalar artır. Hesab edirəm ki, 2021-ci ildə hökumətimiz xərclərdə israfçılığa yol verilməməsindən ötrü ciddi tədbirlər almalıdır. Mən qənaət söyləməyəm. İsfəçılığa yol verilməsin. Çünki o büdcəyə vəsait böyük zəhmətlə gəlib.

Büdcədə təhsil, elm və arxiv işinin inkişafı üçün ayrılan vəsaitin 2021-ci ildə artırılması bir daha göstərir ki, müdafiə sahəsindən sonra ölkəmizdə ən vacib olan sahə təhsildir. Hökumət üzvlərinin, xüsusilə Mədəniyyət Nazirliyinin bu məsələyə diqqət yetirməsini istədim. Hesab edirəm ki, xristian türklərinə, xüsusilə qırpaq türklərinə və Qafqaz Albaniyasına dair tədqiqatların aparılmasına, re-

gion ölkələri və qədim dillər üzrə mütəxəssislər hazırlanmasına, regionun dərinədən öyrənilməsinə, Qarabağda arxeoloji tədqiqatlara dair layihələrin müəyyənləşdirilməsi və onlara xüsusi vəsaitin ayrılması faydalı olardı. Bir də təkrar edirəm, qıpçaq türkləri, xristian türkləri ilə bağlı tək Azərbaycanda deyil, qonşu ölkələrin hamısında bu abidələr var. Biz buna çox xüsusi diqqət yetirməliyik. Bu, gələcəkdə bizə strateji baxımdan lazım olacaq.

Təhsilin hamı üçün əlçatan olmasından ötrü 2021-ci ildə təhsil kreditləri üçün dövlət büdcəsindən 80 milyon manat vəsaitin ayrılması dövlətimizin hər bir vətəndaşa qucaq açmasının təzahürüdür. Fikrimcə, universitetlərimizin möhkəmləndirilməsi və xarici ölkələr üçün mütəxəssis hazırlayan nüfuzlu mərkəzlərə çevrilməsi üçün strateji baxımdan əhəmiyyətli olduğundan yataqxana sisteminin qurulmasına diqqət yetirilməsi faydalı olardı.

Hörmətli Sahibə xanım, gələn il dövlət müstəqilliyimizin bərpasının 30 illiyi tamam olur. Mən əvvəlki çıxışlarımdan birində filmlərin çəkilməsi ilə bağlı Mədəniyyət Nazirliyini tənqid etmişdim. Keçdiyimiz yol, qazandıığımız qələbəyə həsr edilmiş bədii filmləri çəkib o vaxta çatdırmaq hər halda mümkün olmaz, bəlkə də oldu, bilmirəm. Ancaq müvafiq sənədli filmlərin çəkilməsi üçün vəsait ayrılması və bu işin görülməsi çox vacibdir. 2021-ci ilin dövlət büdcəsi cənab Prezidentimizin müəyyənləşdirdiyi ölkəmizin inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsinə yönəldiyi üçün lehinə səs verəcəyəm. Xeyirli, uğurlu olsun. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Fəzəl Mustafə yoxdur. Hörmətli həmkarlar, etiraz etməirsinizsə, mən sözü komitə sədri Əhliman müəllimə vermək istəyirəm. Buyurun, Əhliman müəllim.

Ə.Əmiraslanov. Çox təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Çox hörmətli xanım Sədr, hörmətli hökumət üzvləri. 2020-ci il pandemiyanın yaratdığı problemlərə baxmayaraq, ölkəmiz, vətənimiz üçün son dərəcə şərəfli zəfər və qələbə ili kimi tariximizə yazılacaqdır. Bu zəfəri, bu şərəfi, bu qələbəni yazan Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycanın Ordusudur. Mən hesab edirəm ki, 2021-ci ilin büdcə zərfində müdafiə qabiliyyətimizin yüksəldilməsi üçün vəsaitin artırılması, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın bərpaası üçün xeyli vəsaitin qoyulması son dərəcədə böyük əhəmiyyət kəsb edən qürurverici bir hadisədir.

2021-ci ilin büdcə zərfində səhiyyə xərcləri də nəzərəcarpacaq dərəcədə artırılaraq 1 milyard 409 milyon manata çatdırılmışdır ki, bu da büdcədə səhiyyə xərclərinin xüsusi çəkisini 4,9 faizə qaldırmışdır. Biz ilk dəfə belə bir rəqəmə rast gəlirik. Onu da qeyd edim ki, 2021-ci ilin büdcə zərfində vəsaitin böyük qismi icbari tibbi sığortanın ölkəmizə bütövlükdə tətbiqinə yönəlmişdir. Məlumdur ki, 2020-ci ildə ölkəmizin 20 rayon və şəhərində icbari tibbi sığorta uğurla həyata keçməyə başlamışdır, biz artıq onun müsbət nəticələrini görürük. 2021-ci ilin yanvarından artıq 36 şəhər və rayonumuzda icbari tibbi sığorta həyata keçirilməyə başlanacaqdır və 2021-ci ilin aprel ayının 1-dən etibarən Bakı və Sumqayıt daxil olmaqla, daha 7 şəhər və rayonda icbari tibbi sığorta tətbiq olunmağa başlanacaq ki, bununla da icbari tibbi sığortanın ölkəmizdə həyata keçirilməsi yekunlaşacaqdır. Bu məqsədlə büdcədən 1 milyard 45 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Mənə elə gəlir ki, icbari tibbi sığortanı illərdir insanlarımız gözləyirdi və bu icbari tibbi sığortanın, bütövlükdə, ölkədə həyata keçirilməsi əhaliyə tibbi xidmətin göstərilməsinin səviyyə-

yəsini yüksəldəcəkdir.

Mən bir neçə kəlmə ölkəmizdə pandemiya ilə bağlı olan vəziyyətlə əlaqədar söyləmək istəyirdim. İstərdim qeyd edim ki, 2021-ci ilin büdcə zərfində pandemiya qarşı mübarizə üçün də xeyli vəsait ayrılıb. Bu vəsait 161 milyon manatdır. Bu da çox təqdirəlayiq haldır. Əgər artıq pandemiya xəstələri ilə mübarizə aparmaq üçün maddi-texniki bazanın, kadr potensialının, avadanlığın böyük bir qisminin ölkəmizdə olmasını nəzərə alsaq, onda bu vəsaitin böyük bir vəsait olduğu üzə çıxır. Pandemiya elan olduğu ilk gündən etibarən möhtərəm cənab Prezidentimizin göstərişi ilə ölkəmizdə operativ qərargah yaradıldı və mən deyərdim ki, genişmiqyaslı işlər həyata keçirməyə başladı və pandemiyanın ilk dövründə biz bu işin öhdəsindən gələ bildik. Pandemiyanın birinci mərhələsini az itkilərlə keçirdik. Pandemiyanın ikinci mərhələsində yoluxmaların və xəstələrin sayının sürətlə artması Azərbaycan səhiyyəsinə son dərəcədə böyük təzyiq göstərərək səhiyyə sistemində gərginlik yaratsa da, səhiyyə sistemimiz çökmədi və çətin, ağır da olsa, bu xəstələrin müalicəsinin öhdəsindən gəlir. Bu gün istərdim qeyd edim ki, ölkəmizdə 45 tibb müəssisəsi və 30 müasir laboratoriya pandemiya ilə mübarizəyə cəlb olunubdur.

Bu gün burada qeyd olundu, pandemiya qarşı mübarizə sahəsində müəyyən çətinliklər var. Mən tam məsuliyyətlə qeyd edə bilərəm ki, pandemiya xəstəxanalarında istər avadanlıq, istər dərman, istərsə də tibbi ləvazimat təchizatı yaxşı səviyyədədir və orada qıtlıq hiss olunmur. Mənim bu barədə məlumatlarım var. Ancaq çox təəssüflər olsun ki, xəstələrin ambulator müalicə olunması üçün apteklərdə antiviral və köməkçi dərmanların qıtlığı yaşanır və bu qıtlıq da süni yaradılmış qıtlıqdır. Bu sahə-

də, mənə belə gəlir ki, müəyyən insanlar bu vəziyyətdən istifadə edərək vəsait qazanırlar və bu sahəyə cavabdeh təşkilatlar ciddi tədbirlər görməlidirlər. Məndə olan məlumata görə, ölkəmizdə dərman ehtiyatı var, ancaq bu qıtlığı süni olaraq yaradaraq insanlardan müəyyən vəsait əldə etmək məqsədi güdürlər.

Vaksinlə bağlı da bu gün artıq hörmətli Samir müəllim məlumat verdi. Sifarişlər verilibdir və gələn ilin, 2021-ci ilin ilk aylarında ölkəmizə vaksinlər gətiriləcək və aktiv immunlaşma həyata keçirilməyə başlanacaqdır. Mənə belə gəlir ki, görülən tədbirlər sayəsində artıq xəstələnmə göstəricilərində stabilləşmə nəzərə çarpır. Biz ümid edirik ki, gələcəkdə də bu xəstələrin sayı get-gedə azalacaqdır.

Mən istərdim qeyd edim ki, büdcədə dövlət tərəfindən həyata keçirilən səhiyyə proqramları üçün də xeyli vəsait, 200 milyona yaxın vəsait ayrılmışdır, bu da çox təqdirəlayiq haldır. Çünki bu gün səhiyyə üzrə dövlət proqramları əhali üçün son dərəcədə təhlükə təşkil edən bir çox xəstəliklərin müalicəsinə yönəldilibdir və bu, ayrıca bir proqramla həyata keçirilir.

Digər bir tərəfdən, mən dünən komitələrin iclasında da qeyd etdim, indi bizim hamımızın diqqəti pandemiya yönəlibdir. Ancaq o ənənəvi, insanlar arasında əvvəlki baş verən xəstəliklər də heç yana getməyibdir. Onlarla da insanlar xəstələnirlər və onların müalicəsinə ciddi fikir vermək lazımdır. Elə patologiyalar var ki, onlardan insan tələfatı COVID-dən qat-qat artıqdır. Bu, ürək-damar patologiyasıdır, onkoloji xəstəliklər və digərləridir. Onların da gələcəkdə kifayət qədər maliyyələşdirilməsinə fikir verilməlidir. Dünən bu barədə biz çox hörmətli maliyyə naziri Samir müəllimlə fikir mübadiləsi apardıq və bizim qaldırdığımız məsələlərə onun cavabı mənə

tamamilə qane etdi.

Mən son olaraq istərdim qeyd edim ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsi zərfi çox böyük peşəkarlıqla və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun hazırlanıb. Mən bu büdcə zərfini dəstəkləyəcəyəm, ona səs verəcəyəm və deputat həmkarlarımdan da xahiş edirəm ki, bu büdcə zərfini dəstəkləsinlər. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm və mənə də söz verdiyinizə görə, Sahibə xanım, çox minnətdarlığımı bildirirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qənirə Paşayeva. Qənirə xanım, buyurun.

Q.Paşayeva. Hörmətli Sədr, hörmətli həmkarlar, hörmətli hökumət üzvləri! Mən də 2021-ci ilin dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsini dəstəkləyəcəyəm. Burada vurğulandı, bütün dünya çətin bir ildən keçdi, amma Azərbaycan üçün çətin olsa da, şərəfli bir il oldu. Çünki biz Ali Baş Komandanımızın, cənab Prezidentimizin rəhbərliyi altında işğal altında olan torpaqlarımızı işğaldan azad etdik və bu, təbii ki, Azərbaycan dövlətinin və xalqının həyatında ən önəmli, ən böyük hadisə idi. Mən bir daha buradan Ali Baş Komandanımızı, cənab Prezidentimizi, bütün xalqımızı, Silahlı Qüvvələrimizi təbrik etmək istəyirəm.

2021-ci ilin dövlət büdcəsini diqqətlə oxuduq. Ötən gün komitələrin iclasında, bu gün hökumət üzvlərini dinlədik, Hesablama Palatasını dinlədik. Təbii ki, görüləcək işlər hamımız tərəfindən dəstəklənir. Özəlliklə ölkəmizin müdafiə qabiliyyətinin daha da artırılması, yüksəlməsi istiqamətində, eyni zamanda, hərbi qulluqçuların sosial-iqtisadi vəziyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində görülən və görüləcək bütün işlər hər bir azərbaycanlı tərəfindən dəstəklənir. Eyni zamanda, işğaldan azad edilmiş torpaq-

larımızda bütün infrastrukturun yenidən bərpası istiqamətində cənab Prezident ötən gün də işğaldan azad olunmuş torpaqlarımıza səfəri çərçivəsində bir daha vurğuladı. İşgalla, vandalizmlə məşğul olan Ermənistan tərəfindən tamamilə dağıdılmış ərazilərimizin yenidən bərpası, quruculuq işlərinin aparılması üçün vəsaitin ayrılması hamımızı məmnun edir. Bu vəsaitin içərisində o gözəl torpaqlarımızdakı qədim tarix, mədəniyyət abidələrimizin bərpasının da nəzərdə tutulması, təbii ki, bütün Mədəniyyət komitəsinin üzvləri, bütün xalqımız tərəfindən də dəstəklənir. Çünki bu, çox önəmli bir hadisədir. Biz Mədəniyyət komitəsi olaraq çox şadıq ki, mədəniyyətə ayrılan xərclər içərisində Azərbaycan mədəniyyətinin dünyada təbliğinə də vəsait ayrılır. Biz inanırıq ki, bu vəsaitin böyük bir hissəsi məhz cənab Prezidentin də vurğuladığı kimi, dünyanın bir çox güclərinin görmək istəmədiyi və ya görüb də susduğu bizim işğal altında olan torpaqlarımızda Ermənistan vandalizminin qurbanı olan abidələrimizin dünyaya daha geniş tanıtılması, işğalçı Ermənistanın iç üzünü göstərmək istiqamətində sənədli filmlərin, müxtəlif layihələrin hazırlanmasına sərf olunaçaq. Eyni zamanda, bir az öncə burada vurğulandı, işğalçı Ermənistan işğal etdiyi torpaqlarımızda xalqımıza məxsus olan abidələrin bir hissəsini dağıdıb, Azərbaycan xalqının xristianlıq dövrünə, Qafqaz Albaniyasına, xristian qıpçaq türklərinə aid olan abidələri isə erməniləşdirərək dünyaya təqdim etməyə çalışıb və çox təəssüf ki, bu istiqamətdə onların bəzi tərəfdarları da var. Ona görə bu abidələrlə bağlı da əsl gerçəklərin dünyaya daha çox tanıtılması istiqamətində müxtəlif sənədli filmlərin, layihələrin bu ayrılan vəsait içərisində sürətlə həyata keçiriləcəyinə biz inanırıq və bu, çox vacibdir.

Mədəniyyət sahəsində mən bir neçə məsələyə toxunmaq istəyirəm. Təbii ki, işğal altında olan abidələrimizlə yanaşı, başqa bölgələrimizdəki bəzi abidələrimizin də bərpasına ehtiyac var. Mədəniyyət sahəsi hər zaman həm cənab Prezidentin, həm də hörmətli Birinci vitse-prezidentimiz Mehriban xanımın xüsusi nəzarətində olan bir sahədir. Ölkəmizdə cənab Prezidentin tapşırığı ilə yeni mədəniyyət strategiyası hazırlanır. Biz hörmətli Anar müəllimlə bir neçə dəfə çox önəmli fikir mübadiləsi aparmışıq və bu mədəniyyət strategiyasında abidələrin bərpası ilə bağlı yeni yanaşmaların da nəzərdə tutulması bizim hamımızı məmnun edən məsələdir ki, buna çox ehtiyac var. Bölgələrimizdə daha da çox abidələrimizin restavrasiya, bərpasına daha qısa müddətdə nail ola bilək.

Eyni zamanda, mən hökumət üzvlərinə, Baş nazirə, maliyyə nazirinə, mədəniyyət nazirinə təşəkkür edirəm. Çünki Mədəniyyət komitəsi olaraq dünyada mədəniyyət sahəsində çox tanınmış universitetlərdə təhsil alan Azərbaycanın istedadlı uşaqlarının valideynləri müraciət edirdi, bu, bizim üçün çox önəmlidir ki, dünyada nüfuzlu universitetlərdə mədəniyyət sahəsində istedadlı uşaqlarımız oxusun. Onlar gələcəkdə Azərbaycan mədəniyyətinin təbliğində fəal rol oynayacaqlar. Onlara dövlət dəstəyinin göstərilməsi istiqamətindəki təkliflər qəbul olundu və mən inanıram ki, bu, o uşaqlar, onların ailələri qədər də Azərbaycan mədəniyyətini sevindirən bir hadisədir.

Mən bir məsələni də xahiş etmək istəyirəm. Biz mədəniyyətin müxtəlif sahələrində olan onlarca insanlarla, ziyalılarımızla görüşdük. İnanıram ki, Baş nazirimiz başda olmaqla hökumətimiz bu məsələyə mütləq baxacaq. Mədəniyyətin müxtəlif sahələrində indi insanlarımız var

ki, onlar çox fədakarlıqla Azərbaycan mədəniyyətini inkişaf etdirirlər, təbliğ edirlər. Amma bəzi kateqoriyalar ki biz onlarla bağlı fikirlərimizi, müraciətlərimizi də söyləmişik, güzəştli ipotekadan yararlanacaq qruplara o insanların da daxil edilməsi məsələsinə baxılmasını mən çox xahiş edirəm. Çünki onların buna həddindən artıq ehtiyacı var. Ayrıca Göytəpə Arxeoloji Parkı ilə bağlı cənab Prezidentin sərəncamının həyata keçirilməsi istiqamətində bu il vəsaitin ayrılması, bu işlərin həyata keçiriləcəyinə görə də bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm və inanıram ki, bu istiqamətdə də çox önəmli işlər görülməkdir. Özəlliklə işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda quruculuq, bərpa işlərində, mədəniyyət abidələrimizin bərpasında da dövlətimizlə bərabər dünyanın hər tərəfindən imkanlı azərbaycanlılar da müxtəlif dəstək layihələrində fəal iştirak edəcəklər.

Mən qısa olaraq mədəniyyət sahəsindən digər məsələlərə də toxunmaq istəyirəm. Bunun birincisi, mən düşünürəm, sadəcə, mənim millət vəkili seçildiyim Tovuz rayonunun kəndləri ilə bağlı deyil, Azərbaycanımızın bir çox kəndləri ilə bağlıdır. COVID-19 pandemiyası ilə bağlı biz, təbii ki, onlayn təhsil sisteminə keçdik. Amma bizim bir çox kəndlərimiz var ki, oraya internet çəkilməyib. Yəni uşaqlarımız onlayn təhsildən, demək olar ki, məhrum qalıblar. Ona görə bu barədə hörmətli nazirimiz Ramin müəllim Quluzadəyə mən şəxsən müraciət edəndə, o da belə bir problemin mövcudluğunu etiraf edərək dedi ki, bunun üçün müəyyən vəsait lazımdır, işlər aparılmalıdır. Mən xahiş edirəm, əgər əlavə vəsaitə ehtiyac varsa, bu vəsait dəstəyi də olsun. Çünki biz bilmirik, bu onlayn təhsil nə qədər davam edəcək, amma kəndlər var, orada xeyli sayda uşaqlar neçə aylardır təhsildən kənar

qalıblar və bu, çox vacib məsələlərdən biridir.

Digər bir məsələ. Biz çox şadıq ki, bu dövlət ali təhsil müəssisələrində təhsil alan bəzi kateqoriyadan insanların var idi, pandemiya səbəbindən onlara, çətin vəziyyətdə olan ailələrin uşaqlarına da təhsil güzəştləri edildi. Amma buna ehtiyacı olan insanların, gənclərin sayı çoxdur. Təhsil kreditləri məsələsinin sürətlənməsinə baxılmasını da xahiş edirik. Çünki bu, kənd bölgələrindən gələn tələbələr üçün həddindən artıq vacib bir məsələyə çevrilir. Yataqxanalarla bağlı məsələlər, çünki ailələr üçün övladlarını kirayədə oxutmaq çətin və bu məsələyə baxılacağı, yataqxanaların tikintisində dövlətlə bərabər özəl sektorun cəlb olunması da deyilirdi. Qardaş Türkiyədə bu təcrübə var. Yəni dövlət yurdları var, onlara yurd deyirlər və özəl yurdlar var. Ona görə, üzümüzə gələn 2021-ci il içərisində bu məsələyə də baxılmasını biz çox xahiş edərdik.

Sonda, – Anar müəllim də buradadır, – cənab Prezident bunu da vurğulamışdı ki, Vətən Müharibəsi dövründə bizim igidlərimiz, hərbiçilərimiz tərəfindən çox qəhrəmanlıq dastanları yazıldı. Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında məhz bu ideoloji işi daha da gücləndirmək üçün gənc nəsillərimiz arasında məhz Vətən Müharibəsi ilə bağlı filmlərin istər xaricdə, istərsə də daxildə nümayiş olunan filmlərin daha çox çəkilməsi və təqdim olunması istiqamətində işlər daha da sürətlənəcək. Biz büdcə layihəsinə səs verəcəyik və hökumətimizə uğurlar arzulayırıq.

Sədrlik edən. Sağ olun. Səməd Seyidov. Səməd müəllim, buyurun. Səməd müəllimdən sonra hazırlaşsın Şahin İsmayılov.

S.Seyidov. Çox hörmətli xanım Sədr, çox hörmətli Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, əziz həmkarlar! Hələ çox

iclaslar keçiriləcək, müxtəlif müzakirələr aparılacaq, yəqin mənimlə razılaşırsınız ki, bugünkü iclas öz-özlüyündə tarixi bir xüsusiyyət, əhəmiyyət daşıyır. Ona görə ki, biz bu gün Vətən Mühəribəsində qələbə qazanmış xalqın qələbə büdcəsini müzakirə edirik. Həmkarlarım bu haqda öz fikirlərini konkret olaraq gündəmə gətirdilər.

Bir yumruq kimi birləşmiş millət öz torpaqlarını azad etdi. Bu gün hakimiyyətin müxtəlif qolları faktiki birləşərək, bir amala, bir məqsədə xidmət edirlər – xalqımıza, vətənimizə, Qarabağımıza. Bu gün Azərbaycanın təcrübəsi dünyanın hər bir yerində öyrənilir. Dünya Bankı, valyuta fondları, beyin mərkəzləri, universitetlər, parlamentlər, hökumətlər Azərbaycanın qələbə düsturunu müəyyən etmək istəyirlər. Təbii, bu qələbə düsturu cənab Prezidentin xalqla, onun rəşadətli ordusu ilə bir yerdə şəhidlərimizin qanı hesabına qazanılmış bir düsturdur. Ancaq bu düsturun xüsusiyyətlərini biz bu gün bizim büdcədə də görürük. Burada qeyd olundu, biz bu gün yüksək səviyyədə, peşəkarlıqla peşəkarlar tərəfindən hazırlanmış büdcənin müzakirəsini aparırıq. Bu gün biz sosialyönümlü bir büdcənin müzakirəsində iştirak edirik. Bu gün biz müdafiə potensialının güclənməsi ilə bağlı müzakirələr aparırıq. Bu gün biz təhsilin inkişafı ilə bağlı müzakirələr aparırıq. Bu gün biz bütövlüyümüzü sübut edən böyük qayıdış büdcəsini müzakirə edirik. Bütün bu məsələləri, təbii, cənab Prezidentin rəhbərliyi altında, onun dəmir iradəsi, uzaqgörənliyi əsasında həyata keçiririk.

Yəqin razılaşırsınız ki, bu gün dünyada yalnız iqtisadi problemlər deyil, o cümlədən siyasi problemlər də mövcuddur. Bəzi qüvvələr bu siyasi problemlərdən də istifadə edib, siyasi və iqtisadi məsələləri gündəmə gətirib onlar-

dan bizə qarşı istifadə etmək niyyətində olurlar. Elə müharibə zamanı Birləşmiş Millətlər Təşkilatında yeni bir “qətnamə”nin gündəmə gətirilməsi buna əyani sübutdur. Keçmədi, alınmadı. Ancaq biz bilməliyik ki, bu gün yenilənmiş Azərbaycan, qalib Azərbaycan, dünyada artıq nəinki söz sahibi, dünyanın siyasi məsələlərini dəyişdirmək iqtidarında olan Azərbaycan xüsusi, hiyləgər, yeni təhdidlərlə rastlaşmaq ehtimalına malikdir. Biz bu gün görürük ki, bizim qələbəmizi qəbul etməyən, qəbul etmək niyyətində olmayan bəzi qüvvələr, bəzi ölkələr tərəfindən hansısa sənədlər, hansısa cəhdlər gündəmə gətirilir. Cənab Prezident bu haqda konkret olaraq demişdir ki, bunların heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Ancaq biz bilməliyik ki, bizə qarşı işləyən qüvvələr var. Bizə qarşı işləyən qüvvələr xaricdə çox ciddi fəaliyyət təşkil etmək niyyətindədirlər. Burada mənim həmkarlarım qeyd etdi, Fransa, Belçika, Niderland Krallığı, hətta YUNESKO-nun içərisində bəzi qüvvələr müxtəlif cəhdlər göstərirlər. Bunların hamısının qarşısını almaq Azərbaycan xalqının iqtidarında olan bir məsələdir. Lakin yenilənmiş və tamamilə başqa bir dünya müstəvisində Azərbaycan yenilənmiş və qalibiyyət xarici siyasətini gündəmə gətirməlidir. Hesab edirəm ki, bizim bütün sahələrimiz bu gün burada, Milli Məclisdə müzakirə olunaraq və büdcədə öz əksini taparaq inkişaf mərhələsini necə yaşayırsa, o cümlədən də xarici siyasətimizə də əlimizdən gələn dəstəyi verməliyik.

Etiraf etməliyəm ki, hazırlanmış büdcədə Maliyyə Nazirliyi, müvafiq strukturlar tərəfindən bu məsələyə diqqətlə, həssaslıqla yanaşılmışdır. Hörmətli maliyyə naziri xarici fəaliyyətlə bağlı büdcədə ayrılmış vəsaitlər haqqında söhbət apararaq konkret rəqəmləri gətirdi. Hətta, misal üçün, Xarici İşlər Nazirliyinin saxlanması ilə bağlı bir

balaca artım da gözə çarpır. Ancaq bizim xaricdə fəaliyyət göstərən konsulluqlarımız, səfirliklərimiz, nümayəndəliklərimiz cəbhə xəttindədir. Sözün əsl mənasında cəbhə xəttindədir. Biz Los-Ancelesdə, Parisdə, Belçikada, başqa yerlərdə baş verənlərlə bağlı olan hadisələri yaddan çıxarmamışıq. Ona görə, hesab edirəm ki, bu nöqteyi-nəzərdən biz keçən ilki səviyyəni nəzərə almaqla, bu maliyyələşməyə hansısa bir dəyişikliyi də gətirməliyik. Ona görə ki, bu gün Azərbaycan Respublikasının dünya üçün çox vacib olan yeni, əhəmiyyətli layihələrinin həyata keçirilməsi ilə bağlı məhz bu nümayəndəliklər, səfirliklər, konsulluqlar içərisində fəaliyyəti dəstəkləməliyik. Ona görə, bu nöqteyi-nəzərdən biz vacib və əhəmiyyətli olan məsələ ilə ciddi məşğul olmalıyıq. O cümlədən bizim xaricdə işləyən vətəndaşlarımızın təhlükəsizliyini təmin etmək istiqamətində də fəaliyyət yüksək səviyyədə təmin olunmalıdır.

Bu gün Azərbaycanın dünyaya təqdim etdiyi layihələr artıq yalnız Azərbaycanın, regionun deyil, dünyanın marağında olan layihələrdir. Bu layihələrin həyata keçirilməsi üçün həm Xarici İşlər Nazirliyi, həm də başqa nazirliklər tərəfindən xeyli işlər, xeyli məsələlər gündəmə gətiriləcək. Bu büdcənin içərisində bunların hamısına dəstək öz əksini tapır. Ancaq bununla yanaşı, xarici fəaliyyətimizi daha yüksək səviyyədə təşkil etmək üçün biz əlimizdən gələni etməliyik. Ona görə, hesab edirəm ki, bu büdcənin qəbul olunması mütləq həqiqətdir. Ona görə ki, bu, çox vacib olan bir məsələdir. Bu, qalib ölkənin büdcəsidir. Bu büdcədən irəli gələn məsələləri də biz diqqətlə müzakirə etməliyik. Ona görə, əziz həmkarlar, təbii, biz bu büdcənin qəbul olunmasına öz müsbət münasibətimizi bildirəcəyik. Ancaq bununla yanaşı, bu məsələlərə də diqqət yetirməyinizi xahiş edirəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Səməd müəllim. Şahin İsmayılov, buyurun.

Ş.İsmayılov. Hörmətli xanım Sədr, əziz həmkarlar, dəyərli hökumət üzvləri! Mən də məndən əvvəl çıxış edən həmkarlarımızın 2021-ci il dövlət büdcəsi ilə bağlı söylədikləri müsbət fikirlərə qoşulur və bu işdə əziyyəti olan hər kəsə təşəkkürümü bildirirəm.

2020-ci il bizim üçün qələbə ili oldusa da, 2021-ci il işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin yenidən qurulmasının və böyük qayıdışın başlanğıcı ilə olacaq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası ilə iqtisadiyyatımız üçün çox geniş imkanlar açıldı. Bu ərazilərimizin tamamilə yenidən qurulacağını nəzərə alaraq, həmin yerlərdə sahəvi olaraq dünyada mövcud olan müsbət təcrübələrin, innovasiyaların tətbiqi qısa müddətdə müsbət nəticələr verə bilər. Bu işdə Azərbaycan gənclərinin potensialından istifadə olunması da olduqca vacib məsələdir.

Torpaqlarımızın işğaldan azad olunması həm də içməli və suvarma suyuna olan əlçatanlığımıza müsbət təsir göstərəcək. Kənd təsərrüfatında daha yaxşı nəticələr əldə edəcəyik. Ümid edirəm ki, növbəti ildə aidiyyəti dövlət qurumlarının sayəsində şoran torpaqların dövriyyəyə qaytarılması fəaliyyəti davam etdiriləcəkdir. Şoran torpaqların ən çox olduğu rayonlarımızdan biri də seçildiyim Beyləqan rayonuudur. Artıq yüksək parlament kürsüsündən bir neçə dəfə bu məsələni qaldırmışam. Beyləqanda minlərlə hektar əkinə yararlı torpaq qrunut sularının altında qalıb. Bu torpaqlardan istifadə etmək mümkün deyil. Əslində, həmin torpaqların dövriyyəyə qaytarılması kənd təsərrüfatına kifayət qədər təsir göstərə bilər. Mən hökumətdən gələn il ərzində bu sahəyə diqqət göstərilməsini və bu sahə ilə bağlı innovativ layihələrin dəstəklənməsini xahiş

edirəm. Əfsuslar olsun, onu da etiraf etməliyik ki, bu sahədə problemlərin yaranması bir çox hallarda subyektiv səbəblərə söykənir.

Əziz həmkarlar, müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında şanlı Azərbaycan Ordusu 30 ilə yaxın bir dövrdə işğal altında olan torpaqlarımızı mənfur düşmənin işğalından azad etdi. Vətən Müharibəsi zamanı ən çox şəhid verən rayonlarımızdan biri də Beyləqan rayonu oldu. Beyləqanlılar da Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi, bir nəfər kimi Ali Baş Komandanın ətrafında birləşdilər və vətənin müdafiəsinə qalxdılar. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin rəhbərliyinin burada iştirakından istifadə edərək, özünüməşğulluq proqramı çərçivəsində Beyləqanda da şəhid və qazi ailələrinə xüsusi diqqət göstərilməsini xahiş edirəm. Şəhid ailələri və qazilər hər zamanı dövlətimizin diqqətində olub və bundan sonra da bu diqqət davam edəcəkdir.

Cənab Prezident “YAŞAT” Fondunu yaratması ilə həm də hər bir Azərbaycan vətəndaşına şəhid ailələri və qazilərə dəstək olmaq üçün şərəfli bir imkan yaratdı. “YAŞAT” Fondunun maliyyə davamlılığının təmin olunması olduqca vacib məsələdir. Düşünürəm ki, burada illik abunəlik imkanının yaradılması, onun öz işinin planlaşdırılması və davamlılığı üçün də yaxşı imkan olardı. Bunun üçün əmək münasibətləri zamanı insanlara könüllü şəkildə əmək haqqının müəyyən faizi qədər ianələrin edilməsi üçün mexanizm təklif edilsə, yaxşı olardı. Heç bir azərbaycanlı bundan imtina etməyəcək. Şəhidlər və qazilər hər bir azərbaycanlı üçün ən böyük dəyərlərdən biridir.

Dəyərli həmkarlar, fürsətdən istifadə edib, bir problemə də toxunmaq istərdim. Cəbhəyə könüllü şəkildə yollanan

və müharibəyə qədər işlədikləri yerlərdə olan sığorta şirkətləri tərəfindən tibbi sığorta olunan müharibə iştirakçıları bu gün özəl tibb müəssisələrinə müraciət edən zaman çox böyük çətinliklərlə üzləşirlər. Özəl tibb müəssisələri həmin şəxslərə xidmət etməkdən imtina edir, sığorta şirkətləri isə bunu tərəflər arasında imzalanan müqavilənin öhdəliklərindən kənar adlandırırlar. Məsələnin hüquqi tərəfi baxımından sığorta şirkəti və ya tibb müəssisəsi haqlı ola bilər. Amma məsələyə dəyərlər baxımından yanaşılarsa, bu, tamamilə yanlışdır. Həmin şəxslərə xidmət olunmalıdır. Çünki həm sığorta şirkətləri, həm də özəl tibb müəssisələri xidmət göstərməkdən imtina etdikləri həmin şəxslərin canlarını fəda edərək qoruduqları bu ölkədə fəaliyyət göstərir və pul qazanırlar. Müvafiq qurumları bu sahəni nəzarətə götürməyə çağırıram.

Hörmətli Sahibə xanım, əziz həmkarlar, dəyərli hökumət üzvləri. Bu gün dövlət başçısı cənab Prezidentin 59 yaşı tamam olur. Mən bu münasibətlə cənab Prezidenti təbrik edirəm və möhkəm can sağlığı arzulayıram. Əgər ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycana birinci hakimiyyəti dövründə respublikanı Sovet İttifaqında ən geridə qalmış respublikalardan biri olmaqdan qurtarıb ən qabaqcıl yer tutan respublikaya çevirərək, 1982-ci ildə, yəni elə 59 yaşında SSRİ-nin rəhbər şəxslərindən biri olmuşdusa, onun davamçısı Prezident İlham Əliyev öz hakimiyyəti dövründə əksər göstəricilərə görə Azərbaycanı postsovet məkanında və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında lider ölkəyə çevirmiş və bütün bu uğurları 59 yaşında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edərək taclandırmışdır. Əminəm ki, bundan sonrakı dövrdə Azərbaycanın böyük uğurları olacaq. Mən də büdcəyə səs verəcəyəm və həmkarlarımı da büdcəyə səs verməyə çağırıram. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Səbinə Xasayeva.

S.Xasayeva. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar, dəyərli hökumət üzvləri və media nümayəndələri! Müzakirələrdə çıxış edən deputat həmkarlarım kimi, mən də çox mükəmməl hazırlandığına görə büdcə layihəsini, ümumilikdə, müsbət qiymətləndirirəm. Layihəyə səs verəcəyəm və həmkarlarımı da buna dəvət edirəm. Eyni zamanda, Qaradağ, Binəqədi, Yasamal rayonlarında seçicilərlə keçirilən görüşlər zamanı həlli üçün müraciət olunan bir neçə vacib məsələni aidiyyəti dövlət orqanlarının diqqətinə çatdırmaq istərdim.

Birinci məsələ Qaradağ rayonu ilə bağlıdır. Qəsəbəarası yolların və məhəllədaxili küçələrin əsaslı şəkildə təmiri və yenidən qurulması prioritet məsələlərdən biridir. Lökbatan, Sahil, Qobustan, Ələt və Müşviqabad qəsəbələrində illərdir istismar olunan yollar təmir edilmədiyinə görə yarasız vəziyyətə düşmüşdür. Küçələrdə piyada səkilərinin salınması, küçə işıqlarının quraşdırılması da bu günədək problem olaraq qalır. Bakı ətrafı ərazilərdə, o cümlədən Qaradağ rayonunun Müşviqabad, Ələt, Qobustan, Korgöz və Sanqaçal qəsəbələrinin yeni yaşayış massivlərində internetə çıxış yoxdur, olanlarda isə sürət həddindən artıq aşağıdır. Əhaliyə telekommunikasiya xidmətlərinin səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədi ilə rayon ərazisinə keyfiyyətli, dayanıqlı, yüksək sürətli internet və çoxçeşidli rabitə xidmətlərinin təşkili, yeni texnologiyalar əsasında fiberoptik internet və stasionar telefon xətlərinin çəkilişinə ehtiyac vardır.

Rayon ərazisində keçən əsrin 60–70-ci illərində qurulmuş su-kanalizasiya şəbəkəsinin istismar müddəti başa çatdığından sıradan çıxmışdır, kanalizasiya xətlərinə tələbatdan artıq sel və tullantı suları daxil olduğundan həmin

xətlər vasitəsi ilə suların kənarlaşdırılmasında ciddi problemlər yaranır. Mövcud problemlərin aradan qaldırılması üçün Qaradağ rayonunda içməli su və kanalizasiya şəbəkəsinin yenidən qurulmasına, Lökbatan, Qobustan, Ələt, Korgöz və Müşfiqabad qəsəbələrindəki yeni yaşayış massivlərinin içməli su təchizatına və kanalizasiya sistemlərinin yenilənməsinə zərurət yaranıb. Hökumət nümayəndələrindən bu məsələlərə baxılmasını xahiş edirəm.

İkinci məsələ qəzalılıq evlər və mənzil təminatı problemi ilə bağlıdır. Yasamal rayonunda hələ ötən əsrin birinci yarısında inşa edilmiş və tikintisi yarımçıq qalmış bir sıra binalar var. Bu binalara rəsmi qurumlar tərəfindən baxış keçirilib və əksəriyyəti qəzalılıq binalar siyahısına daxil edilib. Lakin problemin köklü həlli üçün əsaslı maliyyə vəsaitinin ayrılması tələb olunur.

Digər bir problem Yeni Yasamal-2, 10 sayılı binanın yaşayış üçün yararsız və çox təhlükəli vəziyyəti ilə bağlıdır. Tərtib edilmiş layihə-smeta sənədləri əsasında bərpa işlərinin aparılması üçün müəyyən vəsaitin ayrılması zərurəti yaranmışdır. 10 blokdan ibarət binanın 4 blokunun sökülməsi, digər blokların əsaslı təmir və tamamlama işlərinin aparılması məqsədəuyğun hesab edilsə də, problem öz həllini tapa bilməmişdir. Məsələnin yeganə müsbət həlli çox hörmətli Baş nazir Əli Əsədovun bu məsələyə müdaxilə etməsindən və aidiyyəti dövlət orqanlarına müvafiq göstərişlər verməsindən asılıdır. Ona görə də ümid edirəm ki, Baş nazirimiz məsələnin müsbət həlli üçün bütün lazımı tədbirlərin görülməsinə köməklik göstərəcəkdir.

Eyni zamanda, Binəqədi rayonu ərazisində Xocasən, 28 May və Sulutəpə qəsəbələrində qəsəbədaxili yolların as-

faltlanmasına ciddi ehtiyac vardır. Bu qəsəbələrdə kanalizasiya şəbəkələrinin olmamasını, xüsusilə Allahverdiyev küçəsi 15-ci döngədə yağıntılar zamanı subasma hallarının ciddi fəsadlar törətdiyini qeyd etmək lazımdır. Bunlarla birlikdə, Çiçək yaşayış massivində telefon xəttinin, Yuxarı Sulutəpə qəsəbəsində qaz xəttinin çəkilməsinə ciddi ehtiyac vardır. Hökumət nümayəndələrindən bu məsələlərə də baxılmasını xahiş edirəm.

Digər mühüm məsələ hər 3 rayonda reyestr xidmətinin çıxarışına malik olmayan minlərlə fərdi evin mövcud olmasıdır. Problemin həllinin tezləşdirilməsi üçün müvafiq qeydiyyat aparılıb. 10 minlərcə şəxsin yaşadığı bu fərdi evlərin mövcudluğu sosial problem olaraq öz həllini gözləyir. Bu məsələdə də hökumət səviyyəsində müvafiq addımların atılması məqsədəuyğun olardı. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Tahir Rzayev. Buyurun, Tahir müəllim.

T.Rzayev. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, hökumət üzvləri, deputat həmkarlar. Tarix, zaman 2020-ci ildə Azərbaycan xalqını ciddi imtahana çəkdi, sınaq və reallıqlara alışdırdı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin polad iradəsi, uzaqgörənliyi sayəsində xalqımız Vətən Müharibəsi imtahanından qalib çıxdı, əla qiymət aldı. Azərbaycan Ordusu 30 illik torpaq, yurd həsrətinə son qoydu. Erməni təcavüzkarları diz çökdürüldü, düşmən ordusu darmadağın edildi. Haqq-ədalət zəfər çaldı, torpaqlarımız işğaldan azad olundu.

İkinci düşməne – koronavirusa qarşı mübarizə uğurla davam edir. Azərbaycan pandemiyaya qarşı dünyada ən ciddi qabaqlayıcı tədbirlər görən dövlətlərdən biridir və bu

gün də xəstəliyin qarşısının alınması üçün ciddi tədbirlər görülür. Dünya, bəşəriyyət xəstəliyə qarşı mübarizədə də Prezidentimizin humanist mövqeyini, bəşəri dəyərlərə, ideyalara sadıq olduğunu bir daha gördü və dəstəklədi. Tibb işçilərimiz bu gün döyüşçülərimizin şücaətlərini xəstəxanalarda davam etdirirlər. Cəbhədə və tibb müəssisələrində fədakarlıq göstərən qardaşlarımız, bacılarımız ən böyük hörmətə layiqdir.

Bu il itkilərimiz, xərclərimiz olsa da, uğurlarımız daha böyükdür, unudulmazdır, tarixdir. Taleyimizə yazılan bu çətinliklər və qələbələr Prezidentimizin qeyd etdiyi kimi, yeni reallıqlar yaradır və hər birimiz bu reallıqları qəbul edib onunla ayaqlaşmalıyıq.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi çətin bir şəraitdə reallığa əsasən hazırlanmışdır və məqbul hesab edilməlidir. Məlumdur ki, müharibənin və pandemiyanın doğurduğu problemləri aradan qaldırmaq üçün külli miqdarda vəsait sərf olunmuşdur. İstehsal sahələrinin, emal müəssisələrinin, ticarət, ictimai iaşə obyektlərinin aylarla normal işləməməsi, sahibkarların, aqrar sektorda çalışanların fəaliyyətində fasilələrə yol verilməsi, nəqliyyat sistemindeki boşdayanmalar mövcud vəziyyəti əks etdirir, iqtisadi göstəricilərdə, büdcə xərclərində özünü göstərir. İqtisadiyyatımızın möhkəm və davamlı olması bir çox çətinliklərin aradan qaldırılmasına imkan yaratdı və bu qürurvericidir.

2020-ci ildə ordumuz, xalqımız həm cəbhədə, həm də istehsal sahəsində fədakarlıq göstərdilər. Kənd təsərrüfatı işçiləri top və raket atəşi altında əkib-becərdikləri məhsulu yığmağa nail oldular. Demək olar ki, əsas sahələrdə lazımı nəticələr qazanıldı, artım əldə edildi. Pambıqçılarımız 330 min tondan çox, hər hektardan 33,1 sentner məhsul topladılar. Bu, indiki şəraitdə yüksək göstəricidir. Əhali-

nin pul gəlirlərinin artması, həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması həm də büdcəmiz üçün çox faydalıdır. Gələn ilin büdcəsində aqrar sahəyə əvvəlki ildəkindən 5,1 faiz vəsaitin artırılması, mən elə bilirəm ki, indiki şəraitdə məqbuldur.

2021-ci ilin büdcəsini zəfər büdcəsi adlandırmaq olar. İndiki şəraitdə büdcədən vəsaitin daha çox əhalinin sağlamlığına, sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə, xüsusi ilə şəhid ailələrinin, müharibə veteranlarının, əlillərin, aztəminatlı ailələrin həyatının yaxşılaşdırılmasına, ölkənin müdafiəsinə və işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpaasına yönəldilməsini vacib hesab edirəm. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev çətin günlərdə belə ölkə vətəndaşlarına, xüsusi ilə aztəminatlı ailələrə, imkansızlara, əlillərə, şəhid ailələrinə, müharibə veteranlarına, qaçqın və köçkünlərə sosial qayğıını bir an da azaltmadı. Bu qəbildən olan çoxsaylı insanlara evlər, maşınlar verildi. Külli miqdarda vəsait ayrıldı. Əhalinin sağlamlığı və sosial müdafiəsi 2021-ci ilin büdcəsində də lazımınca dəyərləndirilmişdir və büdcə sosial yönlü olduğu üçün fərqlənir ki, bu da çox yaxşı haldır. Müdafiə xərclərinin 31,1 faiz artırılması isə çox önəmlidir və hər bir vətəndaşın istəyidir. Çünki təcavüzkar, faşist qonşuya heç vaxt etibar etmək olmaz.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpaasına 2,2 milyard manat vəsaitin ayrılması, elə bilirəm ki, ilkin rəqəmdir və gələcəkdə bu, artırıla bilər. Bu gün dövlət büdcəsinin çətin bir şəraitdə müzakirəyə çıxarıldığını nəzərə alsaq, elə bilirəm, müəyyən xərcləri, xırda məsələləri qabartmağa, haradasa nöqsan axtarmağa, o qədər də vacib olmayan sahələr üçün vəsaitlər tələb etməyə ehtiyac yoxdur. Səs verib büdcəni qəbul etməli və hər birimiz öz fəaliy-

yetimizlə büdcə gəlirlərinin artırılmasına, iqtisadiyyatın inkişafına əməli köməyimizi göstərməliyik. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Mahir Abbaszadə.

M.Abbaszadə. Çox sağ olun, Sahibə xanım. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri! 2020-ci il Azərbaycanın tarixinə qızıl hərflərlə yazılan bir ildir. Düzdür, biz 2020-ci ilin əvvəllərində dünyanı bürüyən pandemiya ilə bağlı olaraq Azərbaycanda insanların sağlamlığının qorunması ilə bağlı çox mühüm tədbirlər həyata keçirdik. Xatırlayırsınızsa, möhtərəm cənab Prezident həmin vaxt öz çıxışlarında deyirdi ki, bizim qarşımızda 2 yol var, ya biz insanların sağlamlığını qorumaq üçün sosial təcrid tədbirləri həyata keçirməliyik, ya da iqtisadi aktivliyi artırmalıyıq. Təbii ki, insanların sağlamlığını əsas götürən möhtərəm cənab Prezident Azərbaycanda birinci yolu seçdi. Həmin yol da, təbii ki, sosial təcrid tədbirlərinin həyata keçirilməsi, karantin qaydasının güclənməsi və iqtisadi aktivliyə əks münasibət, yəni tərs mütənasib idi. Bu da, təbii ki, Azərbaycan iqtisadiyyatında müəyyən mənada çətinliklər yaratmağa başladı. Amma yenə Azərbaycan dövləti düzgün siyasət həyata keçirərək Azərbaycan iqtisadiyyatının qorunması, sahibkarların qorunub saxlanması, pandemiyanın Azərbaycan iqtisadiyyatına vurduğu ziyanların qarşısını almaqla bağlı əməli tədbirlər həyata keçirdi. Bu tədbirlər içərisində biz Azərbaycan sahibkarlarına edilmiş birbaşa və dolayısı ilə yardımları, sosial paketin həyata keçirilməsini, eyni zamanda, kredit əlçatanlığının təmin edilməsini göstərə bilərik. Məhz bizim bu parlamentdə qəbul etdiyimiz vergi güzəştləri və vergi tətilləri ilə bağlı sahibkarlara verilmiş tətillər də Azərbaycan iqtisadiyyatı-

nın qorunub saxlanmasına kömək etdi. Biz bu il məhz qonşu dövlətlərə baxanda görürük ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı bu çətin vəziyyətdən daha inamla, daha dayanıqlı bir vəziyyətdə çıxmışdır. Məhz bunun nəticəsidir ki, biz 2021-ci ilin dövlət büdcəsinin müsbət notlar üzərində qəbul edilməsinin müzakirəsini aparırıq.

Azərbaycan dövləti 2020-ci ildə başqa bir mübarizəni, Azərbaycanın 30 illik işğal altında olan torpaqlarının geri qaytarılması mübarizəsini başladı. Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müzəffər Azərbaycan Ordusu Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarının geri qaytarılmasını təmin edə bildi. Cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, bu müharibə bizim üçün həm torpaq geri almaq mübarizəsi ilə yanaşı, həm də bir qürur məsələsi idi. Məhz Şuşa işğaldan azad olunanda cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, biz qürurumuzu geri qaytarmışıq. Təbii ki, 2020-ci il Azərbaycan tarixinə qızıl hərflə yazılacaq ildir. Məhz bu müharibədə qələbə əldə edilməsinin əsas hərəkətverici qüvvələrindən biri illərlə Azərbaycan iqtisadiyyatının qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi ilə bağlı Azərbaycan hökumətinin apardığı siyasətdir. Əgər biz Azərbaycan Ordusunu dünyanın 50 inkişaf etmiş ordusu sırasında görürüksə, deməli, hər il bu parlamentdə biz ordunun saxlanmasına, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin möhkəmlənməsinə, orduda xidmət edən əsgər və zabitlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, ordunun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə, orduya yeni müasir silahların alınmasına büdcədə kifayət qədər vəsaitlər nəzərdə tuturduq və bunlar da, təbii ki, axırda öz nəticəsini verdi. Həmin ordu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarını geri aldı.

Biz bu gün 2021-ci ilin dövlət büdcəsini müzakirə edərkən büdcənin xərc hissəsinə baxdıqda görürük ki, cənab Prezident yenə əvvəlki illərə sadıq qalaraq, Azərbaycanda əhalinin sağlamlığının qorunması, ölkənin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, işğal altında olan torpaqlarda dinc quruculuq işlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı mühüm məsələləri həll etmişdir. Çünki biz bilirik ki, pandemiyanın nə zaman bitəcəyi, hansı nəticələrlə sonuclanacağını heç bir siyasətçi, heç bir həkim, heç bir iqtisadçı proqnozlaşdırma bilmir. Ona görə də biz dövlət büdcəsinin xərc hissəsinə baxdıqda görürük ki, əvvəlki illərə nisbətən səhiyyə xərclərinə yenə daha çox vəsaitin ayrılması, bir daha gələcəkdə insanlarımızın sağlamlığının qorunması ilə bağlı dövlətin 2021-ci ildə atacağı addımların maliyəyələşdirilməsi qarantıya altındadır.

İkinci bir məsələ isə ölkənin təhlükəsizliyi ilə bağlıdır. Dövlət büdcəsinin xərc hissəsində göstərilmiş təhlükəsizliklə və müdafiə ilə bağlı ayrılmış xərclər ötən illərə nisbətən 20 faiz çoxdur. Bu da, təbii ki, normaldır. Çünki biz 44 günlük müharibədən sonra Cəbrayıldan başlayaraq sərhədlərimizi bərpa edə bilmişik. Cəbrayıldı, Zəngilanda, Qubadlıda, Laçında, Kəlbəcərdə biz sərhədlərimizi bərpa edə bilmişik və bu sərhədlər, baxmayaraq ki, indiyə qədər de-yure Azərbaycanın ərazisi sayılırdı, amma noyabrın 10-a qədər bu, de-fakto bizdə deyildi. Amma de-fakto bizdə olması bu ərazilərin təhlükəsizliyini, gələcəkdə orada yaşayacaq insanların təhlükəsizliyi ilə bağlı olan məsələləri aktuallaşdırır. Bunu da həll etmək üçün dövlət büdcəsindən təhlükəsizliklə bağlı kifayət qədər vəsait ayrılmışdır.

Üçüncü əsas məsələ isə işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpasıdır. Bilirsiniz, 30 illik məcburi köçkün və qaç-

qın həyatına məhkum olunmuş insanlar o ərazilər işğaldan azad olunandan sonra ora getmək üçün hər günlərini sayırlar. Təbii ki, cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə məcburi köçkün və qaçqınlar üçün Azərbaycanın ərazisində 100-dən artıq qəsəbə salınıb. Onların bütün sosial müavinətləri Azərbaycan dövləti tərəfindən indiyə qədər həyata keçirilibdir. Amma o ərazilər işğaldan azad olunandan sonra, təbii ki, bu insanlar öz ata-baba yurdlarına qayıtmaq üçün hər günü gözləyir. Bu nöqtəyi-nəzərdən dövlət büdcəsindən gələcəkdə orada yaşayacaq insanların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması, insanların ata-baba yurdlarına qayıtması ilə bağlı vəsaitin ayrılması çox mühüm əlamətdir. Eyni zamanda, düşünək ki, bu investisiyaları biz çox münbit torpaqlara və təbii sərvətlərə malik olan Qarabağ torpağına edəcəyik. Bilirsiniz, Azərbaycan Respublikasının su ehtiyatlarının təxminən 27 faizi bu il işğaldan azad olunmuş ərazilərin payına düşür. Azərbaycan Respublikasının mineral su ehtiyatlarının təxminən 40 faizi təkcə Laçın, Şuşa, Kəlbəcərin payına düşür. Ermənistanın iqtisadiyyat naziri öz çıxışında qeyd edir ki, Ermənistanın taxıl ehtiyatlarının təxminən 64 faizi indiyə qədər Qarabağ torpağından əldə edilirdi. Yəni bu nöqtəyi-nəzərdən bu il bizim o ərazilərə vəsaitlər, investisiyalar yatırmağımız gələcəkdə o torpaqların iqtisadi əhəmiyyətini daha da artıracaq və o torpaqlar Azərbaycan dövlətinin iqtisadi gücünün, dövlət büdcəsinin formalaşmasına, böyümüş, inkişaf etmiş iqtisadiyyata öz töhfəsini verəcəkdir.

2021-ci ilin dövlət büdcəsi ilə bağlı mən də orada doğulub boya-başa çatmış bir insan və o ərazidən seçilmiş Milli Məclisin deputatı kimi, möhtərəm cənab Prezidentə öz təşəkkürlərimi bildirirəm ki, həm torpaqların geri alınması, həm də bu ərazilərin bərpa olunması ilə bağlı

kifayət qədər addımlar atıb. Deputat həmkarlarımla da bəzilərinə təşəkkür edirəm ki, seçildikləri rayonların problemləri ilə bərabər, işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası ilə bağlı olan məsələlərə belə diqqət yetirirlər.

Bir məsələni də qeyd etmək istəyirəm ki, ölkəmizdə dövlət büdcəsini qəbul edərkən nəticə əsaslı büdcənin tətbiq edilməsi, hesab edirəm, gələcəkdə dövlətin strateji hədəflərinə nail olunması, dövlət büdcəsinin səmərəli, şəffaf və pozitiv əsaslarla nəticələnəcək bir əsasda xərclənməsinə gətirib çıxaracaq ki, bu da bizim illərlə həmişə səsləndirdiyimiz dövlət büdcəsinin şəffaflığının təmin olunması ilə bağlı olan məsələləri həll etmiş olacaqdır. Diqqətinizə görə minnətdaram. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sahib Alıyev, buyurun.

S. Alıyev. Hörmətli xanım Sədr, dəyərli həmkarlar! 2021-ci ilin, obrazlı desək, maliyyə konstitusiyasının layihəsi “Büdcə sistemi haqqında” Qanunun tələblərinə uyğun hazırlanıb, ona təsir edə biləcək qlobal və yerli iqtisadi trendlər, o sıradan da COVID-19 pandemiyası ilə bağlı proqnozlar nəzərə alındığından, onun real, dayanıqlı olacağına məndə də müəyyən əminlik var. Mən tam yox, “müəyyən” sözünü ona görə işlədirəm ki, gələcək illərdəki iqtisadi artımla bağlı buradakı proqnoz uyğun beynəlxalq qurumlardan 2 dəfəyə yaxın çoxdur.

2021-ci ilin büdcəsinin manatla ifadədə ən böyük büdcəmiz olduğu bildirildi. Doğrudan da, belədir. Amma əgər biz bu büdcəyə başqa ölçülər prizmasından yanaşsaq, nə üzə çıxacaq? O üzə çıxacaq ki, bizim bu sosial investisiya, orduya və təhlükəsizliyimizə, eyni zamanda da şəhid ailələrinə, qazilərimize yüksək diqqət ayrılıqlı büdcəmiz, əgər belə demək mümkündürsə, eyni zamanda, şərafətli, qürur ağırlıqlı, qəhrəmanlıq, yumruq kimi

birlik ağırlıqlı bir büdcədir. Xoşbəxtlik anlayışı insana şamil edilir. Amma nəzərə alsaq ki, büdcə tərtibi zamanı ilk növbədə vətəndaşlarımız göz önünə gətirilir, demək olar, bu, müstəqillik illərindən üzü bəri ən xoşbəxt büdcəmizdir. Çünki bu büdcədə işğaldan azad edilmiş torpaqlarımıza dönüşdən, orada başadılacaq və artıq başadılan quruculuq işlərinə yönəldilən 2,2 milyard manatdan bəhs edilir. Bu quruculuq işləri, birincisi, şəffaf aparılmalıdır. İkincisi, çağdaş şəhərsalma və infrastruktur yaratma standartlarına tam uyğun reallaşdırılmalı, cənab Prezidentin vurğuladığı kimi, dünyanın ən inkişaf etmiş regionlarının birinə çevriləcək işğaldan qurtulan torpaqlarımızda əyri-üyrü, dar küçələr olmamalı, infrastruktur layihələri təkcə keyfiyyət deyil, həm də funksionallıq baxımından indiyədək reallaşdırılanlardan müsbət anlamda fərqlənməlidir.

Artıq bəllidir ki, NATO-ya üzvlərdən tutmuş Rusiyaya qədər ən güclü orduları olan dövlətlər belə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin vətən savaşında göstərdiyi təcrübənin öyrənilməsindən danışırlar. Bu zaman söhbət, ilk növbədə, hərbi-texniki təcrübədən gedir. Amma cənab Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında Azərbaycan Ordusunun, Azərbaycan dövlətinin bu savaş günlərində dünyaya verdiyi bir dərs var idi ki, onun təbliğinə böyük ehtiyac duyulur və onu biz etməliyik. Biz torpaqlarımız işğal olunan zaman Xocalı soyqırımını ilə üzləşdik. Düşmən uşaqlığına, qadınlığına, yaşlılığına fikir vermədən, qarşısına çıxan hər bir azərbaycanlıyı güllə-barana tutdu. Əsir və girov götürdükləri üzərində ən rəzil, alçaq hərəkətlərə yol verdilər, etnik təmizləmə apardılar. Amma biz onlar edəni etmədik. Edə də bilməzdik. Biz o sıradan da bütün bu vəhşiliklərdə əli olan generalları da məhv etməklə, Ermə-

nistandakı faşist rejiminə təslimçilik aktı imzaladımaqla onların cavabını verdik. Biz cəsərlə, peşəkarcasına, fədakarlıqla və eyni zamanda, ləyaqətlə savaşıdıq. Bax, bütün bunların ən yüksək səviyyəli əcnəbi mütəxəssisləri də cəlb etməklə belə bir bədii film şəklinə çəkilib göstərilməsi son dərəcə önəmlidir və nə qədər tez olsa, bir o qədər yaxşıdır. Ona görə də təklif edirəm ki, baş qəhrəmanın praobrazı Ali Baş Komandanımız olacaq bu filmin çəkilişi üçün vəsait ayrılısın və Mədəniyyət Nazirliyinin 2021-ci il üçün xərclərində bu, ayrıca proqram şəklinə öz əksini tapsın.

Biz pandemiya dövründə onlayn fəaliyyətə böyük ehtiyac duyulduğunu və bununla bağlı xeyli problemlərin olduğunu gördük. Özəlliklə də rayonlarda, o sıradan da mənim təmsil etdiyim Tərtərdə rəqəmsal infrastruktur zamanın tələblərinə cavab vermir. Tələbə və şagirdlər onlayn dərslərdə iştirak etməklə bağlı böyük çətinliklərlə üzləşirlər. Ümid edirəm ki, gələn il buna son qoyulması yönündə mühüm addımlar atılacaqdır.

Azərbaycanın Stalinqradı kimi dəyərləndirilən Tərtər, bilirsiniz ki, bu savaşa böyük dağıntılarla üzləşdi. Ora 16277 mərmə və 21 raket atılması nəticəsində zərər dəyən ev və mənzillərin, sosial, istehsal, ictimai iaşə və ticarət obyektlərinin, inzibati və yardımçı binaların sayı barədə dəqiq statistika gətirib vaxtınızı almayacam. Sadəcə, onu deməliyəm ki, yüzlərcə də yox, minlərcədir. 160 fərdi ev, 76 mənzil isə tam dağıdılıb. Bunun üçün cənab Prezidentin sərəncamı ilə 2 milyon 859 min manat həcmində vəsait ayrılıb ki, tezliklə işlərə başlanılması və ilk növbədə, mənzilləri, evləri tam dağıdılmış insanların öz ocaqlarına qaytarılmasına ehtiyac var.

Sonda büdcə layihəsi ilə bağlı daha bir neçə kəlmə

demək istəyirəm. Gələn ilin büdcəsində müdafiə və təhlükəsizlik məsələlərinə xərclərin 20 faiz artırılmasını alqışlayıram. Bu, bir tərəfdən, Ermənistanı revanşizmə səsleyenlərə cavabdır. Digər tərəfdən də, o deməkdir ki, Azərbaycan dövləti gələcəkdə müdafiə və təhlükəsizliyimiz ilə bağlı üzləşə biləcəyimiz bütün riskləri indidən nəzərə alır.

2021-ci ilin büdcəsinin maliyyələşməsinə daha iki yeni mənbənin, Dövlət borcu və zəmanəti üzrə öhdəliklərin Təminat Fondu və Milli Bankın cəlb olunmalarını da müsbət hal sayıram və ümid edirəm ki, gələcəkdə onlar daha dayanıqlı qaynaqlarla əvəzlənəcəklər. Əlbəttə, bu büdcənin müəyyən dərəcədə nəticə əsaslılığı, proqramlar üzrə tərtib olunması, orada məlumatlılığın artırılması yaxşı haldır. Gələcəkdə bu yöndə daha təsirli addımların atılacağını arzulamaqla yanaşı, əmin olmaq istərdim ki, ona nəzarət edəcək və xərcləyəcək qurumların rəhbərləri bu büdcədəkilər reallaşdırılarkən sızdırım qayalarla Şuşaya dırmaşan, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımız yolunda canlarından keçən şəhidlərimizi, qazilərimizi, bu savaş günlərində tək-cə müdrikliyi, yüksək diplomatik bacarığı ilə deyil, həm də fədakarlığı ilə hər kəsi heyrətə gətirən Ali Baş Komandanımızı göz önünə gətirəcəklər. Hər şey qəpiyinədək dəqiqliklə yerinə yetiriləcək, şəffaflığa və halallığa tam əməl ediləcək. Belədə Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin qara maskalılarına da ehtiyac qalmayacaq. Sözügedən qurumun dünən Şuşada yerli strukturunun inzibati binasının açılmasından da göründüyü kimi, onsuz da onların işləri həddən artıq çoxdur. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sahib müəllim.

Hörmətli həmkarlar, büdcə zərfi ilə bağlı müzakirələri

biz hələlik dayandırırıq. Sabah müzakirəni davam etdirəcəyik. İndi isə biz gündəliyin 12-ci və 13-cü məsələlərini müzakirə etməliyik. Bu, birinci və ikinci oxunuşlardır. Mən hörmətli Yaqub müəllimə, nazirlərə, hökumətin digər üzvlərinə təşəkkür edirəm. Siz gedə bilərsiniz. Sabah sizi yenidən iclasımızda gözləyirik.

Hörmətli həmkarlar, indi isə biz işimizə davam edirik. Gündəliyin 12-ci məsələsinə baxırıq. Bu məsələ “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Qeyd edim ki, layihə birinci oxunuşda müzakirəyə təqdim edilir. Məsələyə dair məlumat vermək üçün söz Milli Məclis Sədrinin müavini, İctimai birliklər və dini qurumlar komitəsinin sədri hörmətli Fəzail İbrahimliyə verilir. Fəzail müəllim, buyurun.

F.İbrahimli, *Milli Məclis Sədrinin müavini, İctimai birliklər və dini qurumlar komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm. Hörmətli həmkarlar, Milli Məclisə qanunvericilik təşəbbüsü ilə “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi daxil olub. Qanunun “Siyasi partiyalara dövlət büdcəsindən vəsaitin ayrılması” adlanan 17-1-ci maddəsində dəyişiklik təklif olunur. Nə təklif olunur, niyə təklif olunur, bunun nəticəsi nədən ibarətdir?

Əziz həmkarlarım, təklif olunan məsələ belədir. Bilirsiniz ki, siyasi partiyalar dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir, xüsusən parlamentdə təmsil olunan partiyalar. Bu maliyyənin bölgüsündə 10 faiz vəsait sərbəst maliyyə vəsaiti kimi saxlanılır. Bu 10 faiz bu gün 5 faizə endirilir. Sual olunur, 5 faizə endirilməsinin səbəbi nədir? Bu Qanunda boşluq olub. Parlamentdə təmsil olunan siyasi partiyalar maliyyələşdirilir, birmənalı. Ancaq parlamente daxil olandan sonra siyasi partiya yaradıb qeydiyyatdan

keçənlər var, yaxud siyasi partiya yaradıb, parlamento düşüb partiya qeydiyyatdan keçənə qədər o, parlamento daxil olub. İndi ədalət prinsipi pozulur. Həmin qeydiyyatdan keçməyən və sonradan qeydiyyatata düşən partiya gözləməlidir ki, 5 ildən sonra yeni parlament seçkisində qeydiyyatata düşsün və maliyyələşsin. Məhz bu boşluğu doldurmaq üçün o sərbəst maliyyənin 5 faizi sonradan qeydiyyatata alınmış və parlamento düşmüş siyasi partiyalara ötürülür.

Bunun humanist tərəfi nədən ibarətdir? Bu əlavə 5 faiz verilməsəydi, onda parlamentdə təmsil olunan siyasi partiyaların vəsaitindən tutub onlara yönəltməliyik. Parlamentdə təmsil olunan siyasi partiyaların vəsaitinə toxunmamaq şərti ilə həmin o 5 faiz vəsait bura yönəldilir.

İkinci yenilik nədən ibarətdir? Vəsaitdən imtina edən siyasi partiyalar var. Bu, təcrübədə var, biz bilirik və hətta gələcəkdə də olarsa, əvvəlki qanuna əsasən həmin imtina olunmuş vəsait dövlət büdcəsinə qaytarılırdı, indi isə o vəsait dövlət büdcəsinə qaytarılmır, ilin sonuncu rübündə parlamentdə iştirak edən siyasi partiyalar arasında bölünür. Demokratik, humanist və dəyərli bir təklifdir. Ona görə də, xahiş edirəm, – bu, iki komitədə müzakirə olunub və qərar qəbul edilib ki, parlamentin plenar iclasına çıxarıla bilər, – indi, buyurun, səs verin, bunu qəbul edək. Burada heç bir zərərli şey yoxdur.

Burada diqqətçəkən cəhət nədən ibarətdir? Bəzən kənardan söz-söhbət, filan olur ki, guya parlamentdə təmsil olunmayan, 3 faizlik baryeri aşan partiyaların faizindən kəsilib bura yönəldilir. Yox. O sərbəstdir, 10 faizdir, ondan, sadəcə olaraq, 5 faiz burada istifadə olunur. Təşəkkür edirəm. Buyurun, səs verək.

Sədrlik edən. Sağ olun, Fəzail müəllim. Əli müəllim,

sizin komitədə də baxılıb.

Ə.Hüseynli. Çox sağ olun. Mən sonda fikrimi bildirərəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Hörmətli həmkarlar, görürəm, çıxış etmək istəyənlər var. Qabaqcadan deyirəm ki, əgər çıxışlar olacaqsa, 5 dəqiqəyə qədər. Məlahət İbrahimqızı, sualınız var? Buyurun.

M.İbrahimqızı. Çox təşəkkür edirəm, xanım Sədr. Mənim Fəzail müəllimə sualım nədən ibarətdir? Sözsüz ki, çox mütərəqqi dəyişiklikdir, mən məmnuniyyətlə səs verəcəyəm. Sonuncu referendumda parlamentə seçilmək hüququnu 18 yaş etdik. Amma 18 yaş etdiksə də parlamentə, təbii, 18 yaşlı gənc namizədliyini verə bilər, hansısa da siyasi partiyanın üzvü kimi verə bilər. Amma çox təəssüf ki, digər tərəfdən də, 18 yaşına çatana qədər heç bir gənc siyasi partiyanın üzvü olmamalıdır, yəni qanun ona icazə vermir. İndi mənim sualım nədən ibarətdir? “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda Azərbaycanda siyasi partiyanın üzvü olmaq yaşının 1 il, 2 il önə çəkilməsi mümkündürmü? Çünki Amerikada var. Amerikada 12 yaşında bir gənc, necə deyərlər, dəliqanlı, yeniyetmə də hansısa partiyanın işində iştirak edə bilər. Kanadada var, Avropanın bəzi ölkələrində var. Amma nədənsə bizdə 17 yaşında, məsələn, universitetlərin I kursunda olan tələbələr partiyaya qəbulla bağlı müraciət edirlər, biz deyirik, yox, 18 yaşın tamam deyil. Amma 18 yaşında parlamentə seçilmək hüququ var. Bu suala aydınlıq gətirməyinizi Sizdən xahiş edirəm. Çox sağ olun.

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. İstəyirsiniz indi, yaxud bütün çıxışlardan sonra?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Buyurun.

F.İbrahimli. Təşəkkür edirəm. Mələhət xanım, mən məsələni təqdim edən zaman qeyd etdim ki, “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda bütövlükdə dəyişiklik edilmir. Sizin sualınızın fəlsəfəsi siyasi partiyalar ilə bağlı ediləcək dəyişikliklərlə bağlıdır. Orada bir maddədə dəyişiklik edilir. Dövlət büdcəsindən vəsait ayrılması. Siz bu sualı yadınızda saxlayın, Allah qoysa, siyasi partiyalar haqqında yeni qanun gələndə orada verərsiniz. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Siyavuş Novruzov. Buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, Fəzail müəllim təqdim etdi, hesab edirəm, təqdirəlayiqdir. Amma siyasi partiyaların maliyyələşməsini tam şəkildə əhatə etmir. Bu sahədə, – indi özünü tərifləmək olmasın, – kifayət qədər təcrübəyə malik olan insanam və ilkin dövrdə də dövlət büdcəsindən siyasi partiyaların maliyyələşməsi məsələsini biz qaldırmışıq və onun müəyyənləşməsi ilə də biz məşğul olmuşuq, bu parlamentdə səs vermişik. Mən hesab edirəm ki, biz buna kompleks şəkildə yanaşmalıydıq. İndi, təbii ki, bir neçə partiya parlamentdə təmsil olunur və qeydiyyatdan keçibdir. Təbii ki, bunlar maliyyə almasa, düzgün çıxmaz ki, biri alır, digərləri almır. Bu, ədalətlik prinsipi əsasında qurulub. Lakin mən hesab edirəm ki, gələcəkdə biz buna baxıb, bunu bir neçə şkalada etməliyik.

Birinci növbədə, orada ortada ikinci bir məsələ qalır. Göstərir ki, müəyyən faiz səs toplamayan, götürək, seçkidə iştirak edənlərin 3 faizə qədər səsini toplayan partiyalar da maliyyə ala bilər. Əgər toplamırsa, orada ehtiyat qalır. Onu da biz daxil etməliyik ki, digər siyasi partiyalar arasında bərabər bölünsün. Biz bunu təzədən qaytarırıq dövlət büdcəsinə. Amma, ümumilikdə, bu,

siyasi partiyalar üçün ayrılıb.

İkinci bir məsələ. Ümumiyyətlə, dünya praktikasında belə bir məsələ var ki, siyasi partiyaların maliyyələşməsi 4 şkalada gedir. Bizdə bu şkala üçdür. Birinci şkala qeydiyyatdan keçmiş siyasi partiyalardır. Onlar da bu və ya digər şəkildə hansısa faizdə olmalıdırlar ki, qeydiyyatdan keçirsə, əgər dövlət tərəfindən maliyyə ayrılırsa, onu tək parlament çərçivəsinə salmaq olmaz. Götürək ki, bir partiya parlament seçkisində iştirak etmir, prezident seçkisində, yerli özünüidarəetmə seçkisində iştirak edir, namizəd irəli sürür və müəyyən qədər seçici səsi qazanır. Buna hansı halda biz maliyyə ayıraq? O baxımdan biz, misal üçün, – gələcəkdə aidiyyəti orqanlarla da məsləhətləşib, – 10 faizə qədəri qeydiyyatdan keçmiş siyasi partiyalara tətbiq edək. İndi Fəzail müəllimin dediyi “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunu biz 1992-ci ildə qəbul etmişik, sonra yeniliklər gətirmişik, dəyişmişik. Amma təzədən baxıb siyasi partiyalar haqqında yeni qanun qəbul etmək lazımdır. Orada siyasi partiyaların qeydiyyatı məsələsi var. Çünki bizdə ziddiyyət təşkil edir. “Siyasi partiyalar haqqında” Qanun Seçki Məcəlləsi ilə və “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Qanunla uyğunlaşdırılmalıdır. Məsələn, bir misal göstərə bilərəm. Yığıncaq seçki vaxtı bir qanunla tənzimlənir, tutalım ki, Seçki Məcəlləsi ilə, digər vaxt “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir. Ona görə də bu “Siyasi partiyalar haqqında” Qanun bunların hər ikisinə uyğunlaşmalıdır. O qanunun tələblərinə uyğun olmalıdır.

İkinci bir məsələ. Qeydiyyatdan keçmə məsələsi. Biz bələdiyyə seçkilərində şərt qoyuruq ki, 60 dairədən yuxarı namizəd irəli sürənlər partiya şəklində iştirak edə bilər,

yaxud prezidentliyə namizədlər 60 dairədən ən azından 50 imzadan artıq imza toplamalıdır, amma siyasi partiyaların qeydiyyatı üçün 1000 imza müəyyənləşdirmişik. Onu elə bir rayondan, yaxud bir məhəllədən yığıb siyasi partiyayı qeydiyyatdan keçirir. Biz məsələlərə geniş, kompleks şəkildə baxmalıyıq. Təbii ki, indi siyasi partiyalarla ciddi iş gedir. Hesab edirəm ki, biz bu məsələlərə də gəlib çıxma bilərik.

O ki qaldı 18 yaş məsələsinə, burada qalxdı. Hörmətli Fəzail müəllim, Azərbaycanda seçmək və seçilmək hüququ var. Əgər onun seçmək, seçilmək hüququ yoxdursa, o, hansı siyasi partiyanın üzvü ola bilər? O baxımdan da bunların hamısı uyğunlaşmalıdır. Sağ olun.

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Sağ olun. Buyurun.

F.İbrahimli. Siyavuş müəllim, Sizin ki çıxış oldu, sual olmadı. Müzakirə ilə bağlı deyirəm, Sizin ki çıxış oldu və cavablarınız da suallarınızın içində oldu. Belə məlum oldu ki, Siz prinsip etibarını ilə bu dəyişikliyin əleyhinə deyilsiniz. Arzu-istəyiniz gələcəkdə siyasi partiyalar haqqında yeni qanunun qəbul edilməsidir. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Fəzail müəllim, ancaq Siyavuş müəllim çıxışa yazılmışdı, suala yox. Fazil Mustafa. Fazil müəllim, buyurun.

F.Mustafa. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkiləri. Mən də hesab edirəm ki, “Siyasi partiyalar haqqında” Qanunda belə bir dəyişiklik gözlənilən idi. Çünki biz ölkədə siyasi partiyalara münasibətin dəyişmə tendensiyasını müşahidə edirik və ölkə Prezidenti tərəfindən partiyalara son 1 ildə xüsusi diqqətin ayrıldığı artıq bariz bir göstəricidir. Çünki 1 il öncə Prezident Aparatında bununla bağlı da ayrıca bir şöbə yaradıldı. Ondan sonra da

partiyaların müəyyən dərəcədə dirçəlməsi, onların canlı bir orqanizmə çevrilməsi təmin olundu. Ona görə qəbul olunması vacib məsələlərdir ki, siyasi partiyaların əvvəllər formal çətinliklərlə üzləşdiyi qeydiyyat probleminin əksəriyyəti həll olundu. Ona görə də bir çox partiyaları qınamalı deyildi ki, müraciət etdikləri halda onların qeydiyyatı həyata keçirilmirdi, bürokratik əngəllərlə qarşılaşırdı və bu baxımdan yeni bir situasiya yarandığına görə də qanunvericilikdə dəyişiklik labüddür. Mən bu dəyişikliyi dəstəkləyirəm və sadəcə, bir epizoda diqqət çəkmək istəyirəm.

Bu qanunun əsas fəlsəfəsi ondan ibarətdir ki, siyasi partiyalar öz qərarı ilə seçkidə iştirak edərkən onlar artıq parlamentdə siyasi partiya kimi tanınmaq haqqını əldə edirlər. İndiyə qədər qeydiyyat olmadığına görə bəzi partiyalar bunu etməmişdi. Amma biz burada yenə də müəyyən boşluqlar saxlaya bilərik. Bu boşluqlar ondan ibarətdir ki, məhz bu maliyyələşdirməyə görə parlamentdə istənilən bitərəf şəxs özü bu gün, məsələn, qeydiyyatdan keçmiş hansısa partiyanın sədri ola bilər və həmin partiya da yenə maliyyələşmənin subyektinə çevrilə bilər. İndiki situasiyada aydındır. Mən razıyam ki, parlamentdə təmsil olunan 2 partiya da bu maliyyələşmənin subyektinə olsun. Yəni dediyim kimi, buna qədərki olan situasiya ilə bağlı idi.

Amma biz bu qanunda müəyyən dərəcədə məhdudiyət nəzərdə tutmalıyıq ki, bundan sonra məhz parlament seçkilərinə öz qərarı ilə qatılan partiyalar bu maliyyələşmənin subyektinə olsunlar. Əvvəllər də bizdə praktikada belə idi. Parlament seçkilərinə qərarla qatılan partiyalardan əlavə də digər partiyalar, yəni fərd olaraq qatılmış, sonradan partiya mənsubiyyətini göstərmiş partiya təmsilçiləri də bu maliyyələşmədə iştirak edirdilər. Amma

bunu bir az hüquqi çərçivəyə salmağımız bundan sonra daha doğru ola bilər. İndi bu dəyişiklikdə bəlkə mümkün deyil, amma hər halda bunu nəzərdə tutmaq lazımdır, çünki söylədiyim kimi, istənilən vaxt 5 bitərəf bir partiyaya keçər və parlamentdə həmin partiyanın üzvlərinin sayı olar 6, 7 və həmin partiya başlayar, deyək ki, daha çox maliyyə vəsaiti almağa. Bu da ümumi spekulyasiyalara yol açmış olar. Ona görə də biz bundan sonrakı prosədə bunu qanunvericilikdə hansısa bir formada nəzərə alsaq, yaxşı olar. Amma, bütövlükdə, mütərəqqi, normal dəyişikliklərdir. Doğrudan da, 10 faiz vəsaitin boşuna qalmasının bir mənası yoxdur. Onun 5 faizinin yenə də bu prosesə, siyasi partiyalara cəlb olunması Azərbaycanda ümumi partiya sisteminin təkmilləşməsinə faydalı bir yanaşmadır. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Razi Nurullayev.

R.Nurullayev. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli deputatlar. Bu qanunun dəyişdirilməsi ilə bağlı mən qarışıq, Milli Məclisin üzvləri bir neçə dəfə məsələ qaldırmışdıq. Təbii ki, bu məsələlər yeni yaranmış şöbənin diqqətində idi, demirəm ki, biz dedik deyə etdilər. Amma mən bu münasibəti yüksək qiymətləndirirəm. Düşünürəm ki, az bir müddətdə bu qədər işlərə imza atmaq və Prezidentin qarşılarında qoyduğu vəzifəni uğurla yerinə yetirmək böyük bir məsuliyyət tələb edirdi. Partiyaların qeydə alınması, sonra bu qanunda dəyişikliklərin olması kifayət qədər mütərəqqi addımlardır. Mən bunu dəstəkləyirəm və təbii ki, Prezident Administrasiyasının Siyasi partiyalar və qanunvericilik hakimiyyəti ilə əlaqələr şöbəsinin müdiriyyətinə də, əməkdaşlarına da verdikləri əməyə, xidmətə görə təşəkkür edirəm.

Burada mənə qaranlıq qalan bir neçə məqam var. Mən

istərdim ki, bununla bağlı bir aydınlıq olsun. Hörmətli Fəzail müəllim qeyd etdi, qanunda da yazılıb, 5 faiz nəzərdə tutulub. O fondan siyasi partiyalar üçün ayrılan vəsaitin 10 faizindən 5 faizi yeni qeydiyyatdan keçmiş partiyaların ehtiyacları, yəni maliyyələşdirilməsi üçün ayrılacaq. Amma burada indi aydın olmadı ki, bu, bütün 5 il üçün nəzərdə tutulur, yaxud bu növbəti illərdən tam olaraq digər siyasi partiyalar üçün ayrılan məbləğdən onların da maliyyələşməsi həyata keçiriləcək, yoxsa, bu qanun hələ indi qəbul olunduğuna görə artıq builki, deyək, əsas maliyyələşmədən kənar qalır. Bu kimi, belə qaranlıq məsələlər qaldı. Bilmirəm, mən sualımı düzgün ifadə edə bildim, yoxsa yox. Amma bu məsələlərə də aydınlıq gətirilsə, yaxşı olardı. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sabir Rüstəmxanlı.

S.Rüstəmxanlı. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Mən də hesab edirəm ki, “Siyasi partiyalar haqqında” Qanun bugünkü Azərbaycan reallıqlarına uyğun olaraq gözdən keçirilməlidir. Ola bilsin, müəyyən dəyişikliklərə də ehtiyac var. Amma bugünkü qanun layihəsi, mənə elə gəlir ki, bir reallıqdan doğub. O da ondan ibarətdir ki, Milli Məclisdə 2 yeni partiya var. Əvvəlki qanuna görə bunlar seçkilərdən sonra qeydiyyatdan keçdiklərinə görə bu maliyyələşməyə düşmürdülər. Amma indi seçki nəzərə alınmadan, parlamentin üzvü olduqlarına görə maliyyələşmədə onlar da iştirak edirlər. Bir halda ki belədir, onda biz Maliyyə Nazirliyindən xahiş etməliyik ki, bu büdcədə bu məsələni nəzərə alsın. İki partiya artıq əlavə gəlibsə, bu məsələyə qoşulubsa, onda siyasi partiyalara ayrılan vəsait artırılmalıdır. Bu, mənim birinci demək istədiyim. Çünki hər halda bir illik iş əsasında müəyyən adamları işə götürüblər, öz işlərini qurublar. İndi

təzədən iki partiya gələndə əgər bu, onların ümumi vəsaitindən gedəcəksə, o əvvəlki 9 partiyanın vəziyyətinə təsir göstərəcək. Mənə elə gəlir, bu, nəzərə alınmalıdır.

İkincisi, burada Fazil bəy çox ciddi bir məsələyə toxundu. Burada, ümumiyyətlə, bu iki partiyanın maliyyələşməsinin əleyhinə deyiləm və bunu qəbul edirəm. Amma belə bir tendensiyaya meyl yarana bilər ki, Milli Məclisə seçildi və xoşuna gələn bir dostu var, gedib onun partiyasına üzv olur, gəlib deyir ki, mən də filan partiyanın üzvüyəm və Milli Məclisə seçilmişəm. Onda necə olacaq? Onda birdən-birə 5 nəfər çıxar, hərəsi gedib bir partiya üzv olar. Ona görə bu məsələ nəzərə alınmalıdır. Hökmən burada müəyyən bir hüquqi sədd, çərçivə, sərhəd qoyulmalıdır ki, aydınlıq olsun və gələcəkdə bizim üçün problem yaratmasın.

Qaldı ki, o 3 faizdən az olmayaraq səs toplayan partiyalar. O məsələ də, mənə elə gəlir ki, keçən təcrübələr əsasında bir az ciddi araşdırılmalıdır və hansı partiyalar ora düşür, necə düşürlər, bunlar hamısı, mənəcə, araşdırılsa, daha yaxşı olar. Bu, bizim ümumi işimizin xeyrinə olar. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Tahir Kərimli, buyurun.

T.Kərimli. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, mən qanun layihəsinə səs verəcəyəm. Ancaq burada müəyyən məsələlər ortaya çıxır. Ən birincisi, 5 faiz məsələsi. Deyək ki, 5 faiz, indiki real vəziyyətdə parlamentdə iki yeni partiya təmsil olunur, o 5 faiz bunlardan ötrü ayrılacaq. İndi burada bir məsələ var. Demək, indiki halda 4 milyon manat pul ayrılır. 4 milyon manatın 5 faizi edir 200 min manat. Hər partiya da 100 min manat pul düşür. Bu 100 min manat pul düşəndə, digər partiyalara, belə deyək, indiki halda o birisi maddələrə əsasən təmsil

olunan bütün partiyalara 40 faiz ayrılırsa, sayına görə 50 faiz o vəsait ayrılırsa, misal üçün deyirəm, 160–170 min düşür. Necə ola biləcək ki, təmsil olunan hər partiyanın cəmisi bir deputatı var, biri 150 min, 170 min alsın, o biri isə 100 min manat alsın? Bax, bu, necə həll olunacaq, mənə başım çıxmır. Yəni o 5 faiz məsələsi.

İkinci bir məsələ. Siyavuş müəllim deyir, mən də prinsipə tərəfdarıyam. Qeydə alınan bütün partiyalar dövlət büdcəsindən maliyyələşsin. Amma bir şey yenə də qalır. İndiki sabit rəqəm şəraitində 52 partiya var, əgər 52 partiya maliyyə ayrılarsa, – indi Siyavuş müəllim təklif edir ki, 10 faiz miqdarında, – onda hər partiya 8 mindən aşağı, misal üçün, aya 600 manatdan bir qədər artıq pul düşəcək. Hər partiya dövlətdən cəmi 600 manat pul almaqla, bilmirəm, nə dərəcədə səmərəli olacaq. Yəni o da haradasa düz gəlmir. Bütün bunlar nəyə gətirib çıxarır? Bütün bunlar ona gətirib çıxarır ki, partiyalara ayrılan vəsait, heç olmasa, – 4 milyondur, – bir 10 faiz artırılınsın, 4 milyon 400 min olsun. 4 milyon 400 min olanda həmin yeni yaranmış iki partiya da 10 faiz qazandığına görə, deməli, hər partiya 200 min düşür. Yəni təxmini deyirəm, artıqlıq əmələ gəlir.

Ona görə mən hesab edirəm, bunlar nəzərə alınmalıdır və mən imkan olsa, sabah büdcə müzakirəsində çıxış etsəm, hörmətli maliyyə nazirinə müraciət edirəm, imkan varsa, çox yox, 10 faiz ümumi miqdarı artırmaq lazımdır. Bəzi situasiyaları da nəzəri olaraq nəzərə almaq lazımdır. Sabah parlamentdəki 10 bitərəf deputat bir partiya yaratdı, qeydiyyatdan da keçdi və gör, nə qədər pul edir. Onda necə olacaq? Yəni bu situasiyadan asılı olan bəzi hallar əmələ gəlir. Amma bütövlükdə, indiki vəziyyətdə məqbul saymaq olar. Mən ona səs verəcəyəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fəzail müəllim, mən istəyirəm,

Sizə söz verəm. Xahiş edirəm, burada səsələnən suallara Siz münasibət bildirin.

F.İbrahimli. Razi müəllim, Sizin sualınıza cavab olaraq bildirirəm. Üzv olduğu siyasi partiyanın dövlət qeydiyyatına alındığı tarixdən sonrakı rübdən başlayaraq hesablanır. Aydın oldu? Deyə bildim? Bu qanunda vəsaitin verilməsi üzv olduğu siyasi partiyanın dövlət qeydiyyatına alındığı tarixdən, yəni Konstitusiyaya Məhkəməsində təsdiq olunduğu vaxtdan hesablanır. Bu, aydın oldu.

İkinci, burada, Tahir müəllim, Sizin narahatlığınız o azalma ilə bağlıdır. Sabir müəllim də dedi, necə olacaq? O mexanizm burada aydınlaşıb. Yeni redaksiyada yazır ki, həmçinin bu qanunun tətbiqi zamanı yarana biləcək vəsait çatışmazlığının aradan qaldırılması mexanizmi də müəyyənləşir.

Bu problem dövlət büdcəsindən siyasi partiyalara ayrılmış vəsait üzrə mövcud olan qənaət hesabına, həmin mənbə kifayət etmədikdə dövlət büdcəsindən ayrılan əlavə vəsait hesabına ödənilir. Heç bir narahatlıq yoxdur.

Sabir bəy, Siz deyirsiniz ki, bu, digər partiyalar üçün problem yarada bilər. Bizim partiya, əksinə, bu, xeyir gətirəcək, problem yaratmayacaq. Mənə elə gəlir, hər şey aydındır.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Hörmətli həmkarlar, bu, bizim birinci oxunuşumuzdur və səsə qoymazdan əvvəl mən xahiş edirəm, Əli müəllim, sizin komitəniz, Fəzail müəllim, sizin komitəniz burada olan siyasi partiyaların iştirakı ilə qaldırılan məsələlərə, suallara diqqət yetirəsiniz, müzakirə aparasınız. İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirin.

Lehinə	65
Əleyhinə	0
Bitərəf	2
Səs vermədi	0
İştirak edir	67
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 21 səs, bitərəf bir nəfər.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qanun layihəsi birinci oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, biz gündəliyin sonuncu məsələsinə, bugünkü sonuncu məsələsinə keçirik. Bu, 13-cü məsələdir. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illik yubiley medalının təsis edilməsi ilə əlaqədar “Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi ikinci oxunuşda müzakirəyə çıxarılır. Məsələyə dair məlumat vermək üçün, Əli müəllim, mən istəyirəm, Sizə söz verəm.

Ə.Hüseynli, *Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, hörmətli xanım Sədr. Birinci oxunuş zamanı Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 15 illik yubiley medalı ilə bağlı həmkarlarım pozitiv çıxışlar etdilər. Doğrudan da, Fövqəladə Hallar Nazirliyi həm müharibə dövründə, həm də müharibədən sonrakı dövrdə üzərinə düşən vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlir və bu da təsadüfi deyil ki, 2005-ci ildə məhz uzaqgörənliklə belə bir nazirlik yaradılıb. İndi biz hərbi şəraitdə, bu dövrdə də nə qədər əhəmiyyətli olduğunu gördük. Hörmətli həmkarlar, digər təkliflər olmamışdır. Səsə qoyulmasını xahiş

edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, ikinci oxunuş olduğuna görə, siz bilirsiniz ki, biz əvvəlcə qanun layihəsini əsas kimi qəbul etməliyik. Ona görə də, xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.17 dəq.)
Lehinə	69
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	70
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qanun layihəsi əsas kimi qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, indi isə biz qanun layihəsinə maddələr üzrə münasibət bildirməliyik. Layihədə 3 maddə var. Xahiş edirəm, 1-ci maddəyə münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.18 dəq.)
Lehinə	69
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	1
İştirak edir	71
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 1-ci maddə qəbul edildi.

İndi isə 2-ci maddəyə münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.18 dəq.)
Lehinə	68
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	69
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, bu maddə də qəbul edildi.

İndi isə xahiş edirəm, sonuncu maddəyə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.19 dəq.)
Lehinə	70
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	71
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Buyurun, Şakir müəllim.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, 3-cü maddə də qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, nəhayət, qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram. Münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.19 dəq.)
-------------------------------	-------------------

Lehinə	70
Əleyhinə	0
Bitərəf	1
Səs vermədi	0
İştirak edir	71
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, Siz də məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 22 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, beləliklə, bu qanun layihəsi ikinci oxunuşda qəbul edildi.

Bizim bugünkü iclasımız sona çatdı. Sabah iclasımızı, müzakirələri davam edəcəyik. Sağ olun.

**EDİLMƏMİŞ
ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ**

24 dekabr 2020-ci il

Sadiq Qurbanov. Dəyərli Prezidentim İlham Əliyev! Sizin yeni yaşınızı səmimi qəlbdən təbrik edir, uzun ömür, can sağlığı arzulayıram!

Sizin ulu öndərimizin dövlətçilik təcrübəsini mükəmməl öyrənməyiniz, müxtəlif mürəkkəb vəziyyətlərdə necə davranmaq lazım gəldiyini bilməyiniz, zamanı qabaqlayan, möhkəm xarakterə malik kamil şəxsiyyət kimi yetişməyinizin nəticəsidir ki, mürəkkəb və narahat bir regionda yerləşən Azərbaycan təhlükəsiz məkana, müasir iqtisadiyyata malik qüdrətli ölkəyə, dünyada söz və nüfuz sahibinə çevrilib. Məhz bu keyfiyyətlərinizin sayəsində cəmi 44 gün ərzində dünyaya şok yaşatdınız, müasir müharibəni necə aparmaq lazımdır sualına cavab, dünyanın super güclərinə döyüş meydanında dərs verdiniz, dünyada ermənilik mifini darmadağın etdiniz. Özünü super güclər hesab edən dövlətlərin 30 ildə həll edə bilmədikləri problemi cəmi 44 günə həm hərbi meydanında, həm də masa arxasında həll etməklə siyasətin incəliklərini öyrənmələrinə şərait yaratdınız. Dünyada ənənəvi formalaşmış mövcud balansları pozmaqla yeni baxış bucağı yaratdınız. Bütün bunlarla yanaşı, müasir dünya Sizi islahatçı Prezident kimi tanıyır və qəbul edir. Yorulmaz, hədəfə ünvanlanmış xidmətlərinizin nəticəsidir ki, Dünya Bankının “Doing Business-2020” hesabatında Azərbaycan ən islahatçı 10 ölkə sırasında yer alıb. Davos Ümumdünya İqtisadi Forumunun hesabatında hökumətin uzunmüddətli strategiyasına görə ölkəmiz 10-cu, rəhbərliyin islahatlara meyillik səviyyəsinə görə isə 5-ci yerdədir.

Heç də təsadüfi deyil ki, unudulmaz ümummillə liderimiz Heydər Əliyev xalqını düşünərək, dövlətin gələcək

taleyinə biganə qalmayaraq, eyni zamanda, Sizin bu potensialınızı zamanında görüb və layiqincə qiymətləndirərək 2003-cü ildə Azərbaycan xalqına müraciət etmişdi. Müraciətdə deyilirdi:

“Üzümü sizə – həmvətənlərimə tutaraq, qarşıdan gələn prezident seçkilərində prezidentliyə namizəd, mənim siyasi varisim, Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin birinci müavini İlham Əliyevi dəstəkləməyə çağırıram. O, yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar bir şəxsiyyətdir. Sizi əmin edirəm ki, həm İlham Əliyev, həm də Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra da xalqımızın ən layiqli övladlarını öz ətrafında sıx birləşdirərək, Azərbaycan dövlətinin inkişafı və xalqımızın firavanlığı yolunda çox işlər görəcəklər. İnanıram ki, mənim axıra çatdıra bilmədiyim taleyüklü məsələləri, planları, işləri sizin köməyiniz və dəstəyinizlə İlham Əliyev başa çatdıra biləcək. Mən ona özüm qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm”.

Bəli, dahi şəxsiyyət Sizə özü qədər inandı. Siz də bu inamı layiqincə doğruldursunuz.

Məhz Şuşamızın alınması xəbərini xalqa çatdıran zaman söylədiyiniz ifadələr xalqımızın yaddaşından heç vaxt silinməyəcək. Siz: “Mən bu gün, eyni zamanda, ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim, onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim. Şuşanı azad etdik!” söyləməklə xalqımızın qan yaddaşında formalaşmış, min illər boyu yaşatdığı bu kimi ənənələrin davamçısı olduğunuzu da bir daha sübut etdiniz.

Azərbaycan dövlət kimi mövcudluğundan bəri bu qədər güclü, bu qədər müstəqil və azad olmayıb.

Sizin Vətən Müharibəsi ilə bağlı xalqa yekun müraciətinizdə: “Biz döyüş meydanında, siyasi müstəvidə qələbə qazanmışıq və bu qələbə ölkəmiz üçün yeni dövr açır” söyləməyiniz bütün xalqımız tərəfindən inamla qəbul edilir. Çünki Siz qoca zamanı öz hökmünü dəyişməsinə məcbur etdiniz.

Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyində “Tarihimizdə heç vaxt heç bir kənar qüvvə, heç bir yad dairə bizim xoşbəxtliyimizi istəməyib, əksinə, bizi əzmək istəyib, özünə ram etmək istəyib, sərvətlərimizi talamaq istəyib, bizi alçaltmaq istəyib. Əgər belə olmasaydı, bizim çoxəsrlik tariximizin böyük hissəsi müstəmləkəçilik tarixi olmazdı”, deyəndə heç kimin xəyalından keçməzdi ki, tarixin axarını dəyişməyə hazırlıq gedir, bayrağımızın Şuşada dalğalanacağı günə az qalıb. Sizin belə qətiyyətli olmanız, sözlə əməlin vəhdətində fəaliyyətiniz, xalq olaraq düşüncəmizdə özünə yer tapmış məğlub və nata-mamlıq kompleksimizi aradan qaldırdı. İnanırıq ki, xalqımıza belə xoş anları çox yaşadacaqsınız! Biz Sizinlə fəxr edirik! Biz Sizinlə qürur duyuruq! Bir daha Sizi səmimi qəlbdən təbrik edir, uzun ömür və yorulmaz fəaliyyət arzulayıram!

Anar Məmmədov. Çağdaş tarixin ən qüdrətli və qalib dövrünü yaşayan ölkəmiz üçün 2020-ci il müasir həyatımızın bütün sahələrində uğurla gerçəkləşdirilən irimiq-yaslı, köklü islahatlarla və şanlı qələbəmizlə əlamətdar olmuşdur.

Azərbaycanın son illərdəki inkişafını sərhədyanı bölgə kimi hər zaman cənab Prezidentin diqqəti və qayğısı ilə əhatə olunan və millət vəkili kimi təmsilçisi olduğum 96 sayılı seçki dairəsinə daxil olan Goranboy rayonunun timsalında da aydın görmək olar.

Lakin bununla belə, rayonun həlli vacib olan bəzi problemləri hələ də qalmaqdadır ki, hökumət üzvlərinin buradakı iştirakından istifadə edərək, onları səsəndirmək istərdim.

Belə ki, Goranboy rayonunun 14 min nəfər əhalisinin istifadə etdiyi 6 kəndi birləşdirən 16 kilometrlik Dəliməm-mədəli-Düzqışlaq-Baxçakürd-Dəyirmanlar-Azad-Nizami avtomobil yolunun tikintisinə, eyni zamanda, 1618 nəfər əhalinin yaşadığı Qarqucaq, Hacallı və Şəfibəyli kəndlərində Qarqucaq körpüsünün bərpası və Şəfibəyli körpüsünün inşasına ciddi ehtiyac vardır. Onu da qeyd edim ki, inşasına ehtiyac duyulan Qarqucaq körpüsü 6 il bundan qabaq sel suları nəticəsində yararsız vəziyyətə düşmüşdür. Körpünün yararsız vəziyyətə düşməsi nəticəsində yerli əhali qonşu kəndə getmək üçün 7 kilometr əlavə yol qət edir.

Qaldırdığım məsələlərin hər biri icra olunması üçün müvafiq dövlət proqramına salınmışdır ki, buna görə Nazirlər Kabinetinə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Lakin hələ də bu məsələlərin icrası ilə bağlı müəyyən gecikmələr var.

Ümidvaram ki, sadələdiyim bu problemlərin həlli istiqamətində Nazirlər Kabinetinin müvafiq qurumları tərəfindən qısa bir zamanda əməli tədbirlər görülməkdir ki, bu da son nəticədə rayonun sosial-iqtisadi inkişafının daha da sürətləndirilməsinə böyük töhfə olacaqdır.